

A JÓ SZÍV NEVELÉSE

Írta:
Fodor Árpád

A vallás- és közoktatásügyi miniszternek e művet ajánló rendeletei:

1. a középiskolák számára: 115.114/1920.
2. a tanító-, tanítónő- és óvónőképzők számára: 167.851/1921.
3. a polgári iskolák számára: 189.500/1921.
4. a felsőkereskedelmi iskolák számára: 89.656/1921.
5. az elemi iskolák számára: 89.371/1921.

Kiadja
ORSZÁGOS ÁLLATVÉDŐ EGYESÜLET
BUDAPEST, IX., ERNŐ-UTCA 11-12.

„AKARAT” kő- és könyvnyomda Budapest, V. kerület, Arany János-utca 1.

Előszó.

Nem becsüljük le a tudományt, de azért azt tartjuk, hogy ha választani kell a kettő közül, inkább legyen az ember jószívű, mint tudós; mert a jószívű együgyű ember használhat a társadalomnak,' a rosszlelkű pedig annál többet árthat, mennél tanultabb. Azért a nevelőoktatás első feladatának a jó szív nevelését tartjuk. Különösen ma kell ezt hangoztatnunk, amikor a durvaság és szívtelenség nagyobb, mint bármikor volt és amikor az iskolai tantervek javításán dolgoznak. Elérkezett a legkedvezőbb pillanata annak, hogy könyvünk megjelenjen.

Mi a legtágabbkörű szeretetet hirdetjük: a részvétet minden érző lény iránt. Azt valljuk, hogy az igazi jó szív próbája a néma szenvedők, az állatok iránti érzelem.

Az Országos Állatvédő Egyesület főtitkára, Fodor Árpád, az egyesülethez beosztott állami főgimnáziumi tanár, már évek óta tartott előadásokat erről és adta közre e tárgyról írt tanulmányait az Állatvédelem, Magyar Középiskola és a Néptanítók Lapja című lapokban.

Ezek az értekezések mind önállóak voltak, de azért volt kapcsolatuk. Volt bennük tervszerűség, de teljes rendszer nem. Ezeket közöljük most útmutatásul a vallás- és közoktatásügyi miniszter által legújabbán általánosan, az összes iskolákban elrendelt állatvédelmi nevelőoktatáshoz anélkül, hogy a hézagokat pótoltuk volna. Sőt rá is mutatott a szerző a hiányokra, a tanárság, a tanítóság és a tanuló ifjúság feladatává tévén a rendszer teljessé

éző képességén alakuló részvétünkről. Sokan azt hitték, hogy valami bölcséleti iskolát vagy vallást akar a szerző alapítani. E helyen is hangsúlyoznunk kell, hogy e „tanok” minden vallásban és bölcséletben helyet foglalhatnak és foglalnak is, mert csupán az önzetlen, igaz szeretetről szólnak.

Azután következett az állatvédelmi nevelőoktatás történeti áttekintése, a külföldön úgy, mint hazánkban. Ennek nyomán keletkezett az új teendők tervezete a külföldi és hazai eszközök

összehasonlítása folytán. E tervezet alapján jelentek meg kérelmünkre az új állatvédelmi miniszteri rendeletek. Így indult meg egy nagyszabású munkásság az iskolákban. Illetőleg nagyobb rész, csak ez útmutató-könyv és két testvérének az állatvédelmi nevelő-oktatás anyagát nyújtó prózai és verses olvasókönyveknek elterjedésével fog igazán megindulni és fellendülni e tevékenység.

Könyveink anyagát idejében be is tudtuk mutatni a vallás- és közoktatásügyi minisztériumnak, ennél fogva azoknak ajánlása is megjelenhetett már és pedig első sorban a középiskolák, a képző-intézetek és a polgári iskolák számára.

A középiskolák számára kiadott és „Legújabb tevékenységünk” szakaszában közölt állatvédelmi rendelet e szavakkal ajánlja kiadványainkat: „Hívja fel a főigazgatóság a tanári testületek figyelmét az Országos Állatvédő Egyesülettől kiadandó „Oh dicső természet!” című verses gyűjteményre, „A jó szív nevelése” című vezérfonalra és az „Állatvédelem” című szakfolyóíratra”. (114.115/1920. V. ü. o.)

Múlt évi október 19-én 167.851/1921. VIII/a. ü. o. szám alatt pedig valamennyi állami tanító, tanítónő és óvónőképző intézethez következő rendeletet intézte a miniszter:

Az Országos Állatvédő Egyesület felterjesztésére értesítem az Igazgatóságot, hogy a nevezett egyesület „Oh dicső természet” címen verses gyűjteményt, „A jó szív nevelése” címen pedig állatvédelmi útmutatót szándékozik kiadni. A hozzám betérjesztett kéziratokból megállapítható volt, hogy az előbbi jeles költők olyan költeményeit tartalmazza, melyek a kedély nemesítését szolgálják s különösen alkalmasak arra, hogy az állatok iránti érdeklődést, gyöngédséget és szeretetet fejlesszék. Az utóbbi értekezéseket tartalmaz, melyek az állatvédelem bel- és külföldi szervezetét és jelentőségét tárgyalják s pedagógiailag is megvilágítják. Tekintettel az állatvédelem iskolai meghonosításához fűződő nevelési érdekekre, felhívom az Igazgatóságok figyelmét e kiadványokra és amennyiben e munkálatok kinyomatnak: ajánlom azoknak a tanári, ifjúsági és gyakorlóiskolai könyvtárak számára való beszerzését. Előfizetések az Országos Állatvédő Egyesülethez, IX., Ernő-utca 11—13. szám alá intézendők.
Budapest, 1921. évi október hó 19-én.

A miniszter rendeletéből:

dr. Szűcs István,
miniszteri tanácsos.

189.500/1921. VI. ü. o. szám alatt pedig mind a három könyvünket ajánlja a miniszter úr a polgári iskoláknak. „Legújabb tevékenységünk” szakaszában olvasható ez a rendelet is a többiven együtt, melyek a kereskedelmi, elemi és gazdasági iskoláknak is ajánlják az Országos Állatvédő Egyesület kiadványait. Minthogy e könyveink teljesen összefüggenek egymással és az egész állat-

-védelmi iskolai tevékenységnek nélkülözhetetlen eszközei, azért mind a három könyv beszerzését szükségesnek tartjuk mindenfajta iskola pedagógusainak, könyvtárainak és ifjúságának, mint iskolai segédkönyveket.

Mint olvasmányok pedig mindenkinek ajánlhatók, akik a lelki műveltségre adnak valamit.

Az „Óh dicső természet!” című versgyűjtemény és az „Aranykalászkok” című prózai olvasókönyv megjelenése nyomon lógja követni jelen kiadványunkat. Kötetenként 30 koronájával az előfizetéseket idejében kérjük, mert a kiadványok ára megjelenés után valószínűleg magasabb lesz.

A megkezdett iskolai tevékenység állandó folytatásához azonban még szükséges lesz az iskoláknak az Országos Állatvédő Egyesülettel való állandó összeköttetése is, ez pedig az egyesület kebelébe való testületi vagy személyes belépés által lehetséges. Az egyesület tagjai tagsági díjuk fejében kapják az „Állatvédelem” című lapot és minden iskolának megküldjük ez iskolai tevékenységről beszámoló évkönyvet. (Alapító tagság díja 200 K, rendes tagság évenként 20 K, tanulóknak 10 K.)

Ezekkel a kiadványainkkal akarjuk irányítani, segíteni, ösztökélni, mindig új és új anyaggal ellátni és országosan ismertetni a munkásságot. Ehhez kérjük szíves segedelmét a magyar tanárságnak, tanítósnak és tanuló ifjúságnak.

Budapest, 1922 május hó.

Országos Állatvédő Egyesület

A) Bevezetés.

1.

Nevelés az emberséges érzelmekre.

A nevelés általános reformálásának idején minden hozzáértőnek ki kell venni részét a dologból és közrehatásból, minden szak és irány képviselőinek rajta kell lenniök, hogy szellemük érvényesüljön és ismeretanyaguk helyet nyerjen a jövődő tanítási terveiben. Így azoknak is, akik a jó szív nevelését tartják mindenkéltől valónak, mindent meg kell tenniök elveik diadalra juttatása érdekében.

Azt hiszem, általánosan elfogadhatjuk a nevelés különféle meghatározásai közül a porosz ideált, mely szerint a nevelés az emberi képességek összhangzatos és egyenletes kifejlesztése. Ennélfogva minden neveléstannak, tantervnek, tanítási és nevelési rendszernek és módszernek egyenlő mértékben kellene tekintetbe vennie az ember összes képességeit, testi és lelki tehetségeit és vizsgálnia azok helyes irányban való arányos fejlesztésének eszközeit, utait, módjait. Fiziológiai, biológiai, pszichológiai alapon kell állnia a nevelőoktatás minden elméleti és gyakorlati törekvésének és akkor nem lesznek egyoldalúságok, egyrészt elhanyagolt, másrészt a többiek rovására aránytalanul kifejlesztett képességek.

Történtek már ezirányban nagy mulasztások, úgy a testi nevelésben az izmok munkásságának és az érzékelésnek vagy megfigyelésnek kiképzése körül, mint a lelki nevelésben az érzelmek irányítása terén.

Miként a következmények beigazolták, semmi sem boszulja meg magát jobban, mint hogyha nemzedékek nevelésében háttérbe szorul az érzelmi szempont az értelmi előtt.

Hogyha igazában áthatotta volna az emberiség szívét az emberiség érzelme, akkor lehetetlen lett volna a lezajlott világháborúnak bekövetkeznie, vagy ha be is következett, oly ádáz gyűlölettel és az embertelen kegyetlenkedések pokoli tüzében lefolynia.

És nem következhetett volna be a förtelmes kommunizmus sem szerencsétlen hazánk gyászos vesztére és nemzetünk örök gyalázatára.

Hiszen mindenkor hangoztatták az újkor összes nemzetei a szabadság mellett az egyenlőség és testvériesség jelszavait, nem szűnt meg az egyházakban sem a felebaráti szeretet hirdetése, ámde a szívben gyökerező érzelem nélkül mindez csak pengő érc és zengő cimbalom volt. Igenis, pengő érc: a pénz, a Mammon, és zengő cimbalom: a léha vásári láрма, orfeumi céció jellemzi és vezeti az egész újkort, a felvilágosodottnak nevezett legsötétebb történelmi korszakot.

De vajjon célirányos-e épen most ezt az általános szeretetet hirdetni, midőn az idegen fajok és népek letiportak, meggyaláztak, meggyötörtek, felnégyeltek bennünket? Nem vezet-e ez az irány önmegadásra, megalázkodásra, jogfeladásra, a kétségbeesítő helyzetben való megnyugvásra, elasszonyosodásra és elnemzetietlenedésre?

Szent István és Szent László nemzetét nem kell ettől a veszedelemtől féltünk. A magyar keresztény lovagi jellemben mindenkor egyesült a vitézség a gyengék védelmével, az erő a gyengédséggel, az elszántság a nagylelkűséggel. Magyar jelszó: „Ne bánts a magyart!” — de nem a mi fánkön termett a „Vae victis!”, mely alatt most nyögünk. Igaz, hogy mindenekfelett első és legszentebb legyen előttünk a haza és mindent háttérbe szorító célunk most az elrablott részek visszaszerzése: nem érünk rá tehát most érzelgőni, de viszont mit használ elvakult gyűlöletünkben tehetetlenül dühöngünk?

Jobb lesz, ha országrablóinkkal szemben az erőgyűjtésnek, a művelt nyugattal szemben nemzeti értékünk és jogaink elismeretésének, honfitársainkkal szemben pedig az igazi benső szeretetnek, az egyesülésnek útjára lépünk.

Ne legyen célunk a boszúállás, hanem a jövőendő tartós béke megszerzése és biztosítása, hogy hazánk visszaszerzése után lehetséges legyen azt a nagy szeretetet, mely itt bent már meggyökeresedett, többi felebarátunkra is kiterjeszteni és így a világ-béke országát elővarázsolni. Uram, jöjjön el a te országod !

Az a sok politikai, közgazdasági és hadi manőver, mely e célt szolgálni hivatott, nem tartozik a mi irányzatunk körébe; annak a kultúrpolitikának alapjára azonban rámutatni, mely jövőnket boldoggá teheti, hivatottaknak érezzük magunkat. És ez nem más, mint az annyira emlegetett, de csak ritkán átértzett emberiség, önzetlenség, szívbeli érzés.

Az érzelmenek ezt a tisztaságát és mélységét vigyük be a felnőttek erkölcsi zsinórmértékeibe: a törvényekbe, rendeletekbe és azoknak végrehajtásába, és vigyük bele az ifjúság nevelésébe.

Az érzelemnek ez a nemzeti fája eressze gyökereit mélyen a szívekbe s ne maradjon sekélyesen a köznapi érdekek felszínén. Ha ez így lesz, akkor a fa koronája büszkén és boldogan fogja az Isten dicsőségét hirdetni, a magyar hazát díszíteni, gyümölcseinek dús áldásából pedig bőven jut honfitársainknak és más felebarátainknak, sőt marad még a földön és légben élő más lényeknek is, melyek épúgy éreznek, mint mi, t. i. az állatoknak.

A gyermekek nevelésében pedig épen az állatoknál kell kezdeni a szeretet, a részvét tárgyait. Az állatvédelem az ábécéje az emberiségnek, mert az állatvédő csakis igazán önzetlenül jószívű ember lehet és csakis az az igazi állatvédő, aki embertársát, mint nemesebb, tökéletesebb, hozzá közelebb álló érző lényt még jobban szereti. Védelemre és segítségre azonban általában jobban rászorulnak az állatok, mert tehetetlenek, értelmetlenek, némák, mert az ember szívtelenségének és korlátoltságának védtelen, kinszenvedő áldozatai.

A háború, forradalmak és kommunizmus lélekromboló hatását, a szomorú jelenkor embertelen durvaságát leginkább a védtelen állatokon elkövetett nemtelen, gyáva merényletek mutatják. És hogyha szerencsétlen nemzetünket ki akarjuk segíteni ebből a fertőből, ha egy jobb jövőnek boldogító, tisztult légkörébe akarjuk emelni, akkor itt kell megfogni a kötelet és emeltyűt. Ez Archimedesnek az a titkos pontja, melyen ki lehet fordítani a világ tengelyét.

Legjobbaink most e sokat szenvedett, letiport, fölnégyelt nemzet talpraállításán fáradoznak. Megújulásunkhoz nagyban hozzá fognak járulni a most készült és még készülő közoktatásügyi újítások, hivatva vannak ifjúságunkba új, tiszta vért ereszteni, istenfélő, önzetlen, lovagi szellemet önteni beléje és általa visszaszerezni és az eddiginél szebbé, jobba, boldogabbá tenni ezeréves hazánkat.

Nem akarunk mi valami képtelen ábrándvilágot, csak azt, hogy legyen a magyar olyan, amilyen azelőtt volt. A magáét ne hagyja, de a másét ne bántsa; ne ártson a légynek se, de rettenően kiáltsa a támadóra: „Ne bántsd a magyart!” Házában és hazájában nyugodtan hajtsa le fejét atyafi, vendég, idegen. Imádjá istenét, szeresse szülőjét, tisztelje az asszonyt, még ha másé is. Beszéljen a lovával, mint a „Sárga rózsza” csikósa, ossza meg kenyerét kutyájával, gazda szeme hizlalja a jószágot! Szóval legyen az az magyar ember minden honfitársunk, tősgyökeres, becsületes, tisztességes, emberséges magyar és ne sehonnai bitang ember!

Ha így lesz, akkor öröm lesz itt élni és beteljesül a régi mondás: „Extra Hungariam non est vita; si est vita, non est ita”. Csakis a belső béke tehet bennünket erős, tisztelt, boldog nem-

zetté. Ezt a belső békét pedig minden honpolgár elsősorban önmagában keresse, a lelkében, szívében; biztosítsa a családjában, hivatalában és mindenfelé, ahol megfordul. Miféle biztonságos és boldog élet lehet ott, ahol mindenki másnak a kedvét keresi!

II.

Iskolai útmutatónk és a jövőnk munkásság.

„A jó szív nevelése” című útmutatónk kiadásával célunk nem tudományt adni, hanem érzületet. Ezért nem adunk rendszeres művet.

Szándékunk nagy, országos iskolai munkásságot megindítani minden szakon és minden fokon e tárgyban. Erre a tevékenységre az irányokat, utakat megmutatni, anyagot adni hozzá: a mi feladatunk. A kidolgozást majd elvégzik az iskolák: azoknak ifjúsága és tanári kara.

Ne vegye rossz néven a tanárság, hogy ezúttal első helyre tettem az ifjúságot. Célzatosan történt ez, mert lehetőleg önálló és gyakorlati munkásságot kívánok fiatal követőinktől és fontosság tekintetében is első helyre teszem az ő foglalkozásukat a mi tárgyunkkal.

Ez nem azt jelenti, mintha kartársaim tevékenységét lebecsülném. Sőt a magyar tanároktól várom ennek az épületnek olyan betetőzését, mely megelőzve a külföldet, rendszeres tudománnyá építse ki a jó szív nevelését. Ebben az irányban is útmutatást, ösztönzést, vázlatot kívánok nyújtani és ha ebben a kezdő mozaikmunkában üres kockák, kidolgozatlan részek vannak, ne tessék azt egészen öntudatlan tökéletlenségnek minősíteni. Ezt az én alapvető kezdeményezésemet egy történelmi és elemző, sokoldalú értekező munkásság fogja követni, azután meg rendszerező művek foglalják majd egybe az anyagot és koronázzák meg a nemzeti művet.

Ez az éh ábránd világom. Nem bánom, ha a kételkedők lemosolyognak érte. Annyi bizonyos, hogy egészen nyom nélkül nem fog ez a tevékenység maradni, mert minden jel arra mutat, hogy az érdeklődés már is föltámadt e tárgy iránt országszerte.

Egy rendszeres munkának első kötelessége volna az érzelmek lélek-, erkölcs- és neveléstanának világtörténelmi ismertetése, különös tekintettel a szívjóság különféle érzelmeire. E feladatnak lényeges része volna a világ minden korbéli tanterveinek átkutatása e szempontból. Szép és hasznos kincskereséssel kecsegtet az összehasonlító néprajz, néphagyománytan, vallások, a művészet,

nép- és műköltészet, irodalom, — a történelem, földrajz és természetrajz aranymosásainak, gyémántmezőinek és gyöngyháztelepeinek átkutatása a mi különleges műszereinkkel; és mindez egyetemes területen és időben, nemcsak hazánk és a jelenkor szűk határain belül.

De ezt az elsőnek látszó feladatot már csak azért is át lehet hárítani egy második időszak munkásságára, mert a mi szempontunkból nem nagy eredményekkel kecsegtet. A régi korok előtt ismeretlen volt a természet tiszta, derűs szeretete, annál kevésbé lehetett szó állat- és növényvédelemről. Ennek iskolai terjesztéséről pedig csak 30—40 év óta lehet szó, mióta az állatvédő egyesületek megindították azt.

Ahelyett, hogy ezt az óriási anyagot most átkutatnám, egyszerűen rámutatok egy műre, mely ilyen áttekintést nyújt s azután az érzelmek lélek- és neveléstanát a mi felfogásunk szerint párhuzamosan tárgyalja. E német munka a következő: August Herman Niemeyer: Grundsätze der Erziehung und des Unterrichts. Herausgegeben von W. Rein, 8II Bände. Langensalza, H. Beyer und S. 1882. 2. Auflage. Ennek a rendszeres lélektani neveléstanak egyik része az érzelmekkel foglalkozik. Ezt a részt ismerteti dr. Karl Boeck „Die Bildung des Gefühls” című 82 oldalas műve (Paderborn, Druck und Verlag von Ferdinand Schöningh 1908.).

Ez a mű először áttekinti az érzelem tanának történetét, majd ismerteti Niemeyer érzelemtanát. Azután általában szól az érzelmek neveléséről, majd felosztását adja az érzelmeknek pedagógiai és gyakorlati szempontból. A különös rész pedig sorra veszi a különféle érzelmeket, mindegyiknél egy szakaszt a lélektani, egy szakaszt a neveléstanai tárgyalásnak szentelve.

Minket az egész tudomány érdekel, de csak mint rendszer, mint keret, melybe a mi tanunk beleilleszthető. Sőt ebbe a szervezetbe mi a jó szív érzelmeit és nevelését mint éltető középpontot akarjuk bele ültetni.

Hadd lássuk most, mi van ebben a rendszerben abból, ami bennünket legközelebről érdekel: az emberiségből, az állatok iránti szeretetből és az arra való nevelésből.

Az egoizmust és szimpáthiát Boeck, illetőleg Niemeyer is fölisméri, miként Wundt, mint az érzelmek tengelyének két sarkát. Ezt Niemeyer az esztétikai és a szimpáthikus érzelmeknél tárgyalja.

A szépérzék teljesen kizárja az önérdeket, ebben tehát meg egyezik a szeretettel, vagyis a szimpáthikus érzellemmel. Az esztétikai érzelmek nevelésénél fontosnak tartja Niemeyer a természet közvetlen szemléltetését és másoltatását, de nem tudja kimeríteni és pedagógiaileg kihasználni az állatokban rejlő különféle szépségeket.

Hogy a szimpáthikus érzelem már nagyon korán fölébred a gyermekben, bizonyítja az, hogy a kis gyermek élettelen tárgyakat is játszótársainak tart, annál inkább szereti az állatokat, beszél és játszik velük. „Az a részvét és szeretet, — mondja Sully Untersuchungen über die Kindheit című munkája 232. lapján — melyet a gyermek az állat iránt érez, egy vak társas ösztönből származik és ez ismét a helyzettel és szükséglettel van összefüggésben.”

A korai gyermekségben tapasztalható állatkínzások nem származnak a szimpáthikus érzelem hiányából, hanem abból, hogy a gyermek a szeretett állatot magának biztosítani, teljesen bírni és erősen tartani akarja. Niemeyer ezt a kegyetlenséget a tevékenység hajlamára vezeti vissza, melyet még nem vezet sem értelem, sem igazi érzelem.

Az állat- és növényvilág iránti szeretet fölébresztésére leg-erősebb hatása van a példának. Különösen az érzelmi életet kifejező jelekkel ébresszük föl a gyermekben az őt környező természeti lények és tárgyak iránti szeretetet. A gyermek kapjon továbbá útmutatást a hasznos háziállatok gondozására és a kerti virágok ápolására, valamint hathatós intelmet az állatkínzás elkerülésére. Niemeyer joggal állítja, hogy a gyermeket épen olyan gondosan kell nevelni és oktatni az állatokkal, mint az emberekkel való bánásmódra.

De nyomban utána teszi, hogy sokkal fontosabbnak látszik a nevelőre nézve a szülők, a tanító, a játszótársak, szóval az embertársak és a haza iránti szeretetre való nevelés, az isten iránti szeretetet itt nem is említi, hanem külön, a vallási érzelmek fejezetében.

Hát itt tegyünk egy finom megkülönböztetést. A szeretet tárgyai között vannak előbbre valók és kevésbé fontosak, de az érzelem maga ugyanaz. És mennél önzetlenebb a szeretet, annál nagyobb az erkölcsi értéke.

Ennélfogva az állatok iránti szeretet nem szorul háttérbe a magasabb lények és értékek szeretete előtt, sőt mint erkölcsi tevékenység, az állatvédelem gyakran a számító emberbaráti cselekedetnek elébe kerül.

Feladatunk lesz az általános történelmi rész után a szimpáthikus és különösen az állatvédelmi érzelmek skáláit és akkordjait feldolgozni, sorra venni pszichológiailag mindkét (jó és rossz) irányban a cselekvés előtti, alatti és utáni érzelmek különféle árnyalatait; és pedagógiailag keresni azokat az eszközöket és utakat, melyeket a kegyetlenség leküzdésére és a szeretet terjesztésére felhasználhatunk. Ebben a munkánkban csak a teljesség szempontjából lehetünk tekintettel az érzelmek eddigi felosztásaira és rendszereire. Különben nem kötelező ránk egyik sem, egyrészt azért, mert eddig

még egyik sem sikerült, másrészt azért, mert ezeket csak részben vezérli a mi főszempontunk: az önzetlenség.

Nekünk ezt kell magjává tennünk a mi állatvédelmi rendszerünknek és e körül elhelyeznünk valamennyi érzelmet, tekintet nélkül arra, hogy másutt az érzelmek esztétikai, etikai vagy vallásos — alaki vagy minőségi osztályába tartoznak.

„A jó szív nevelése” című munkánkban először az állatok érzőképességén alapuló részvétünknek fejtegetésével foglalkozunk, azután a világ állatvédő egyesületeinek eddigi pedagógiai működését ismertetjük, végre azokra az utakra, módokra mutatunk rá, melyeket a modern pedagógiának okvetlenül szem előtt kell tartania, ha az emberies jelzőre számot tart és jobb nemzedéket akar nevelni a boldogabb jövő számára. Mindez azonban nem tart számot a teljesség és tökéletesség igényeire, csak útmutatás kíván lenni.

Beszámolunk azokról a tettekről és eredményekről is, melyeket a magyar közoktatás terén ez irányban felmutathatunk. Ez is csak kezdemény, csak terv, de az a fő, hogy megvan. Most már csak tovább kell dolgozni az adott keretekben és az áldásos eredmény nem fog elmaradni. Dolgoznia kell pedig az egész tanítóságnak, tanárságnak és tanuló ifjúságnak.

B) Elmélet.

I.

Éreznek-e az állatok?

Az állatvédelem erkölcsi alapja az a részvét, mely a szenvedő állatokat mint érző lényeket megilleti. Ez a részvét az emberi szív önzetlen nemességének nyilvánulata és ha általános tulajdona lesz az emberi kebleknek, sok fölösleges szenvedést fog megszüntetni.

Elterjedésének azonban egyik akadályja az a balvélemény, hogy az állat nem érez, vagy nem érez úgy, mint az ember.

Egy madártudós mondta nem régen e sorok írójának, hogy az állat nem érez, mert nincs öntudata. Holott a madár még az embernél is érzékenyebb az ő finom idegzetével.

Ezen azonban nem csodálkoztam, mert olvastam egy német tudós könyvét, mely az állatot csak gépnek minősítette. Alois Seraphin Thoene, a neunkircheni liceum tanára, „Die Mechanik des Seelenlebens” című könyvében, mely 1911-ben jelent meg Bonnban, azt állítja, hogy ha a kutya farkára lépnek és az vonyít vagy harap, az ugyanolyan folyamat, mint mikor egy csöngetyűt meghúznak vagy megnyomnak. Szerinte az állatkínzás lehetetlenség; csak az a jó, hogy ő is azt mondja, hogy nem kell ütni az állatot, mert úgy sem érzi. Büntetni pedig még azért sem lehet az állatot, mert nincs tudata, nincs akarata, tehát nem vonható felelősségre. Csoda, hogy még sohasem látott e bölcselő olyan kutyát, mely farkát behúzva, büntudattal terhelten közeledik gazdájához, például egy huzamosabb csavargás után és fél a büntetéstől. A Züricher Blätter für Tierschutz ismertet egy esetet, melyben a kutya a csavargás után önként besomfordált a mosókonyhába, hova ilyenkor be szokták zárni, hogy leülje büntetését.

És a XIX. századig szó sem volt arról, hogy az állatok is éreznek. Sőt a régiek még a rabszolgákat is érzéketlen lényeknek tartották. De hát akkor miért kínozták őket?

Ma pedig, midőn már a növényeknek is kezdenek nemcsak ingerlékenységet, hanem érzékenységet is tulajdonítani, már elismerik az állatok szenzibilitását, de még mindig kibúvókat keresnek és nem akarják levonni a végső következményeket.

Fehér Jenő írt „Fájdalomérzet az állatvilágban” címen egy rendkívül érdekes tanulmányt a Pesti Hírlap 1913 szept. 21-iki számába. Beismeri, hogy az állatoknál idegrendszerük és vérkeringésük fejlettségével nő érzékenységük, eszerint a madarak a legérzékenyebbek, még az embernél is érzőbbek, utánuk jönnek az emlősök, halak és így tovább a kevésbé tökéletes vérkeringésű és idegzetű állatok. Elismeri, hogy a megszokás bizonyos behatások iránt csökkenti az érzékenységet embernél, állatnál egyaránt. Elismeri, hogy az ember és ember érzékenysége is nagyon különböző. És mégsem vonja le az egyedüli következményt: az érzékenység minősége ugyanaz, de fokára nézve oly sokirányú a különbözőség, hogy összehasonlításra nincsen alkalom. Hiszen ugyanaz az ember ugyanazon behatás iránt is egyszer fogékonyabb, mint máskor. Egyszer fázékonyabb vagyok, mint máskor.

Azt mondja az értekező, hogy az állat nem érez úgy, esetleg olyan intenzíven, mint az ember és így folytatja: „Ha a tudomány érdekében az állatvédők agitációját nem is vesszük gyakran figyelembe, az még nem azt jelenti, mintha a társadalom szélesebb rétegeiben ignorálni kellene figyelmeztetéseiket. Tárt karokkal kell fogadnunk minden mozgalmat, mely az emberi természetet finomítja, így az állatvédelmet is. Hogy pedig bizonyos pontokon túlzásba esnek, ez az agitáció természetében rejlik, mert sokat kell követelni, hogy valamit elérjünk”.

Köszönjük a jóindulatot, de mi kevesebbet kívánunk, mi: az Országos Állatvédő Egyesület és Szövetség. Csakis azt kívánjuk, hogy ismerjék meg a tudomány emberei is és vegyék komolyan, hogy a mi programmunk csak az, hogy az állatok fölösleges és készakarva okozott fájdalmakat ne szenvedjenek. A tudományellenes irányzatok, az érzelgősség, a túlzások lehetnek más állatvédő egyesületek hibái, de a mi szövetségünkben ezek nem honosak.

Ezek után csak még néhány újabb tudós véleményét mutatom be az állatok érzőségéről.

A mi Székely István dr.-unk, aki teológiai tanár a Pázmány Péter egyetemen, „Ösztön és ész” című kétkötetes nagy magyar állatpszichológiájában az állatot a természet létráján a növény és az ember közé teszi. A fokozat a természeti világban olyan, hogy a felsőbb magában foglalja az alsóbbat is, de attól lényegesen különbözik, nemcsak fokozatban. Így az emberben is benne van az állat, miként az állatban a növény és a növényben az ásvány.

De a növény lényeges megkülönböztetője az ásványtól a sejt (az élet, a növés és szaporodás), az állat a növénytől az érzés és önkéntes mozgás által különbözik. Az ember pedig az állattól a szellemi ítélet által válik el. Az állat csak érzetei után alkot képzeteket, egyedi képeket és ezáltal megkülönbözteti magát más dolgoktól, érzi magát, de nincs meg az igazi, magasabbrendű öntudata. Megkülönböztet, ítél is érzéki dologban, emlékezik, vágyik, törekszik és önkéntesen mozog, cselekszik. Nincs magasabb erkölcsi érzéke, de azért tudja a nevelés, szoktatás folytán, mi szabad neki és mi tilos. Szóval az állat lényében uralkodó az érzés.

Bregenzer Ignác „Tier-Ethik” című nagy könyve is (271. lap) az érzést fogadja el pszichikai alapul, mely után az akarás és a megismerés következik. Az érzésnek, szerinte már az állatban meg kell lennie, különben hiányos volna a fokozat; ugrás nem lehet a természetben. Ezt a könyvet a német birodalmi állatvédő egyesületek szövetsége adta ki 1894-ben Bambergben.

Tehát nem kételkedhetünk abban, hogy az állatok is érzének, arra vall az, hogy szervezetük hasonló az emberéhez és a külbehátásokra is hasonlóképen viselkednek. És ez a felfogás ma már megfelel a köztudatnak is.

Ámde azt mondják, hogy a magasabb szellemi és erkölcsi érzelmek hiánya vagy kisebb mértéke csökkenti az ő érzéki felfogásukat. Ez sem való, sőt sok tekintetben az ellenkező igaz. Ez különben oly érdekes és érdemes oldala a kérdésnek, hogy új, külön tárgyalásra kínálkozik.

Szóval az állat érző lény és ezt a tulajdonságát tekintetbe kell vennünk: mert mi is érzünk, emberek. „Gefühl ist alles” mondja Goethe Faustjában: az érzés minden.

II.

Az állatok érzései és érzelmei.

Előbbi szakaszunkban adós maradtam a kérdésnek azzal az oldalával, hogy az állat érzelmei mily befolyással vannak érzésére. Azt állítják ugyanis némelyek, hogy a szellemi és erkölcsi érzelmek hiánya vagy kisebb mértéke csökkenti az ő érzéki felfogásukat és hogy az ember szenvedését megelőzi, megnyújtja és fokozza az élénk képzelet. Akárhányszor a szenvedés maga nem fáj úgy, mint annak képzelete. A gondolkodó embernél a testi fájdalom rendesen egyúttal lelki szenvedéssé válik. A testtel szenved a

kedély s az eszmetársítás az érzett fájdalommal folyton újabb kínos eszméket és gerjedelmeket társít. Képzeljünk idege^s embert, kiben a beteges izgatottság az öntudatot, képzeletet és a kedély érzékenységét néha csaknem hihetetlenül fokozza.

Ezeket olvashatjuk Székely István dr. budapesti egyetemi tanárnak „Ösztön és ész” című művében. (II. kötet 15. §. Az állat és ember viszonya.)

Legyünk azonban először tisztában a lelki élet elemeivel. Erez és ért; érzék, érzet, érzés, érzelem, érzület és érzemény, — nyelvünknek miféle mély bölcsességét mutatják e szók! Ugyanaz a tövük mutatja egy eredetüket, egységüket; mutatja, hogy az érintés az alapjuk. Különféle képzőjük mutatja, hogy mégsem egyet jelentenek.

Érzés nincsen értés nélkül. Az érzékszervek felfogják a külbehatásokat, de ez még csak olyan tünet, mint a tükör visszacsugárzása, a fényképezés vagy a fonográf felfogó gépének munkája. E képet az érzőidegek beszállítják az ember és állat centrumába és csak miután az felfogta, lesz belőle érzet. Mint a napsugár csak fény a világűrben és csak, ha a földdel érintkezett, lesz hő és élet belőle.

Az érzék csak a felfogó képességet jelenti; az érzetek az érzékek képei; a látás, hallás, szaglás, ízlés, tapintás és belső testi érzék művei. Az érzések az érzeteket kísérő hangulatok, testi fájdalmak vagy jólesések; az érzelmek a magasabb lelki elemek, szellemi és erkölcsi folyamatok, de azért ezek is az ösztönökben gyökereznek. Érzület a lélek uralkodó érzelmeinek összessége. Az érzemények a legfinomabb emberi érzelmek, költői szárnyalású lelkitulajdonok.

E lelki elemeknek egységét fejezi ki Wundt Vilmos is „Vorlesungen über die Menschen und Tierseele” XIV. szakaszában, csakhogy a német „Gefühl” szó az érzést és érzelmet egybe foglalja.

„Az érzetek — mondja Wundt — a lelki életnek oly jelenségei a tárgyakkal szemben, melyek úgy mutatkoznak, mint egy egyetlen lelkifolyamatnak részei. Célja ezen folyamatnak, melynek magukat mind alávetik a mi érzeteink és képzeleteink, a külvilág közvetlen fölfogása. De hol van egy lény, mely öröm és fájdalom nélkül adja át magát a dolgoknak? Mialatt mi a tárgyakat észre vesszük, magunkat azoktól vonzva vagy eltaszítva érezzük, sőt még cselekvésekre indítatva is. Mi ezekután mindazokat a jelenségeket, melyek kívül állnak a fölfogás^folyamaton és vele mégis összeköttetésben vannak, két szóba foglalhatjuk össze: u. m. érzés és akarat. Ez a kettő azonban bensőleg összefügg és együtt az érzetekkel van összekötve. Ezek az elemek csak pszichológiai elvonásban választhatók el, de nem a valóságban.”

E lelki elemek tehát szorosan összetartoznak és elválaszthatatlanok. Fejlettségükben azonban különbségek vannak.

„Az állatvilág az emberi fejlődések hosszú sorát tárja elénk, amelyeket az ember szellemi kifejlődésének előfokaiul tekinthetünk, amennyiben az állatok szellemi élete elemeiben és ez elemek kapcsolatának legáltalánosabb törvényeiben az ember szellemi életével mindenütt egyneműnek mutatkozik.”

Így szól Wundt „Grundriss der Psychologie” című művének 19. §-ában az állatok szellemi tulajdonságairól. E művet magyarra Rácz Lajos fordította: „A lélektan alapvonalai” címen. (Franklin-társulat 1898.)

Wundt így folytatja ugyanott: „Már a legalsóbbrendű állatok oly életnyilvánulásokat mutatnak, amelyek képzet- és akaratfolyamatokra engednek következtetni. Nem kevésbé megegyezők általánosságban az érzéki képzetek alakjai, csak hogy a legalsóbbrendű lényeknél az érzéki funkciók az általános tapintóérzésekre szorítkoznak. A lelki elemek és azok egyszerűbb kapcsolatainak ezen egyneműségével szemben azonban igen nagy különbségek állanak fenn mindama folyamatokban, amelyek az appercepció fejlődésével összefüggenek”.

Nem is állítottuk egy szóval sem, hogy az értelem műveiben egy az állat az emberrel. De az állatvédők álláspontját eszerint a legelőkelőbb filozófusok elismerik s ez az, hogy az állat érzetei, érzései és érzelmei egyneműek az ember hasonló lelki elemeivel és hogy ezek az állatnál épúgy összetartoznak és elválaszthatatlanok, mint az embernél.

Annál inkább csodálatraméltó dolog, hogy míg az érzeteket és az érzelmeket senkinek se jutott eszébe tagadni az állatnál, addigi az érzéseket, mint előbb bemutattuk, némelyek kétségbevonják. Egészen természetesnek tartják, hogy az állatok fölfogják a külvilág jelenségeit érzékeikkel, nem tudják eltagadni az állatoknak ösztöneikkel kapcsolatos érzelmeit sem, de olyan folyamatot, mely a kettő között foglal helyet s azokkal szoros kapcsolatban és egységben van, egész bátran tagadnak.

Az érzelmeket az állatok lelki életében nagy bölcséleti művek külön szakaszokban tárgyalják. Ezek közül csak kettőt említünk.

Az egyik „Über das Seelenleben der Tiere. Tatsachen und Betrachtungen” Maximilian Perty-től. Ennek a nagy műnek I. kiadása 1865-ben, II. kiadása 1876-ban jelent meg. A berni tudóst az elméleti ismeretek terjesztésén kívül gyakorlati cél is vezette, az, hogy az állatok iránt jobb felfogást ébresszen és emberségesebb bánásmódot terjesszen.

A másik hasontárgyú tudományos munka: „Das Seelenleben

der Tiere". Von O. Flügel. III. kiadás, Langensalza. Verlag von Hermann Payer u. Söhne. 1897.

Számtalan példával igazolják e művek az állatok szülői szeretetét, szerelmét, baráti érzelmeit, hazaszeretetét, háláját, igazságérzetét, részvétét, nagylelkűségét, másrészt rossz lelki tulajdonaikat is.

Az állatoknak is vannak tehát érzelmeik és ezeknek befolyása az érzésekre hasonló, mint az embernél. Hogy pedig az érzelmeknek csakugyan van hatásuk az érzésekre, nemcsak az érzéseknek az érzelmekre, ezt Wundt már gyakorlatilag is bemutatja az úgynevezett szignométerrel, ütőér-mérővel. (Vorlesungen XIV.)

Az az állítás tehát, hogy az állatoknál az érzelmek hiánya vagy alacsonyabb foka csökkenti az érzéseket, nem tartható fönn. Sőt az idegesség érzékenysége is megvan az állatokban, mint azt a bécsi Tierfreund 1916. évi szeptemberi számában egy értekezés bemutatja.

Ha pedig az érzelmek híjában csakugyan kisebb volna is az állatok érzősége, ez akkor bizonyára a jóra, az élvezetre is állna, nemcsak a szenvedésre.

De vannak az embernek csakugyan magasabb adományai; azok az érzemények, melyek az értelem elvont működésével függenek össze, ezek: a hit, remény, az önfegyelmzés, a cél tudása és akarása, az eszmények és eszmék. Ilyen emberi tulajdonok még a beszéd és a sírás.

Ezeknek birtokában az ember könnyebben tudja elviselni az élet terheit, a szenvedéseket és mennél magasabb az értelmisége, annál többet bír elszenvedni. Az állat sorsa tehát ez emberi tulajdonok híjában nem érzéketlenebb és egykedvűbb, hanem sokkal mostohább.

III.

Az ember kiváltságos fájdalomcsillapító.

Vannak tehát az embernek az állattal szemben oly magasabb szellemi tulajdonai, melyek csökkentik az élet szenvedéseit. Ilyenek az életbölcselet, a hit, a remény, a példányképek, eszmék, a panasz és a sírás.

Mennyire kerüli a bajt a mai ember s mennyire élvhajhászó! Pedig annál nagyobb gyötrelmeket kell kiállania, „Minden órának leszakaszd virágát.” Hát gyümölcs nem is kell a nagy sietségben? Az a bölcselet, hogy az élvezet az igazi jó, a valódi boldog-

ság, csakugyan az emberi gondolkodás gyermekkorára vall. Az epikureizmus alapja az, hogy a természet ösztönszerűleg irtózik a fájdalomtól, fáradalomtól, bajoktól. Igen, az ész nélküli állati és gyermeki természet.

Nézzük a gyermeket Sír, ha föl kell kelnie; jajveszékél, ha mosdatják; fáj neki, hogy iskolába mennie, tanulnia kell. Sír, ha olyat kell megennie, amit ő nem szeret. Sír, ha orvosságot kell bevennie. Nyafog egy fületlen gombért, késért vagy gyújtóért. És sírása őszinte, mert ő fájdalomnak érzi és sérelemnek tartja azokat a dolgokat, melyek javára szolgálnak és kívánatosnak tart haszontalan, sőt káros dolgokat.

Az elkényeztetett, fegyelmezetlen, nemesebb gondolkodás és vallás nélküli ember is ilyen: fájdalomnak, szenvedésnek tart mindent, ami nem csiklandozza érzékeit. Pedig a természet követelménye a szenvedés, élettani szükséglet a fájdalom.

A bölcsélet fejlettebb magaslatain már a lelki tulajdonokat tartják a legfőbb jónak, az erényt, a bölcselkedést. Cicero szerint az emberiségnek szüksége van a bölcsületre, hogy romlásának gátat vessen, csak általa tanulunk meg élni, szenvedni és meghalni. És ő csakugyan megtalálta vigaszát a bölcsületben annyi gyötrellem közepette is és tudott meggyőzően írni az öregség örömeiről, a fájdalmak elviseléséről és a halálról.

Ez nem a gyermek, hanem az erős és okos férfi felfogása és túrni tudása. Hiszen belátja a művelt ember, hogy az élet rendjébe beletartozik a szenvedés is. „Fájdalom a boldogságnak egyik alkatrésze” mondja Arany János. Mint a fény nem lehet árny nélkül, úgy nem lehet a kellemes sem kellemetlen nélkül. Az ellentétek egymás által léteznek. Hogy nemcsak élet van, hanem halál is, nemcsak egészség, hanem betegség is, bele kell nyugodnunk.

„A keresztet mindenütt feltalálod, mert vagy testi fájdalmat érzel vagy lelki háborúságot szenvedsz. Ha örömet viseled a keresztet, ő hordoz téged és kívánt végre vezet, ahol vége leszen a szenvedésnek. Ha kedvetlenül viseled, terhet szeresz magadnak, nehezíted magadat, mindazáltal ugyan viselned kell... Ha az ember a szenvedést jó szívvel viseli, minden terhét a háborúságoknak isteni vigasztalások reménységére fordítja. Ha szenvedésre és halálra rendeled magadat, békességet találsz.” Ezeket mondja Kempis Tamás után Pázmány Péter.

De nézzük Berzsenyinket, hogy fohászodik Istenhez, kit a bölcs lángesze föl nem ér:

„Buzgón leomlom színed előtt, dicső!
Majdan, ha lelkem záraiból kikél
S hozzád közel járulhat, akkor,
Ami után eped, ott eléri.

Addig letörlöm könnyeimet s megyek
 Rendeltetésem pályafutásain,
 A jobb s nemesb lelkeknek útján,
 Merre erőm s inaim vihetnek.

Bizton tekintem mély sírom éjjelét!
 Zordon, de óh nem, nem lehet az gonosz,
 Mert a Te munkád: ott is elszórt
 Csontjaimat kezeid takarják.”

E főséges sorok már a vallás balzsamát illatozzák. A férfias, komoly, bölcs gondolkodást a hit csak erősíti megnyugvásában, és a vallásosság annak is megadja ez életbölcséséget, aki az értelmiségnek alacsonyabb, fokán van.

„Hittel a lélek erős az életben és nyugodt a halálban” — mondja egy magyar hitszónok. Ezt a megnyugvást tharsusi szent: Pál így fejezi ki: „Az Istentszeretőknek minden javukra válik”. „Akinek Isten tetszik, mi nem tetszik annak; és akinek Isten nem tetszik, mi lehet annak gyönyörűsége” — mondja, Kempis Tamás.

Itt már a legfőbb jó maga az Isten és az Ő akarata. Ezért a szenvedés, a kereszt vallása is mint Isten akaratát, a szenvedést nem is szükséges rossznak tartja, hanem ennél tovább megy, jónak, kívánatosnak hirdeti.

„Ha a szenvedésnél jobb és hasznosb volna valami az embereknek, kétség nélkül megmutatta volna ezt Krisztus szavával és példájával. Sok háborúságok által kell bemennünk Isten országába. Minden terhet el kell viselni az örök életért. Az egész világot semminek tartsad, az Isten hivatalját minden külső dolgoknál feljebb becsüljed. Ha felettébb rendetlenül kívánod a jelenvalókat, elveszted az örökkévaló és mennyei jókat. A világi dolgokkal naponkint élj, de kívánságod az örökkévalókra nézzen.” (Kempis-Pázmány: Krisztus követése.)

A szenvedést a kereszténység szükségesnek tartja 1. mint büntetést, 2. mint lélektisztítót, 3. mint megpróbáltatást.

1. Valljuk be őszintén, hogy lépten-nyomon rászolgálunk isteni feddésekre. És ha a csapásokat így magyarázzuk, vagy a másik két feladatukban fogjuk fel őket, rögtön megkönnyebbülésünkre szolgál.

„Hálát adok neked, hogy el nem szenvedted az én gonoszságaimat, hanem keserves verésekkel ostromoztál, fájdalmakat és külső-belső szorongatásokat bocsátván reám.” (Kempis-Pázmány.)

2. Tűzben edződik az acél, tisztul az arany, a szenvedés tűzében edződik és tisztul a lélek. „A fájdalom a lélek tisztulásának egyetlen eszköze. Minden szenvedés a földön egy céltudatos felsőbb bölcséséget kegyelme. A könnyben úszó szemek mindig az égre tekintenek.”

„A szenvedések azok a szárnyak, amelyekkel az égbe repülhetünk.” (Szent Cyprián.)

3. Jób az Isten csapásait megpróbáltatásnak vette: „Az Úr adta, az Úr elvette, amint az Úrnak tetszett, úgy legyen. Legyen áldott az ő neve. Ha a jókat elfogadtuk az Úrtól, miért ne fogadnók el a rosszat is?”.

Íme tehát, ha a minden erők forrásától kérünk erőt a szenvedéshez, meg is kapjuk azt biztosan. Megment bennünket az áhítat a kétségbeesés örvényétől és belénk önti a jobb jövő s az örök boldogság reményét. A remény, a hit testvére, az a horgony, amely az emberi élet hajóját a legnagyobb viharok között is odaerősíti a háborgó tenger fenekéhez és nem hagyja elveszni a szegény emberi lelket. Ez is az ember kiváltsága a szegény állattal szemben. Csokonai „földiekkel játszó égi tüneménynek” mondja a reményt.

Mindszenty Gedeon-nak van a reményről egy remek költeménye. Egy szakaszt idézek belőle:

„Ültem már a dombon, szenvedések dombján,
Melyen Jób apánk ült, csöndesen nyugodván,
Mint rab a bilincsen.
Pusztán, eltaszítva, majd kétségbe estem,
Minden más reménység elhagyott, csak az nem:
Megsegít az Isten!”

Milyen szerencsétlen is az, aki ezt a legfőbb vigasztalót ellöki magától!

Lehetnek ugyan még más vigasztalói is az embernek az Istene, a Megváltón kívül, a vallásnak, a hazának és nemes eszméknek vértanúi, akik rózsáknak nézték sebeiket és megdicsőültek kínhalálukban. „Szükség, hogy egyebeknek nehezebb szenvedései eszedbe jussanak, hogy a te kevés terhedet könnyebben viseljed.” (Kempis-Pázmány.)

Vigasztalók maguk ez eszmék: a hitvallás, a haza, a szabadság, egyenlőség, testvériség, melyekért annyr millió ember áldozta föl életét örömmel.

Vigasztalói lehetnek az embernek résztvevő és segítő felebarátai, vigasztaló az, hogy el tudja panaszolni baját és könnyekkel tud szívén könnyíteni. Emberi dolog és nem szégyen a panasz, a sírás, hiszen a zordon pogány hősök is könnyeztek, sőt ordítottak fájdalmukban, de iparkodjunk megnyugodni sorsunkban, mert „ahogyan tudsz szenvedni — itt válik el, mennyit érsz”. A panaszból és sírásból kevés lecsillapítja az idegeket, sok pedig felkorbácsolja.

És e vigaszok mind hiányzanak a szegény állatok szenvedései között. Ők minden felemelő tudat, hit, remény nélkül élik le fájdalmaikkal teli életüket. Hinni és remélni nem tudnak ők, de szeretni igen.

IV.

A szeretet és szeretetlenség.

Már bemutattam az életbölcseletet, a hitet, reményt, eszményképeket, eszméket, panaszt és sírást, mint az ember kiváltságos fájdalomcsillapítóit, melyeket az állatoknak nélkülözniük kell s azzal végeztem el a megfuttatásomat hogy hinni és remélni nem tud az állat, de s z e r e t n i igen.

Ezt nem kell bizonyítanunk. Hiszen látjuk a természetben, az életben. Tapasztalatból ismerjük az állatoknak egymás iránti szeretetét, különösen a szülőknek kisdedeik iránti érzelmeit és viszont. Ismerjük házi állatainknak hozzánk és otthonukhoz való ragaszkodását, hűségét. Érezzük örömeinkben és bánatainkban való részvételüket, sőt számot adhatunk a kétségbeesésük és önfeláldozásuk példáiról is. Ki ne ismerné a gazdája sírján kiszervenő kutya történetét?

De hát nézzük csak, mit nyer a szegény állat ezzel az érzellemmel? Kevesebbet kell-e ennek birtokában szenvednie?

Lássuk a szeretetnek a szenvedésekhez való viszonyát. Hogyan ábrázolják a szeretetet? Lángoló szívvel, amelyet egy vagy hét nyíl szúr át. Az egy nyíl a klasszikus Ámornak a nyila, a hét nyíl pedig Szűz Mária szívét járja át. A szerető szív tehát általában szenved. Míg a hit és remény enyhítik a szenvedéseket, addig a szeretet sokszorosítja azokat.

Ha szeretteink szenvednek, mi azt jobban érezzük, mint ők és hogyha nincs is bajuk, az értük érzett aggodalom, féltés állandó.

Amde ezzel szemben gazdag kárpótlást kapunk a következőkben:

1..A magunk egyéb bajait nem érezzük. 2. Boldogít az a tudat, hogy szeretetünk más kínjait megfélezi, boldogságát pedig megkétszerezi. 3. Többnyire elnyerjük a szenvedő háláját és viszontszeretetét. 4. Szeretteink boldogságát is sokszorosán érezzük.

Míg tehát a szeretet befelé, alanyilag, bennhatólag általában csakugyan szenvedést, okoz, addig kifelé, tárgyilag, áthatólag boldogítja a világot. És ennek az áthatásnak visszahatása és kölcsönössége csak erősíti e boldogító áramot.

Még eddig nem is szóltunk a szeretet tevékenységéről, ez áram erő kifejtéséről. Az irgalmasság testi és lelki cselekedetei csakugyan állandóan oltják a világ szenvedéseinek lángjait. A szerető szíveknek óriási hivatásuk van a világon, e siralomvölgyben, a testi-lelki sebek behegesztésében, míg ők maguk boldogan égnek el mások fájdalmaitól élesztett fűzükben és vérzenek el részvétük, rettegésük, szeretteik féltésének nyilai alatt.

A szeretetből azonban az ember keveset juttat az állatoknak, egymáson pedig nem igen tudnak segíteni, még ha szeretik is egymást.

Ámde ott van a természetben a termés mellett a bomlás folyamata is, a létrehozás mellett a pusztulás, pusztítás, az élet-érdekek állandó összeütközése, tusája, a létért való küzdelemben a természetes ellenfelek élet-halál harca.

A szeretet részvétéből kivetkőzödve így jut az érző lélek először a részvétlenség, a közönyösség hidegségébe. És bárcsak itt megállna! De tovább zuhan a pokol mélységeibe: a szeretetlenségből a gyűlölet ádáz gyehennájába, hol a mások kínjai örömet szereznek.

Ez az irány az előbbivel ellenkező természeti erőből származik.

A szeretet a más érvényre juttatásának akarata, az önzetlenség, az altruizmus. És annál nemesebb, mennél inkább érvényesül benne az önérdek hátrасzorítása. Így a fajfenntartás és önfenntartás elemi, ösztönös érzelmei, a rokonság, szomszédság, komaság, barátság kölcsönös érdekszövetségei nem oly fenségesek, mint az Isten, a haza szeretete, a nemzet, a köz önzetlen szolgálata, így gazdag rokonunk számító melegen tartása erkölcsileg nem oly érdem, mintha egy haszontalan kis verébnek morzsát adunk vagy egy bogárkát a vízből megmentünk. Íme, így lesz az állatvédelem a tiszta erkölcsi jónak tipikus megnyilatkozása, az önzetlenségnek az az ősi alakja, melytől minden idegen elem távol van.

Nem mondom, hogy a szeretetben mellékes annak a tárgya, de bizonyos, hogy az önzetlenség mértéke emeli a szeretet értékét.

Legmagasabb tárgya szeretetünknek a Teremtő, de őt se szabad csupán azért szeretnünk, mert nekünk jót ad. Tovább menve felebarátaink különböző sugarú köreit látjuk, középen vagyunk mi magunk és fejünk és mindnyájunk és a mindenség fölött és mindenben az Isten. De szép is volt a pantheizmus tana, mely mindenben az Isten végtelen jóságát és bölcsességét látta! Hogy magunk a középen vagyunk, ez természetes, az önszeretet kötelesség is. Csak ne foglalja le egész valónkat. Terjeszkedjenek ki szeretetünk sugarai a távoli körökre, sőt még felebarátaink körein túl a többi élőlényre, teremtményre is, az állat-, növény- és ásványvilágra, a szép természetre.

Ezek is benne vannak a szívünkben, ez tagadhatatlan. És meg is érdemlik, hogy szeressük őket, okosan. Nem kell őket kirekeszteniük szívünkéből, nem is szabad, sőt nem is lehet. A mi kezünkben vannak, de mi velük együtt mind az Isten kezében vagyunk,

A szeretetlenség ezzel szemben a magunk érvényesülésének a törekvése minden más letiprásával. Az uralkodás, a zsarnokság benne van mindenkiben, nemcsak Néróban, Caligulában,

hanem abban a napszámosban is, aki máson nem tudja azt gyakorolni, mint gyermekén, és abban a gyermekben is, aki csak az állatot kínozhatja. És Kain óta benne van az erőszak az egyenlő fajúakban, rangúakban: a testvérekben is. Nem szükséges tehát épen a világháborúra rámutatni, mert hiszen a küzdés nemcsak a természetben, hanem az embereknél is, nemcsak a különféle nemzetek között, hanem a testvérek között is — örök.

Két ellentétes áram fejt ki világenergiát a mi ereinkben idegeinkben, lelkünkön át. Ezek megvannak, mint létezőket el keli fogadnunk, őket természetesenek és egy magasabb világkormányzati szempontból, mely nem az egyest nézi, hanem az egészet, szükségesnek is kell elfogadnunk.

Ámde e ténnyel szemben nem szabad kezünket összetenni és megadni magunkat. Mindenki köteles magát és övéit védeni, lehetőleg boldogítani.

A szenvedésnek azt az állandó folyamatát, melyről fentebb beszéltem, lehetőleg elviselhetővé kell tennünk a mi kedveseinkre nézve szeretetünk által és rajta lenni, hogy a magunk zsarnoki hajlamait megfékezve, legalább mi ne okozzunk nekik szenvedéseket. Dolgoznunk kell rajta, hogy mások is így gondolkozzanak és ez által bizonyára kevesebb lesz a világon a szenvedés s ami megmarad, az könnyebben elviselhető lesz.

Ez az apostolkodás már nehezebben megy a hajthatatlan felnőttekkel szemben, az ifjúságnál azonban még van remény eredményre. A jövő nemzedék nevelésébe tehát vigyük bele e törekvést. E magvakat vessük bele azokba a világbarázdákba, melyeket a háború ekéje hasított és simítsuk el szeretetünk boronájával az óriási világsebeket és idővel új és szebb világ sarjadzik, akárcsak a vízözön után.

V.

Az állatvédelem a nevelésben.

Eddigi elmélkedéseink egész világnézetet tárnak föl, mely a következőkben körvonalazható:

Az állat érzetei, érzései és érzelmei olyanok, mint az emberéi. De az embernek ezenfelül elvont felfogása van. Az ezzel kapcsolatos bölcsesség, hit, remény nincsenek meg az állatban, csak az emberben. Ezek csillapítják az emberek szenvedésének elkerülhetetlen, állandó folyamatát.

A szeretet megvan az állatban is a többi érzellemmel együtt. A szeretet a szenvedések legfőbb csillapítója másokra nézve.

A szeretetnek az alapja az önzetlenség. Ennélfogva az ember szíve megesik minden szenvedőn és részvéte kiterjed embertársain túl az állatvilágra is, szeretete felöleli az egész teremtett világot, mindenben a Teremtőt látva.

Meg kell tanítanunk az ifjúságot, hogy ne csak szeretni tudjon, hanem segíteni is azokon, akiket szeret. Tudjon segíteni elsősorban magán, de ne azért, hogy magát tartsa elsőnek, hanem hogy másoknak ne legyen terhére. Ha másokon akarok segíteni, elsősorban magammal kell készen lennem.

James Mill (1773—1836) kiváló angol történetíró és filozófus a nevelés célját következőképpen határozta meg: „Képessé teszi az egyént, hogy tőle telhetőleg megszerezhesse elsősorban a saját boldogságát, azután másokét”. Talán úgy az egyéni, mint a köz jó elérése biztosabb, ha előbb keressük mások boldogságát s ezután és ezáltal a magunkét. Foerster F. W. is „Az élet művészeté” című remekművében az önuralom fejlesztését, az önző vágyak legyőzését, az altruizmust, a gyengébbek segítségét, a szeretetet teszi a nevelés feladatává; csak ez az út vezet a boldogsághoz, ez az élet művészeté.

Boldog pedig az, aki szívből tudja imádni Istent, szeretni az embereket, megbecsüli, ápolja és védi az egész élő világot, nem becsüli túl és nem használja oktalanul szenvedélyei kielégítésére az anyagiakat.

Ha tárgyunkat, a természetvédelmi nevelőoktatást, ennek a tisztult erkölcsi világnézetnek szerves részeként vizsgálják, el kell oszolnia minden gyanúnak, hidegségnek vagy balvéleménynek, mellyel eddig e kérdést sújtották, nem fogják e törekvést se vállaltalannak, se kisszerűnek, se humorosnak tartani.

Az ember benne van az Isten-teremtette világban, ebben kell boldogságát keresnie, de ezt csak úgy találhatja meg, ha fölismeri és megtartja helyét és feladatát e világban.

A Magyar Pedagógiai Társaság egyik közgyűlésén ezt mondta Fináczy Ernő dr. elnök: „A nevelés feladata: az embert mint természeti lényt felemelni az embernek, mint erkölcsi lénynek a magaslatára”. Ismertessük meg tehát az embert, mint természeti lényt a természet három országán át a régi utasítások szerint a megfigyeltetés útjain e módosított mondással: „Nihil naturale a me alienum puto\ De ne feledjük magunkat, mint a többinél magasabbrendű erkölcsi lényt se bemutatni, aki ismeri és urának vallja a remek természet alkotóját, a nagy Istent.

Van már valami erről a régi középiskolai utasításokban is (206 l.): „Az az iskola, amely nevelni akar, a természet tárgyiban ne csak a törvényszerűségek megállapítására vezető anyagot láttasson a tanulóval, hanem éreztesse meg a természetnek kime-

ríthetetlen gazdagságát, színpompáját, esztétikai hatását, úgyszintén a nagy mindenség fenséges összhangját is, mely, igaz: áhítatra készítet minden nemesen érző szívet”. Óhajtani való elsősorban, hogy az új utasítások kívánják meg határozottabban és félreérthetetlenül, hogy az eleven hitvallás hassa át egész nevelőoktatásunkat. Azután vezessük le gyermekeink lelkét e magaslatról az érzés mélységeibe.

Ezt a magas erkölcsi lényt tanítsuk meg, hogy ő nemcsak élvező és kihasználó ura a nagy természetnek, hanem gondozó gazdája annak és hogy az állatokra, melyekkel az érzés közös alapja köti össze őt, terjessze ki szeretetét, részvétét, legyen kíméletes egyébiránt az Isten és az ember minden alkotásával szemben.

A kegyetlenség és romboló szenvedély, kivált a gyengékkel és tehetetlenekkel szemben társadalomellenes érzélem, mely megrontja, földtája a cselekvő és a szenvedő egyén *életét* egyaránt, megbontja az összhangot.

A szelídség a békének és boldogságnak, a kegyetlenség a disszharmóniának és nyomornak forrása akkor is, ha állatokon vagy növényeken gyakoroljuk azokat.

A negatív természetvédelemnél azonban ne álljunk meg. Tanítsuk meg a jövő nemzedéket arra, hogy hogyan kell gondozniuk, ápolniuk a természet ajándékait, az Isten remekeit és a haza kincseit: az állat- és növényvilág egyedeit. *E gyakorlatias közgazdasági* oktatással egyszerre belevisszük az életbe az iskolát és ezer áldást fakasztunk minden élőre egyaránt.

Az eddigi tanítási tervek és a reá vonatkozó utasítások akadémikus jellegű rideg, tudományos irányúak és ebben az irányban szigorúan megszabottak. Kívánatos ennek az útnak kiszélesítése egyrészt a vallás-erkölcsi és szívbéli, kedélyi nevelés, másrészt a gyakorlatias közgazdasági oktatás irányában, hogy iskoláink e hármas vágányú fogaskerekűje egy nemesebb és életrevalóbb nemzedékhez vezessen.

Szóval nemcsak az elemi iskolákban, hanem a középfokú iskolákban is kívánjuk a természetvédelmi nevelőoktatást. Hogy mit értünk el eddig és mit akarunk még elérni, mind el akarom mondani, de előbb a külföldi iskolák állat- és növényvédelmi törekvéseit óhajtom bemutatni.

C) Történet.

I.

Németország iskolai állatvédelme.

Dr. Hopf L. és dr. Wiedemann tanár „Der Tierschutz” című, 1905-ben Stuttgartban kiadott összefoglaló könyvecskéjében, a 160—163. lapokon ismerteti röviden Németország iskolai állatvédelmét. „Az a tény, — úgymond — hogy egyrészt az állatkínzások alapjukat főleg a tudatlanságban lelik, másrészt a durvaság a felnőttek között sok esetben a hiányos nevelésnek tulajdonítható, fölkeltette az állatvédő egyesületekben azt a gondolatot, hogy kutassák, miként lehetne az ifjúságot az egyesület törekvéseinek megnyerni és pedig úgy a tanítás, mint a nevelés révén.”

Először is iskolai állatvédő egyesületeket létesítettek. Ezek, a mi Országos Ifjúsági Madárvédő Ligánk elődei, Anglia és Északamerika példájára már 1870-től kezdve keletkeztek Németországban. Az elsőt Dannenbergben Garbs igazgató alapította, a másodikat Kühlmann Brémában 1876-ban. Ettől kezdve számos ilyen egyesület keletkezett. Ámde 1879-ben a góthai német állatvédő kongresszuson kifogások hangzottak el e gyermekegyesületek ellen és ettől kezdve nem igen alakultak újak majdnem két évtizedig. Károsnak tartotta a német tanítók egy része, hogy ez egyesületek árulkodásra vezették tagjaikat, másrészt pedig kevélyekké tették azokat, akik az egyesületben tisztségeket kaptak. Az egyesületi életet már a gyermekvilágba bevinni visszatetsző dolognak tűnt föl s úgy vélték, hogy koravérségre, nagyzásra vezet. Ily hírokat pengettek sokáig a sajtóban is és a hamburgi állatvédő egyesületnek 1893-ban a berni XI. nemzetközi állatvédő kongresszus elé terjesztett védő javaslata sem talált kedvező fogadtatásra, valamint Peter iskolaigazgatónak e tárgyban tett indítványát is elvetették, melyet a német birodalom állatvédő egyesületei szövetségének nagygyűlésén 1895-ben tett.

A XII. nemzetközi állatvédelmi kongresszus is védelmezte Budapesten 1896-ban az iskolai állatvédő egyesületeket Verédy Károly kir. tanfelügyelő elnöklete és Szalkay Gyula dr. tanár főtitkársága mellett.

És hogy ez aggályok nem voltak egészen alaposak, mutatják a többi országok példái, hol virágzásnak indultak ezek az iskolai állatvédelmi ültetvények. Ennek alapján az ügy barátai nem nyugodtak addig, míg diadalra nem vitték zászlójukat és az 1897-ben megalakult hamburgi állatvédő gyermek-egyesület díszlő virágzásával szerencsésebb kort nyitott meg. Most már a legteljesebb bizalommal ajánlja a berlini állatvédő egyesület is az ilyen ifjúsági állatvédő egyesületeket, csak hogy kiemeli, hogy ne legyen semmiféle egyleteskedés, a vezetést a tanítóság intézze, tagsági díj ne legyen. A fődolog, hogy lehetőleg állatvédelmi, erkölcsileg nemesítő öntevékenységre vezessék a tanulóságot. Ne csak maguk ne kövessenek el állatkínzást, de tanuló társaiknak vagy másoknak se engedjék meg azt. Tartsanak iskolai ünnepélyeket beszéddel, szavallatokkal, énekekkel.

Kloebbe A. tanítónő és dr. Jonas városi iskolai tanácsnok fáradozására Berlinben 1905-ben jött létre egy ily intézmény, melynek lényege minden szervezkedés nélkül egy bizonyos napon tartandó állatvédő gyűlés, azaz ünnepély.

Ez az állatvédőnap azonban még nem vert gyökeret Németországban, nincs rá még hatósági intézkedés. A berlini állatvédő egyesület egyik 1913-iki kiadványában, Klenk vezérfonalában, az ausztriai állatvédőnapot ismerteti és ennek alapján készíti elő a hangulatot az ügy érdekében.

Az állatvédelmi eszme terjedésének lényeges eszközét tekintik a német állatvédő egyesületek az ifjúsági egyesületeken kívül a tanításban és pedig különösen a vallástani, a német nyelvi és a természetrajzi oktatásban. Némelyek még külön tantárgynak is tervezték az állatvédelmet, ez a törekvés még 1892-ben Karlsruheban a szövetségi nagygyűlésben indítványban nyert kifejezést, de a többség elvetette az eszmét. Továbbá javasolták és pl. Münchenben ki is vitték, hogy a kis gyermekek nevelésére az iskolától szabad időre ily szellemben törekedjenek népgyermekkerteket és otthonokat alapítani. Az 1884-iki dresdai kongresszuson elhatározták, hogy az állatvédő egyesületek ebben az irányban működjenek és hogy a gyermekkertésznők, óvónők kiképzésénél épen úgy, mint a tanítóképzőkben tekintettel legyenek erre a célra.

Az állatvédő egyesület az Odera melléki Frankfurtban ifjúság számára való állatvédelmi iratok kiadásával foglalkozik és még más egyesületek is. Tanítók és lelkészek számára igen sok ily irányú röpiratot adott ki a berlini állatvédő egyesület.

Évek hosszú sora óta számos naptárt (Tierscliutz-Kalender) is terjesztenek iskolában és a közönségnél, amelyek tanító és elbeszélő közleményekkel föl hívják az ifjúságot az állatok ápolására és visszatartják a kínozástól.

Kérvényezés útján sok járásban elérték, hogy megtiltották gyermekek jelenlétében az állatok levágását.

Számos kormányrendelet teszi kötelességévé a tanítóságnak, hogy az állatvédő egyesületek törekvéseinek kedvező talajt készítsenek elő és közreműködjenek, hogy ez az erkölcsi gondolat mind tágabb körben terjedjen el.

Az iskolai könyvekbe erre vonatkozó olvasmányokat vettek föl. A wupperthali állatvédő egyesület közbenjárására 1904-ben a porosz közoktatásügyi miniszter elrendelte, hogy az iskolai könyvek új kiadásainál a gazdag állatvédő irodalmat tekintetbe vegyék. E célból anyagot is gyűjtöttek és a kormányzat rendelkezésére bocsátották.

Ezután két nevezetes művet ismertetek, melyeknek a németországi közoktatásra igen nagy befolyásuk volt. Peter és K lenk vezérfonalát az állatvédelmi nevelőoktatáshoz. Mind a kettő pályázat útján jelent meg. Péteré először 1884-ben, Klenké 1898-ban. Több kiadásban sok ezer példányban terjesztették e jeles füzeteket a tanítóság körében.

*

Peter C. W. iskolai igazgató „Leitfaden für die Erziehung der Kinder zur Beschützung der Tiere” című művének előszavában, melyet a németbirodalmi állatvédő egyesületek szövetsége tesz közzé, feltalálhatjuk e mű létrejöttének történetét és a németországi iskolai állatvédők alapvető elveit.

A második állatvédelmi kongresszuson 1881-ben Wiesbadenben bizottságot választottak, hogy e kérdés fölött tanácskozzék: „Hogyan lehet az iskolát az állatvédelem ügyének megnyerni?” E bizottság tagjai 1882 novemberében tanácskozásra gyűltek össze Berlinben és azt határozták, hogy e kérdés megoldását pályázatok hirdetése útján kísérlik meg. A pályázat feladata abból állt, hogy vezérfonal készüljön, mely általános tartalmán kívül népies és gyermekeknek való verseket nyújtson az állatbaráti érzés ébresztésére és az állatkínzások kevesbítésére. A vezérfonal általános részében adjon útmutatást, miként kell az állatvédelem feladatait a gyermekek nevelésénél a családban, a kisedővóban és az iskolában megoldani.

A pályázatra 26 mű érkezett be, de a legtöbb írp csak a népiskolát tartotta szem előtt, a családot és a kisedővót nem.

Sok pályaműben a szerzőnek saját versei és elbeszélései voltak. Ha a jószándék és a ráfordított fáradság dicséretes is,

mégis tanácsosabbnak találta a bíráló bizottság, hogy az iskolában megtanulandó költemények és tárgyalandó történetek csakis e téren elismert mesterek művei legyenek. „Gyermekek számára a legjobb éppen elég jó.”

Peter C. W. casseli igazgató-tanító és a casseli állatvédő egyesület elnöke lett a pályanyertes szerző. Ő vezérfonalában gazdag választékát adta a legjobb költeményeknek, történeteknek, tanító meséknek, regéknek, beszélgetéseknek, erkölcsi mondásoknak és énekelhető daloknak, melyek neves szerzőktől állatvédelmi cézzal eredtek és lemondott saját szerzeményeiről. E pályamű II. részében nyújtott gyűjtemény a legjobb német ifjúsági íróknak majdnem összes idevaló jó verseit tartalmazza.

Némelyek a pályázók közül valóságos állatvédelmi tanítást kívántak, ami kivihetetlen dolog; mások pedig csak a szemléltető és természetrajzi oktatásba vitték bele ez irányt. Ámde az állatvédelem feladatának be kell hatolnia az egész családi és iskolai életbe és minden egyes alkalommal, minden tárgynál szem előtt kell lebegnie, de nem szabad öncéllá lennie és külön tantárggyul fellépnie.

Mint minden más kötelességnek, úgy ennek is, a gyermek eleven tudatában kell lennie, evvel legyen eltelve, körülvéve, mint a levegővel, melyet beszív, anélkül, hogy a lélekezés szükségességére gondolna. Mint a felebaráti szeretetet, minden előforduló alkalommal tanítjuk, mutatjuk és gyakoroljuk, épúgy kell az állatok iránti szeretetet is gyakoroltatnunk. Az általános erkölcsi képzéssel ezt a kötelességérzetet is bele kell oltanunk az ifjúságba. A gyermeknek e tekintetben is tudnia kell kötelességeit. Hogy ezt elérjük, mindent, ami erre szolgálhat és vezethet, fel kell használnunk anélkül, hogy sokat beszéljünk a dologról. Erre vezető eszközöket minden tantárgynál találunk. Szükség van jó példákra, tanulságos iratokra, költeményekre és elbeszélésekre, melyek a gyermek kedélyét, szívét fejlesszék, melyek után a növendékek törekedjenek a jóra.

Óvnunk kell azonban a szerzőket kegyetlen állatkínzások ábrázolásától, azoknak rettentő képeitől, melyek legjobb esetben irtózáttal töltik el a lelket, de gyakran ártalmára vannak a gyermeknek, mert az állatkínzás utánzására csábíthatják. Csak a jó, igaz és szép neveli a gyermeket az erkölcsösségre. Gonosz példák megromtják a jó erkölcsöket. Állatkínzásokat csak akkor szabad az iskolában tárgyalni, ha azokat tanulók követték el vagy látták. Ez esetben intelemmel és büntetéssel lépjen közbe a tanító.

E jó tanácsokat és ismertetést a pályabírák adják az előszóban.

Peter vezérfonalának bevezetése abból indult ki, hogy amit

védni akarunk, azt ismernünk, értékelnünk és szeretnünk kell. Majd azt bizonyítja, hogy az állatvédelem mindenkinek szent kötelessége és hogy az értelmet, érzelmet és akaratot ennek megfelelően kell képezni. Az állatvédelemre való oktatás a nevelés munkájának egy ága.

A könyv három főrésze oszlik, u. m. az állatvédelmi nevelés a családban, a kiseddévóban és az elemi iskolában. A házi nevelés eszközei: a rossz példáktól való távoltartás, a büntető cselekményektől való megóvás, utánzásra méltó példák bemutatása, az állatok gondozásának tanítása, tanulságok levonása a mesékből és versekből, rossz tettek megbüntetése, a természet erkölcsi szemlélete. A kiseddévó-beli nevelőoktatás a játszótéren és kertben, a sétákon az erdőben, mezőn és földeken, végre a gyermekszobában folyhat. Az elemi iskolában annak két tagozata szerint oszlik fel az anyag. Az első tagozaton az I. és II. osztályban csak szemlélet alapján folyik az oktatás; az I. évben az évszakok szerint a különféle állatokra terjed ki, a II. évben már osztályozással, fajok szerint történik a vizsgálódás. A felső tagozaton, a III. és IV. osztályban már rendszeres természetrajzi tanítás foglalkozik az állatvédelemmel, de felsorolja azt alkalmilag a német nyelv, a történelem, a földrajz, a szépírás, ének és vallástan tanítása is.

Ez alkalommal nem ismertethetem bővebben a tanulságos pedagógiai könyvet, de még majd visszatérünk rá a természetvédelmi nevelőoktatás eszközeinek tárgyalásánál. E könyv szerzőjének nagy segítségére volt e vezérfonal az „Útmutatás” című rész feldolgozásában.

A pályamű első kiadása 1884-ben, második bővített és javított kiadása pedig 1891-ben jelent meg.

Szerzője nemcsak az első pályadíjat nyerte el a Drezdában 1884 szept. 27-én tartott állatvédő szövetségi nagygyűlésen, hanem Vilmos porosz királyi herceg későbbi nejének, a volt német császárnénak arany érdemjelét is megkapta „Für Verdienst um Kindererziehung” a gyermeknevelés terén szerzett érdemeiért.

A porosz királyi kultuszminiszter pedig 1890-ben a szerzőnek ezt és más állatvédelmi műveit melegen ajánlotta az iskolai előjáróságoknak, a kiseddévók és más magánintézetek vezetőinek. A vezérfonalat pedig különösen nagyobb mennyiségben való beszerzésre és szétosztásra ajánlotta a miniszter a szemináriumoknak és tanítóképző intézeteknek, valamint a tanítói könyvtárak számára.

Sok ezret küldött szét e 76 oldalas jeles kiadványból a kiadó állatvédő szövetség. A füzetből 1 példányt 50 f.-ért, 100 példányt 30 márkáért küldött a szövetség. Most már azonban e helyett K1 e n k vezérfonalát terjesztik.

Klenk Fülöp mainzi tanító „Tierschutz in Schule und Gemeinde” („Állatvédelem az iskolában és a községben”) című vezérfonalának 1898-iki I. kiadásában a berlini állatvédő egyesület előszavából a következőket tudjuk meg:

A berlini állatvédő egyesület 1896 májusában pályázatot hirdetett következő tételre: „Az állatkínzás - erkölcsrontó hatása, káros befolyása az emberek társaséletére, az ellene való küzdelem az iskola révén a fennálló tantervhez kapcsolódva, valamint a tanító hatása a felnőttekre is a községben”. Az első pályadíj 300, a második 200 és a harmadik 100 márka volt. A műnek három nyomtatott ívnél hosszabbra nem volt szabad terjednie.

Különös tekintettel kellett lenni arra a hátrányos behatásra, melyet a gyermekek által vagy öelöttük végbement állatkínzások az ifjúság szívére és jellemére gyakorolnak.

Szem elé állítani azt az okozati összefüggést, melyet az ifjúság szívének elvadulása és erkölcsi eldurvulása a korán megszokott állatkínzással áll: ez a tanító feladata. Azután be kell mutatnia, mily nagy része van az emberi nyomorúságban főleg a szív durvaságának, a részvét hiányának, mennyi kár és veszély fenyegeti ezek által az emberek társas életét és hogy ezek ellen sikerrel csak *úgy* lehet küzdeni, ha az ember már ifjúságától kezdve megszokja, hogy irgalmas legyen azokhoz a teremtményekhez, amelyek fölött már korán gyakorolhatja hatalmát, t. i. az állatokhoz.

A pályairatnak ki kellett mutatnia, miféle nagy és szép hivatása rejlik a tanítónak, a nép nevelőjének, az állatvédelem művelésében és terjesztésében.

A pályamű főrésze lehetőleg gyakorlati példákon és a népiskola egész számbavehető anyagának bevonásával világosítsa meg, hogy az iskola a tanításnak mily alkalmával csöpögtetheti bele a tanuló elméjébe és szívébe az állatvédelem kötelességeit és az állatkínzás erkölcsstelen voltát.

Hogy a községi előjárók és szülők is támogassák az állatkínzás elleni küzdelemben az iskolát, végre szükséges lesz megfontolni, mi módon világosíthatja fel és befolyásolhatja sikeresen a tanító és lelkész a felnőtteket a községben.

Járuljanak hozzá a pályaművek, hogy a legközelebbi nemzedék erkölcsstelen cselekedetnek tartsa az állatkínzást, amely megszégyeníti az embert és hogy tűnjék el az emberek iránti szívtelenségnek főiskolája: az állatkínzás.

1897 augusztusáig 162 pályamű érkezett be, melyek között Klenk Fülöp tanítóét elsősorban ítélte használhatónak a bíráló bizottság, ezenkívül 19 művet ítéltek még használhatónak, de egyiket sem tüntették ki a 2. és 3. díjjal. De négy szerzőnek 75—75 márkát szavazott meg a bizottság az irodalomból gondosan összeszedett

állatvédelmi elbeszélésekért, mesékért, versekért. Ebből az anyagból külön gyűjtemény kiadását tervezte az egyesület. (Ez azonban még eddig nem jelent meg.)

A legtöbb pályamű panaszkodott, némelyik igen erős kifejezésekkel, azon hézag miatt, melyet eddig a gyermekek oktatásában a szívképzés terén hagytak, a tudományos és betanulni való anyagnak túltengésével szemben.

Klenk Fülöp könyvének I. része az állatkínzás erkölcsrontó hatását tárgyalja. II. része azt a kérdést, mily veszélyeket rejt magában az érzelmi eldurvulás az emberi társadalomra nézve. A III. főrész részletesen foglalkozik az állatkínzás elleni küzdelemmel az iskolában tíz tárgy keretében, ezek a következők: szemléltető oktatás (ez megfelel a beszéd- és értelemgyakorlatoknak), vallás, természetrajz, földrajz, történelem, német nyelv, számtan, ének, kézügyességi gyakorlatok, háztartás. A IV. rész tárgya: a tanító hatása az ifjúságra az iskolán kívül. Az V. rész a felnőttek közötti, küzdelemmel foglalkozik.

Klenk Fülöp e művének legújabb kiadása 1913-ban jelent meg. Ez részletesen ismerteti függelékében az ausztriai Tier-schutztagot és annak sikerét és hatását, hogy hangulatkeltéssel és az eszme megkedveltetésével az állatvédő nap útját egyengesse Németországban is.

E tárgyról a következőket közli Ch e r n é l I s t v á n miniszteri tanácsos, az Orsz. Állatvédő Egyesület és Szövetség alelnöke, az „Állatvédelem” 1918 szeptemberi számában:

A madarak és fák napja Németországban mindeztideig nincsen hivatalosan, intézményként bevezetve, noha egyes lelkes férfiak már régen buzgólkodnak azon, hogy a nálunk annyira bevált szép ünnepélyt meghonosítsák. Úttörő munkálkodást fejt ki e téren Németországban Lindner Károly nauamburgi ev. lelkész, aki évekket ezelőtt hozzánk is két ízben ellátogatott s közvetlenül tanulmányozta madárvédelmi berendezéseinket s annak idején Berlepsch János báró, a modern madárvédelem megalapítójának társaságában, a Kőszegi Állatvédő Egyesület közgyűlésén is részt vett. Az 1910-ben Charlottenburgban tartott első madárvédő nap alkalmával Lindner indítványozta a madarak és fák napjának egész Németországban való megtartását és kötelező intézményként a népiskolákban való meghonosítását. Ugyanabban az évben a „Verein zum Schutze der Vogelwelt” kérvénnyel járult ez ügyben a képviselőház elé s Hintzmann dr. képviselő melegen ajánlotta azt a kormány figyelmébe, sajnos, azonban a közoktatásügyi miniszter nem tette magáévá a javaslatot. Pedig kétségtelenül bizonyos, hogy ez az intézmény hatalmas tényezője a kedély nemesítésének, a természet megszeretésének és a hazához való

ragaszkodás mélyítésének s a mostani időkben, mikor a hosszú háború hatása mérhetetlen rombolást okozott a lelkekben és szívekben, szinte parancsolóvá teszi, hogy minden eszközt fokozottabb mértékben megragadjunk és alkalmazzuk az erkölcsi érzület lágyítására és megjavítására.

*

A német birodalom állatvédő egyesületei szövetségének 1920. évi nagygyűlésén ifjúsági bizottságot (Jugendkommission) küldött ki az állatvédelmi iskolai törekvések megbeszélésére. Ez a bizottság egy rendkívül tanulságos tervezetet dolgozott ki és azt az Országos Állatvédő Egyesületnek is megküldötte. Ez az előterjesztés csodálatosképen mindazt magában foglalja, ami nálunk már meg is van e téren és aminek létesítésén éppen most dolgozunk. Megjegyezzük, hogy e tervezet kidolgozásához mi is küldtünk adatokat a mi iskolai működésünkről és terveinkről. Ez a német tervezet elsősorban követeli, hogy az összes iskolák tantervébe belekerüljön az állatvédelem, nem külön tárgyként, hanem az egyes tárgyakba beleiktatva. Azután az iskolai állatvédő egyesületeket sürgeti a tervezet, állatvédő ünnepélyeket, gyakorlati állatvédelmet (különösen madárvédelmet), az ifjúsági irodalom művelését kívánja az állatvédők által. De az egész tervezet nem olyan teljes és szerves, mint a miénk. Hiányzik belőle például a pályázatok terve.

*

Meg kell említenünk a Deutscher Lehrer-Tierschutzverein működését.

A berlini állatvédő egyesület 1897-ben alapította a német tanítók állatvédő egyesületét. Az egész német birodalom részére alakult az egyesület, de a berlini tanítóegyesület kipróbált szervezetére támaszkodik s annak egyik osztálya vezeti.

Ez az egyesület felhasználja a német tanítók állatvédelmi kamatait is.

Az egyesület célja: küzdelem az embert eldurvító állatkínzások ellen. E célját elérheti 1. a tanítóknak a tanulókra hatásával az oktatás alatt és azon kívül. 2. az egyesületekben, gyűléseken és minden kínálkozó alkalommal tartandó előadások által. -3. a sajtó megnyerése által. E tevékenység kifejtésére az egyesület az ő kiadványaiban (röpiratok, olvasókönyvecskék, naptárak) ösztönzést, anyagot és segítséget nyújt; és alkalmilag irodalmi pályázatok hirdetésével von be a közreműködésre szélesebb köröket.

*

Németország iskolai természetvédelmének törekvései közé tartozik még az is, hogy Conwentz H. titkos tanácsos 1904-ben Danzigban a vallás-, közoktatás- és orvosügyi miniszter meg-

bízásából kiadott egy emlékiratot a természeti ritkaságok fenntartásáról. Négy kiadást ért e munka, melyben javasolja a szerző, hogy a ritkább természeti tárgyak és, általán a természet védelmére alkalmasan oktassák az ifjúságot az iskolákban és az iskolai kirándulásokat is használják fel e törekvésre.

II.

Ausztria iskolai állatvédelme.

Ausztria iskolai állatvédelme nem oly régi, széleskörű és önálló, mint Németországé, de állatvédő napjával 1911-ben egyszerre túlszárnyalta amazt hatékonyságban.

Ausztriában nincsen nyoma az iskolai állatvédő egyesületeknek, nincsenek vezérfonalak tanítók számára és ily irányú röpiratai is csak a legújabb időben vannak. De otthonra találtak itt a németországi kiadványok, melyeket nagy mennyiségben terjesztett a Wiener Tierschutz-Verein (Wien, í., Schulhof 6.) és szövetséges egyesületei. Kevés jelent meg Ausztriában ifjúsági olvasni való könyv is az állatvédelem terén, mert ezeknek termelésére nem szorította őket rá a szükség a sok németországi kitűnő termék mellett.

Van a bécsi állatvédő egyesületnek két iskolai színes falitáblája a hasznos állatok szemléltetésére. Mindegyik táblán négy kép van, de mind a nyolc kép külön is megvehető. Együtt 6 K volt az áruk és vászonra vonva, fölcsavaró léccel 14 K.

Az elemi iskolák tantervi utasításában benne van az a követelmény, hogy a természetrajz és az olvasás tanításánál tekintettel legyenek a tanítók az állatvédelem szempontjaira.

Ezenkívül Ausztria vallás- és közoktatásügyi minisztere a bécsi állatvédő egyesület előterjesztésére 1904 január 29-én valamennyi tartományi iskolai hatósághoz az állat- és növényvédelemnek az iskolák által való előmozdítására vonatkozólag rendeletet bocsátott ki, melyet itt egész terjedelmében közlünk.

35962/1903.

Sokszorosán fölhangzik az erre hivatott egyesületek működése folyamán az a kívánság, hogy az iskolák intenzívebb módon, mint eddig, álljanak azoknak a törekvéseknek szolgálatába, melyek az állatkínzás korlátozására, különösen a hasznos állatok védelmére és a növények oltalmára céloznak.

És ezt a kívánságot egészen méltányosnak kell tartanunk, tekintettel arra az általánosan ismert tényre, hogy egyrészt az állatkínzás és a növények szándékos pusztítása a szívnek eldurvulására vezet és

hogy másrészt a hasznos állatokra fordított gondban, valamint a növények ápolásában kétségkívül fontos etikai mozzanatot kell látnunk.

Igaz, hogy a gyermekeket már eddig is oktattuk a természetrajzban, az elemi tanterv határozmányainak megfelelőleg, az állatok és növények védelmére és az olvasás tanításánál az egyes alkalmas olvasmányokhoz fűzve figyelmessé tettük őket erre, ámde ezeket, a tanítókat még nem találhatjuk elegendőknek.

Ezért felhívom a tartományi iskolai tanácsot, az általános népiskolák és polgári iskolák tanítóóságát, valamint a tanító- és tanítónőképző-intézetek tantestületeit, hogy a tanításnál az egyes tárgyakban kínálkozó alkalmakat megfelelő módon közbevetett oktatásokra használják föl.

A tudatos és gondolkodó tanítónak bizonyára nem fog nehezére esni ily alkalmakat nemcsak az olvasás és természetrajz tanításánál, hanem „más tantárgyaknál is találni és megfelelőleg kihasználni.

Épígy felhívom az általános népiskolák és polgári iskolák vezetőit, hogy az iskolai könyvtárakba fölveendő könyveknek a hivatalos miniszteri rendelet szerint rájuk bízott megválasztásánál is tartsák szem előtt az állat- és növényvédelem érdekeit.

*

Működik Ausztriában a németországihoz hasonló állat- és növényvédelmi tanítóegyesület is, az „Österreicher Lehrerverein für Tier- und Pflanzenschutz” (Wien, VII., Burggasse 14.). Ez az egyesület már 1905 óta dolgozott minden erejével azon, hogy rendeleti úton olyan intézményt hozzon létre, mely az iskoláknak beható és általános állatvédelmi működését biztosítsa.

Szem előtt kívánták tartani, hogy ez az intézmény bekapcsolódjék az iskola munkájába, tehát ne okozzon a tanítóknak külön munkát, beleilleszkedjék az iskolai órák keretébe, mindenkire nézve kötelező legyen, mindenkit belevonjon az iskola állatvédelmi munkájába és naponkinti tevékenységre serkentsen mindenkit a népművelő munkában.

Ez a nevezetes terv a „Tierschutztag”, azaz állatvédőnap volt.

Klenk Fülöp mainzi főtanító „Tierschutz in Schule und Gemeinde” című állatvédelmi vezérfonalának 1913. évi kiadásában? a berlini állatvédő egyesület függelékét szentelt az ausztriai állatvédőnapnak.

Kern Anna, az osztrák állat- és növényvédelmi tanítóegyesület ügyvivője, ismerteti itt az egyesület emlékiratát, az állatvédőnap rendeletét, a bécsi járási iskolatanács utasítását és az 1911. évi első állatvédőnap sikereit.

Az előterjesztés kiemeli, hogy szükséges egy állandó, szilárd berendezés az állatvédelem számára az iskolákban, vázolja az ünnepély műsorát, a rendezésben önállóságot és egyszerűtetet kíván. Végre hangsúlyozza a kérvény, hogy az állatvédőnap bár ünnepélyes örömnappal, mégsem tekintendő szünetnapnak sem

a tanulók, sem a tanítók számára, hanem komoly előadási munkanapnak, mely épen csak tárgyaiban és külsőségeiben különbözik a köznapoktól.

Ezt az iratot beadta a bécsi állatvédő tanítóegyesület a tartományi iskolai tanácsoknak és szóbelileg is megmagyarázták a vezető tanfőnököknek a tervet.

Erre Csehországban már 1908-ban, Bukovinában 1909-ben, Bécsben és Alsóausztriában 1911-ben voltak az első állatvédőnapok.

Az alsóausztriai rendeletet és az ehhez való bécsi utasítást egészben közlöm, mert rendkívül érdekel minket a dolog a mi hasonló ünnepélyünknel fogva.

Az alsóausztriai cs. k. tartományi iskolai tanácsnak 1910 július 1-én valamennyi járási iskolai tanácshoz intézett rendelete az állatvédőnap tárgyában a következő:

1295/18.

II.

Az iskolai és tanítási rend 76. §-ának alapján elrendeli a tartományi tanács, hogy évenként május vagy június hónap folyamán egy tanítási napot kizárólag arra szenteljenek, hogy a gyermekeket a hasznos állatok és növények védelmére oktassák.

Ezt a napot gondos előkészítéssel úgy kell rendezni és lehetőleg szabadban való sétával vagy kirándulással olyképen kell összekötni, hogy valóban alkalmas legyen arra, hogy a tanköteles ifjúságban a természetben való igaz gyönyörűséget és minden élet iránt való tiszteletet keltsen föl és tartson meg.

Ennek a napnak az iskolai ünnepély jellegét kell öltetnie, hogy ezáltal erkölcsileg képző, befolyást gyakoroljon a fogékony gyermeklelkekre úgy, hogy a gyermekek tanulják meg a Teremtőt a teremtményben tisztelni és az állat- és növényvilág újraébredésekor a természet szépségét csodálni.

A közelebbi kivittelt a járási iskolai tanácsokra bízuk. Csakhogy sohasem szabad szem elől téveszteni minden ily intézkedésnek a célját: a jóakaró érzületre és készséges segítő tevékenységre való nevelést.

A bécsi cs. k. járási iskolai tanács az állatvédőnap tárgyában valamennyi nyilvános nép- és polgári iskola vezetéséhez 1911. március 1-én 8349/10. szám alatt a fenti rendelet végrehajtására vonatkozó utasítást adott ki. Ez a következő:

Az állatvédőnap életbeléptetésével az iskola oly eszközt nyer, mellyel általánosan panaszolt makacs visszaéléseknek rendkívüli, a mindennapiságból méltán kiemelkedő módon hathatósan ellene működtetik, a gyermeklelekben szunnyadó hajlandóságokat a gyöngédségre, szépre és nemesre erősítheti és a gyermekek akaratát oda irányíthatja, hogy már most törekedjenek megvalósítani az irgalmasság, jóság és igazságosság eszméit a gyöngébb teremtmények iránt. Azáltal, hogy az állatok néma fájdalmát meglátják és irántuk részvétet éreznek, annál inkább vigaszára és oltalmára lesznek segítségre szoruló embertársaiknak.

Hogy az állatvédőnap az ifjúság üdvére teljes mértékben kifejtse ezt a nemesítő hatást: erre kell törekednie minden tanítónak komolyan és buzgalommal.

Az iskolai hatóságok nincsenek abban a véleményben, hogy az iskolának csak ezt az egy napot kell az állatvédelemre szánnia, azért lelkére köti újólág a tanítósnak, hogy a tanításban és a tanulókkal való egyéb érintkezésben különösen gyakorolja ezt a fontos nevelő kötelességét, miként azt az iskolai és tanítási szabályzat is rendeli.

arra való alkalom, hogy az ifjúságra a természetvédelem érzésével hassunk, a kirándulás. Ha azonban kirándulások a közlekedési nehézségek miatt nagy városban nem volnának az állatvédőnap programjába fölvehetőek, akkor álljanak a más napokon rendezett kirándulások az állatvédőnappal összeköttetésben, hogy annak szellemében vezetve az ifjúságot, a növényvilág megrablásától és a szabadban élő állatok üldözésétől visszatartsák és tényleg azok kímélésére és védelmére vezéreljék.

Egy állatvédőnap rendezése tekintetében az 1911. évben a cs. k. járási iskolai tanács a következőket rendeli.

Bécsnek összes elemi és polgári iskolái kötelesek 1911 május 2-án állatvédőnapot tartani.

Az állatvédőnapot tanítási napnak kell venni, mely a többitől szabad formája és azáltal is különbözik, hogy kizárólag egyetlen feladatnak van szentelve, mely az iskolához tartozik, nevelő és erős hangsúlyozást kíván. A közönséges tanórák helyébe előadások és megbeszélések lépnek az állat- és növényvédelemről.

E téma magas ethikai értékének csak komoly, tartalmas műsor felel meg. Álljon ez: előadásból, elbeszélésből, megbeszélésből, szavalásból és énekből.

Az egész intézkedésnek tartama két-két órára terjed délelőtt és délután.

Délelőttre a műsornak az a része esik, mely nagyobb figyelmet kíván, mely nemes tartalma és szép formája által az intézkedésnek iskolai ünnepély jellegét adja; ez a rész előadást, szavalást és éneket foglal magában.

A műsor délutáni része azt a fontos feladatot teljesíti, hogy oly elbeszéléseket nyújtsunk, melyeket még nem ismernek a gyermekek és tartós hatást gyakorolnak rájuk; a gyermekekkel megbeszélést folytassunk, melyben ők saját tapasztalataikat és megfigyeléseiket mondják el és felvilágosítást nyerjenek arról, hogy miképen kímélhetik meg már most és a jövőben az állatokat fájdalomtól és hogyan segíthetnek rajtuk. Ezenkívül elő lehet adni a tanítás közben tanult állatbarát mondásokat és közmondásokat és mindenesetre föl kell olvasni és meg kell beszélni egy röpiratot, melyet a gyermekek között szétosztunk.

A legfontosabb része az állatvédőnapnak az előadás. Az életkorhoz mérve, a belátásra és kedélyre hatva, megkapó képet kell nyújtania arról, mily fájdalommal telt sokszor az ember miatt az állatok sorsa, miként rabolja meg a természetet a kapzsiság és üldöző szenvedély ékességétől és életétől. Ennek a tanulóknak erős szándékot kell keltenie, hogy magukat jószágosoknak és segítségre késznek fogják mutatni, durvaságok ellen tette erősen lépnek föl és hogy a honi virányok szépségeit a természet meleg szeretetével fenntartani segítik.

Minden, amit az állatvédőnapon előadnak, tiszta tartalom és szép vonzó alak által tűnjék ki; azért erre csakis értékes és belsőleg átértett költeményeket és énekeket kell kiválasztani. A tanulók két vagy három kiválóan szép költeményt adhatnak elő, melyeket vagy

a tanítás közben vagy egyes tehetségesebb tanulók a tanító buzdítására önként tanultak meg. De mindenesetre olvasson föl a tanító költeményeket, melyek átéreztetik, mennyire fölemeli, boldoggá és nemessé teszi az állatok és növények lakta természet szépsége az ember szívét.

Oly dalok, melyek az állatvédőnap eszméjével és hangulatával összhangban vannak, bizonyára akadnak azok között, melyeket a tanulók már tanultak vagy idejében megtanulhatnak a rendes énekórákon. A népdal is szolgálhatja a természet és állatvilág megbecsülését és a választásnál különösen tekintetbe vehető.

Továbbá elrendeljük, hogy a gyermekek a szokásos órákra, csak-hogy taneszközök nélkül, jöjjenek az iskolába és hogy az összes osztályok kötelesek résztvenni az ünnepélyben.

A zavartalan lefolyás és mélyebb hatás kedvéért nem szabad osztályok összevonásának előfordulnia, hanem mindegyik osztály külön magában köteles megülni a napot.

Az állat- és növényvédelmi ausztriai tanítóegyesület Bécsben késznek nyilatkozott az iskolavezetőségeknek ingyen rendelkezésére bocsátani az állatvédőnapra való iratgyűjteményt.

Ez kidolgozott mintaelőadásokat, iratokat, melyek előadásoknak és megbeszéléseknek alapul szolgálhatnak, költeményeket és egy jegyzéket fog tartalmazni a jó elbeszélő állatvédő irodalomról és a szükséges példányszámban lesz átvehető 1911 április elsejétől kezdve a es. k. járási iskolai tanácsnál.

Bécsben, a cs. k. járási iskolai tanácstól.

G u g l e r elnökhelyettes.

Az osztrák állat- és növényvédelmi tanítóegyletnek a fentebbi hatósági utasításban hirdetett iratait a tanítóóság igen nagy mennyiségben rendelte meg. Már ebből is lehet az állatvédőnap sikerére következtetni. És az 1912. év nem hozott csökkenést a lelkes érdeklődésben. Nem csoda, hogy Bécs 6000 tanítója között az ünnepély előtt voltak kételkedők is, de általában nagyon örültek az új dolognak és számos nyilatkozat mutatta, hogy nagy, igen nagy nyereségnek tartják és sajnálják, hogy eddig oly keveset törődtek ezzel a tárggyal.

Nem kértek be jelentéseket osztrák ügybarátaink az ünnepélyekről, mint mi. De az ünnepélyek utáni szóbeli nyilatkozatok azt a benyomást keltették, hogy az ünnepélyek mindenütt a legteljesebb elismerésre találtak. A tanítók és tanítónők lelkesedéssel emlegették, hogy mily ragyogó szemekkel figyelt a fiatalság a beszédre, szavalatokra, énekekre.

Az ünnepély utóhatása meglátszott a tanítósnál és tanulóknál egyaránt. A gyakorlatos füzetek megteltek állatvédelmi tárgyú dolgozatokkal, mondatokkal. Azok a tanítók, kik már előbb is állatvédők voltak, beismerték, hogy ily eredményt nem tudtak ezelőtt elérni. Az állatvédőnap után a tanulók állatkínzásai és növénypusztításai miatti rendőri feljelentések száma egy negyedére szállott le. Sok gyermek megakadályozta ezentúl a mások állatkínzását is, sőt még felnőtteket is. És nemcsak az iskolai idő

alatt, hanem még a szünetidőben is tovább működött a gyermekek lelkeiben, e jótékony hatás. Különösen a lóvédelem terén fejtenek ki e kis állatvédő felügyelők kiváló működést. Bátran és kedvesen lépnek fel és az a vad kocsis, aki még rendőrrel is szembeszáll, a kis gyermeknek szó nélkül engedelmeskedik.

Az 1912. évi május 2-án Bécs város elemi és polgári iskoláiban megtartott állatvédőnapon a bécsi állatvédő egyesület 105 takarékkönyvecskét osztott ki a tanulók között. Ez az eljárás azonban az 500 iskola és 250 ezer tanuló nagy számánál fogva nem vált be.

Fennáll ma is az ausztriai állatvédőnap, de haladásáról nincs értesülésünk. A háború alatt nem is fejlődhetett. Annyi bizonyos, hogy nem lett még egész Ausztriában általános és hogy nem veszik úgy számon az ünnepélyeket, mint mi vettük évkönyveink kiadásával.

1917-ben a bécsi állatvédő egyesület adatokat kért a mi iskolai állatvédelmünk eszközeiről (iskolai állatvédő egyesületek, jelvények, állatvédőnap, kinomatograf). Szándékuk az volt, hogy a béke beköszöntével nagyobb mozgalmat indítsanak meg e téren Ausztriában; és ezt meg is tették. Mi szívesen küldtük meg a kívánt adatokat, ezenkívül magyar és német kiadványainkat is.

III

A külföld többi országainak iskolai állatvédelme.

A külföld többi országaira nem terjeszkedhetünk ki oly bőven, mert nincs annyi adatunk róluk. Legtöbbet tudunk Angliáról, Franciaországról és Hollandiáról, egyes dolgokat Svájcra, Finnországra és Észak-Amerikáról is.

Angliában vannak iskolai állatvédő egyesületek. A XII. nemzetközi állatvédelmi kongresszuson, melyet 1896-ban Budapesten tartottak, a londoni Colám János, a királyi angol állatvédő társaság képviselője, tartott előadást az angol állatvédő gyermekegyesületekről (Bands of Mercy).

Ezek tulajdonképpen nem is egyesületek, mert nincs szervezetük és nincsenek gyűléseik. Tagjaik csupán aláírják a következő rövid nyilatkozatot: „Ígérem, hogy az állatokkal jól fogok bánni és azon fogok fáradozni, hogy minden társamat is rábeszéljem az állatokkal való jóindulatra”.

Ezeknek az egyesületeknek a felügyeletét a királyi angol állatvédő társaság nevelési bizottsága gyakorolja. E bizottság kis iratokat és képes havi folyóiratot ad ki az ifjúsági egyesületek

számára. A titkár vagy az elnök egy-, két- vagy négyhetenkint összehívja a tagokat előadások meghallgatására, az állatvédelemre vonatkozó dalok éneklésére, elbeszélések olvasására. Felolvasásokat tartanak a tanulóknak az állatokkal való helyes bánásmódról és kis írásbeli dolgozatokat készítenek e tárgyról. Látjuk tehát a mi fogadalmunknak is, ünnepélyünknek is az előképét, de látjuk a helyes állattartás tanításában a gyakorlatiasságra való törekvést is.

Az állatvédő társaság nevelő bizottsága széleskörű mozgalmat indított meg, hogy ne csak tanerők, hanem más urak és hölgyek is vállalják fel e munkakört. És az eredmény meglepő, a munkáság rendkívül gyümölcsöző.

Van azután az állatvédő társaságnak még egy nagyhatású pedagógiai eszköze. Minden iskolai év elején pályatételt tűz ki az állatvédelmi kötelességekről. Minden tanító kiválasztja a két legjobb dolgozatot és beküldi a társaságnak. A legjobb dolgozat készítője jutalomdíjat, a második dolgozat szerzője díszoklevelet kap. A nevelő-bizottság ezenkívül a nyertesek közül kiválasztja a legjobbakat és azok kapják a főjutalmakat.

Az érdeklődés emelkedését mutatja, hogy 1888-ban még csak 11.000 pályaművet írtak a tanulók, 1893-ban 36.000-et, 1897-ben 69.183-at, 1898-ban 76.617-et, 1912-ben 279.217-et, 1913-ban 294.082-öt. A jutalmakat mindig az állatvédő társaság közgyűlésén nagy ünnepélyességgel osztják ki. A kristálypalotában sok ezer gyermek és felnőtt jelenik meg és a legelőkelőbb körök úrhölgyei a királyi hercegnők vezetésével osztják ki a díjakat. Jelen szokott lenni a trónörökös is, aki a társaság védője. És a főjutalmat maga a királyné szokta ajándékozni.

Így tudják elérni az angolok azt, hogy az állatvédelem ügye iránt mindenki érdeklődik és hogy a fiatalok bűnösök száma a legcsekélyebbre szállt le.

Az újabb időben még a cserkészintézmény is fölkarolta e törekvéseket. A cserkészfiúk kötelesek a gyengébbeket segíteni és minden nap legalább egy jótettet véghez vinni. Már e törekvésekben is gyakran találkoznak az állatvédelemmel. De a cserkész-törvénynek, The Scout Law-nak 6. §-a meg épen így szól: „Légy jó az állatokhoz. Ne kínozz és ne ölj meg szükségtelenül állatokat és másokat is gátolj meg tehetséged szerint az állatkínzásban”. Ez az angol intézmény már nálunk is szép eredményeket ért el.

*

Franciaországban a legnagyobb méltánylásban részesül az állatvédelem, mint nevelési eszköz. A hivatalos tanterv elrendeli a francia népiskolák számára, hogy a tanítás közben az erkölcsi dolgok közt minden évben meg kell beszélni az ember köteles-

ségeit az állatokkal szemben, a madárfészkek védelmét, az állatkínzások és állatvédő egyesületek dolgait.

Sok helyen alakítottak már 1867 óta tanulóegyleteket is az állatvédelemre és ezek mindenütt a legszebb eredményeket mutatják föl. Ezeknek alakítását Spuller közoktatásügyi miniszter körrendeletben ajánlotta a vidéki iskolai előljáróságoknál?. A körrendelet következőképp szól:

„Az Állatvédő Egyesület arra hívta fel figyelmemet, hogy nagyon közérdekű dolog iskolai állatvédő egyesületeket alakítani és ezeket az alakulásokat minden módon elősegíteni. Ily egyesületek minden megyében, ahol fennállanak, kiválóan kielégítő eredményeket mutatnak föl. Azon a szolgálaton kívül, melyet a mezőgazdaságnak tesznek a háziállatok védelmével, hozzájárulnak az erkölcsi neveléshez a részvételre és szelíd erkölcsre való szoktatással. Ezért én örömmel látnám e tanulóegyesületek terjedését és felkérem a tanfelügyelőségeket, hogy kössék e dolgot a tanítók lelkére. Mellékelve küldök egy mintaszabályzatot, melyet a különféle iskolák már alkalmaztak is, de ezen a helyi körülményekhez képest változtatni lehet. Azoknak a tanerőknek, akik a gazdasági tanításért kitűzött állami díjért pályázni óhajtanak, ha az állatvédő egyesületek törekvéseiben is szolgálatokat tettek, e körülmény különösen előnyükre szolgál a díj megítélésénél.

E körlevél átvételének elismerésével együtt közölje velem a tanfelügyelőség a kerületében levő iskolai állatvédő egyesületek számát és azoknak működését.”

Az iskolai állatvédő egyesületek alapszabályzata 6 §-ból áll. A 4. § így szól: „Az egyesület magába foglalja mindazokat a tanulókat, akik ugyanebbe az iskolába járnak. Az előljáróság minden osztály 2—2 tanulójaiból áll, kiket sors útján három hónaponta újra választanak. Az egyesület a tanító felügyelete alatt van. Oly tanulók, kik érdemeket szereztek az egyesület körül? jutalmakat kapnak*.

Az említett budapesti kongresszusra a párisi állatvédő társaság jelentést küldött, mely szerint 3000 iskolában 36.000 tagjuk van ezeknek az ifjúsági állatvédő egyesületeknek. 1876 óta több mint 100 röpiratot adott ki az egyesület, ezeknek célja az állatvédelmet az iskolákban terjeszteni. A minisztérium rendkívül pártfogolja az ügyet.

Hollandiában az ifjúsági állatvédő egyesületekben előadásokat tartanak. Ha egy gyermek négy összejevetelen megjelent és érdemesnek mutatta magát a fölvételre, szép képes tagsági igazolványt kap e felirással: „Törekedjél jó és barátságos lenni minden iránt, ami él”. A díszes igazolványon az illető tag neve rajta van, ezt rá mába teszik és otthon a falra akasztják. Van az egyesületnek könyvtára jó könyvekkel, ifjúsági iratokat és röpiratokat is oszt ki az egyesület a gyermekek között, hogy azokat ők adják tovább a felnőtteknek. Ez ifjúsági egyesületeknek két céljuk

van: 1. a szenvedések kevesbítése. 2. egy jobb és boldogabb nemzedék nevelése.

Svájcban is kezdeményezték már az állat- és növényvédőnapot. Luzern kanton állatvédő egyesülete 1908 óta többször tett előterjesztést e tárgyban a közoktatási tanácsnak, de eredmény nélkül. Egy délutánt kívántak arra fordítani, hogy a tanulók figyelmét az Isten szabad ege alatt az állatokra és növényekre, valamint azoknak védelmére fölhívják és így az ifjúságot a természet szeretetével ihlessék. Meyer V. buttisholzi tanító tartalmaz előadását, mely az egyesület 1909/10. évi jelentésében napvilágot látott, mintául és útmutatóul ajánlja az egyesület a tanítósnak.

1912-ben a „Schweizerische Bund für Naturschutz” kezdeményezésére Bazelben természetvédőnapot tartottak, melyen 1200 gyermek vett részt. Az ünnepély a rektor előadásából, hazafias énekekből és vetített képekből állott, majd lobogókkal vonultak ki a szabadba.

Mindez azonban még csak kísérletezés volt.

Finnországban a helsingforsi állatbarátok egyesületének kezdeményezésére 1910 októberének harmadik vasárnapján tartották az első állatvédőnapot. A helsingforsi püspök rendeletére az ország valamennyi templomában szent beszédek tartottak az állatok iránti, kötelességekről. Délután és este összejöveteleket rendeztek, melyeken állatvédelmi előadásokat tartottak. Az ország kormányzója engedélyt adott arra, hogy a tanulók e napon az állatvédő egyesület céljaira adományokat gyűjthessenek. 1750 márka gyűlt össze.

Az Északamerikai Egyesült Államokban külön madarak-napja és fák-napja van Babcock tanár kezdeményezésére 1894 óta kirándulással, madárkiállítással és faültetéssel egybekötve. Az egyes államok állatvédő egyesületei évkönyveket is adnak ki a madarak és fák napjának népszerűsítésére. Ezekben anyagot nyújtanak az ünnepléshez, de az ünneplések adatait és statisztikáját nem állítják össze, miként a mi Országos Állatvédő Egyesületünk.

Itt nagy mértékben kifejlődött a gyakorlati madárvédelem. St. Paul városban például Minnesota államban az iskolás gyermekek a maguk készítette fészekodvakból kiállítást rendeztek. 3500 kiállító jelent meg több mint 4000 tárggyal. Az eladó fészekodvak mind elkelték és részint a városi parkokban, részint a magánkertekben helyezték el őket.

A rendelkezésünkre álló adatokból látjuk tehát, hogy hazánk nem maradt hátra a külföld mögött, de azért mindenhol találhatunk valami tanulni valót.

IV. Magyarország iskolai állatvédelme.

I. korszak.

Pályázatok kora 1882-1900.

Hazánkban az állat- és növényvédelmi nevelőoktatás érdekében az 1882 óta fennálló Országos Állatvédő Egyesület és a vezetése alatt levő szövetséges egyesületek munkálkodnak.

Az Országos Állatvédő Egyesület alakuló értekezletén Herman Ottó, az egyesület alapítója és első főtitkára, következő szavakkal fejezte ki az egyesület nevelésügyi hivatását: „Korunk anyagias irányzata túlhajtsaiban az önzésnek oly nemét kezdi nagyra növeszteni, amelyet az, kinek szíve meleg, csak aggodalommal nézhet. A barátság, a részvét, a jótékonyág számító kezd lenni; a szívek kihálnak, eltávolodnak egymástól; sőt a házi tűzhely melege is megfogyatkozik — a gyermekvilág az ártatlanság igazi korában korán érik és számítóvá kezd válni. S a modern nevelésnél sok jut az észnek, de vajmi kevés a szívnek, a kedélynek! Nekünk el kell vinnünk a szeretetet, az irgalom eszméit a család tűzhelyéhez és be az iskolába; be kell vinnünk oda az állatvédelem eszméjét is! A gyermek, aki általunk vezéreltetve fölismeri, hogy az állat hasznos, az ember szeretetére és irgalmára is méltó lény, szívében föl fog melegedni, érzelmei nemesbűlni fognak s e talajból majd kihajt a virágok virága: a tiszta ember-szeretet is. E nyomon haladva megérhetjük azt, hogy a szíve szerint jó emberek száma nem lesz oly kétségbeejtően kicsiny, mint amilyen ma. Mindennel valóban élő hatást kell gyakorolni a még romlatlan s épen azért még fogékony gyermeki szívre, minden széppel és nemessel, hogy az ott meggyökerezze, megerősödjék s kitarson a szív végső dobbanásáig”.

Ez aranyiszavakba foglalt nevelésügyi törekvés kifejezést nyert az egyesület alapszabályaiban is, az 5. § c) pontja szerint ugyanis az egyesület eszközei közé tartozik az okszerű állatvédelemnek irodalmi úton való terjesztése is, kivált az iskolára és a serdülő ifjúságra való tekintettel.

Még az 1882. év végén arra kérte az egyesület Békéy Imre miniszteri osztálytanácsos, fővárosi királyi tanfelügyelőt,

Lapja -nak 1885. évi 2. számában.

Az egyesület életének első felében pályázatok révén jutott

a) iskolai könyvekbe való állatvédelmi anyaghoz, b) az ifjúságnak való állatvédelmi könyvekhez, c) állatvédelmi iskolai falitáblához, d) az ifjúság dolgozataihoz.

a) Állatvédelmi olvasmányok tankönyvek számára.

Az Országos Állatvédő Egyesület 1886-ban Királyi Pál elnök aláírásával az „Állatbarát” című egyesületi lapban pályázati hirdetményt tett közzé a) egy olyan népszerű munka megírására, mely az állatvédelem magasztos eszméjéből kiindulva, az állatok bántalmazása, kínzása, rossztartása és az e részben tapasztalt rossz szokások és visszaélések ellen a nép és a gyermekek szánakozását és kárhoztatását legyen képes fölébresztetni;

b) az állatvédelem eszméin alapuló s a fentebbi munkával organikus kapcsolatba hozandó néhány népiskolai olvasmányra, alkalmas jelmondatra és versre is. Ez utóbbiakat a népiskola I.—VI. osztályáig osztályról-osztályra a népiskolai tantervhez alkalmazkodva úgy kellett létesíteni, hogy azokat esetleg az olvasókönyvekbe is föl lehessen venni. A pályadíj 100 forint volt.

A pályázatra 13 mű érkezett be és köztük egy igen jeles és két dicséretre méltó dolgozat volt. A 100 forint jutalmat Seemann Gábor szombathelyi polgári, később kereskedemi iskolai igazgató „Állatvédelem — embervédelem” című munkája nyerte el. Ezt az olvasmány gyűjteményt azután átadta az egyesület Békey Imre budapesti tanfelügyelőnek, hogy az iskolakönyvekbe való felvétele iránt a kellő lépéseket megindítsa és az erre vonatkozó javaslatot beterjessze. 1891-ben pedig az „Állatok Óre” első számában felhívta az egyesület a tankönyvek szerzőit, hogy Seemann Gábornak az egyesületnél kéziratban levő cikkeit használják fel. Királyi Pál pályázatának köszönhetőek tehát az iskolai könyveknek első állatvédelmi olvasmányai. Ez a tevékenység nyilván az 1884-ben megjelent németországi állatvédelmi iskolai vezérfonal (Leitfaden) nyomán történt.

b) Ifjúsági irodalom.

Rökk Szilárd 50.000 forintos állatvédelmi hagyományáról a főváros 1890-ben alapító oklevelet készített, mely szerint négy úton mozdítsa elő az Országos Állatvédő Egyesület az állatkínzások kevesbitését. Ezek közül a 3. pont szerint jutalomkönyveknek is beillő műveket kell beszerezni és a népiskolák körében terjesztetni oly könyveket, melyek a gyermekvilág értelmi köréhez szabva, az állatokkal való szelíd és okos bánás nemes voltát fejtegetessék. A 4. pont szerint pedig elismerő díjakat osszon ki az

egyesület és pedig különösen oly vidéki elemi iskolai tanítók részére, kiknek az állatvédelem terjesztése körül érdemeik vannak.

Ennek folytán a következő 1891. évben már elő is irányzott az egyesület jutalom könyvekre 400 forintot, tanítók és mások jutalmazására 200 forintot.

Ez évben majdnem 8000 ifjúsági könyvet és füzetet osztott ki ingyen az egyesület a „tanulók között. E kiadványok a következők voltak: „Állatok Óre” című folyóirat, állatvédelmi költemények, Sziklay János és Bársony István egy-egy elbeszélése, Seemann Gábor „Libapásztor” című elbeszélése, végre képeskönyvek állatképekkel és versekkel Radó Antaltól és Pósa Lajostól.

Ugyancsak az 1891. évben pályázatot hirdetett az egyesület a Röck Szilárd alapítványának alapító levelében megjelölt irodalmi és ifjúsági művek megírására. 1892-ben megismételte az egyesület a pályázatot. E pályázaton K. Nagy Sándor: „Ne bántsod az állatot!” című elbeszélés-gyűjteménye nyerte el az első díjat, 200 koronát.

1893-ban ki is adta az egyesület e művet, mely elbeszélések keretében az állatokra vonatkozó törvényes intézkedéseket ismerteti. E mű az Állatvédelmi Könyvtár 1. számaként jelent meg és hájóm kiadást ért.

E gyűjtemény második kiadványa Elpis Meléna Gemma című élveboncolás elleni ifjúsági elbeszélése lett Szalkay Elvira fordításában. Ebből 1896-ban 500 példányt adott az egyesület ingyen a főváros középfokú iskoláinak.

1897-ben karácsony előtt Ferke Ágost-nak „Olvasmányok az állatvédelem köréből” című füzetét 5000 példányban osztotta szét az egyesület az iskolákban.

1898-ban kiadta az egyesület Sz. Nagy Sándornak »A latorcavölgyi pap», Földes Géza-, Benedek Elek-, Túri M. István- és Pósa Lajosnak „Elbeszélések az állatvilág köréből*” című ifjúsági könyvét, ezenkívül az első „Ajándékkönyvecske”-t; a másikat 8000, ezt pedig 23.000 példányban. Mind ingyen terjesztette ezeket az egyesület.

Az Ajándékkönyvecske II. évfolyama 1899-ben 25.000 példányban jelent meg. Ennek anyagbeszerzésére 3 pályázatot hirdettek. Nyertek: Kádár Jenny és Monostori Margit tanítónő-növendékek és a Magyar Tanítók Kaszinója révén 9 tanító között 13 pályadíj osztatott ki, egy 50, egy 30, egy 20 és tíz 10 koronás. Az „Ajándékkönyvecske” III. évfolyama is 25.000 példányban, a IV. évfolyam pedig 32.000 példányban jelent meg.

1900-ban Seemann Gábornak „Libapásztor” című elbeszélése tót nyelven jelent meg. Ez évben adatott ki B. Büttner Lina „Szabadság földön, égen” című kis regénye is.

A felnőtteknek való Állatvédelmi Naptár-ból, mely 1893-ben 1898-ig jelent meg, évenként 1000 példányt küldött? az egyesület a vallás- és közoktatásügyi minisztériumnak és ezenkívül még több százat osztott ki a tanítóság között ingyen.

Minde kiadványok szerkesztésében dr. Szalkay Gyuláé és Monostori Károlyé, kiadásában és terjesztésében Grimm Gusztáv a főérdem.

c) Állatvédelmi falitábla.

1893-ban a Kassai Állatvédő Egyesület indítványára pályázatot hirdetett az egyesület egy állatvédelmi iskolai falitábla festésére és verssel való ellátására. A képpályázat 300 koronás jutalmát Weixelgärtner Vince tanár nyerte el. A verses pályázat meddő maradt, de Thewrewk Árpád tanár készített alkalmas verset a képhez. Mindazonáltal ebből a tervezetből nem lett falitábla. 1894-ben Pósa Lajost kérték föl ilyen vers írásáfa, 1899-ben végre a „Ne kínozd az állatokat!” című falitábla háromezer példányban, háromféle szöveggel került forgalomba és pedig 1000 példány az állatvédelmi törvény §-ának idézésével, 1000 példány Fülei Szánthó Lajos és 1000 példány Monostori Károly versével. 1902-ben új szöveggel 500 példányban nyomatták a falitáblát:

d) Az ifjúság dolgozatai.

Egyesületünk tevékenységének ez az ága az O. Á. V. E. életének második negyedében Verédy Károly királyi tanfelügyelő elnöksége és Szalkay Gyula dr. főreáliskolai tanár igazgató-titkársága alatt, főleg 1892 és 1897 között virágzott. 1892-ben négy budapesti tanítóképző intézet magasabb osztályai számára 25—25 forintot tűzött ki az egyesület irodalmi pályázatra és pedig 15 és 10 forintos díjakkal. E pályázat igen szép eredménnyé} járt és gyümölcsei az „Állatvédő Naptárban és az „Állatok Órá”-ben láttak napvilágot. 3 intézetből 6-an kaptak jutalmat.

A következő 1893. évben a 10 budapesti középiskola önképző körében hirdetett az egyesület pályázatot, 5 és 3 forintos díjakkal. 6 iskola küldött 9 jó művet. Ezek is állatvédő ifjúsági irodalmunkat gyarapították, ugyanott jelenvén meg, hol az előbbiek.

1894-ben két ifjúsági pályázat volt: 1. 20 vidéki középiskola részére, 5,3 és 2 forintos díjakkal. 2. 3 budapesti tanítónőképző intézet számára.

A kitűzött időig 8 középiskolából 14 mű érkezett. Ezenkívül az előző évben elmaradt 4 budapesti középiskola is küldött be

12 dolgozatot, úgy hogy ez évben összesen 17 középiskolai pályamű kapott jutalmat és 9 dicséretet. Két tanítónőképzőből 16 növendék pályázott, 2 kapott jutalmat és 4 dicséretet.

Ez utóbbi pályázatot Schwartzné Esperance-nak, írói néven Elpis Melená-nak, a krétai Khalepáról küldött 500 frankos (224 forint) alapítványa tette lehetségessé. Ez alapítvány kamataiból minden évben másik 3 tanítónőképzőben hirdetett az egyesület pályázatot. Ez évben tehát a Magyarországon akkor volt 15 tanítónőképző intézetnek 5 évre előre hirdetett az egyesület pályázatokat, 3—3-nak egy évben.

Ezenkívül van még egy ilyen alapítvány. Keller Lajos 100 forintot adott az egyesületnek, mely a VI. kerületi állami főreáliskolában alapítványt tett. Ennek kamatait az ottani önképző-kör állatvédelmi pályázatának nyertese kapja évről-évre.

Az 1895. évben csak a hátralékos intézetek pályázhattak.

1896-ban 6 középiskola és 1 tanítónőképző küldött be sikerült műveket, 1897-ben 5 középiskola és 1 tanítónőképző, 1899-be» az Ajándékkönyvecske anyaga számára hirdettek pályázatot tanítónőképzőkben, kettő lett nyertes. Végre 1900-ban 2 iskolában 2 jutalom adatott ki.

Ezzel le is zárult ez a tevékenység, az új korszak vezetői újabb eszközöket találtak.

*

E korszak gyakorlati madárvédelméről következő adatunk van.

1891-ben „Az én újságom” felszólította előfizetőit, hogy pénzt gyűjtsenek madáretetők készíttetésére. A gyűjtött pénzen tíz madáretető-asztalt állítottak föl árvaházak és iskolák udvarain. Ezenkívül az egyesület is állított föl madáretetőket iskolákban, különösen tanítóképzőkben.

II. korszak.

A madarak és fák napjának kora. 1900—1920.

Ű) Gyermeknaptár.

E második korszakban az egyesület ifjúsági irodalma majdnem egészen a Gyermeknaptárban merült ki.

Az Országos Állatvédő Egyesület Gyermeknaptára az első négy évben 1899-től 1903-ig Ajándékkönyvecske címen jelent meg. Címét onnan kapta, hogy ingyen osztogatta az egyesület a tanulóknak. A kiadvány Grimm Gusztáv könyvkiadó ügyvivő-alelnök áldozatkészségéből Monostori Károly főtítkárszerkesztésé-

ben jelent meg. K. Nagy Sándor alelnök mindvégig több cikkel szerepel a naptárakban. Fülel Szánthó Lajos, Ponorl Thewrewk Árpád, Pósa Lajos, Feleki Sándor versei találhatóak az Ajándékkönyvecskékben, ezenkívül Monostori Róza és Margit, Büttner Lina és Julia írtak ez évfolyamokba. Több cikk az Elpis Melena-alapból hirdett pályázatok révén került az Ajándékkönyvecskékbe. (Nyíró Zolna.)

1900. május 25-én Halmos polgármester ajánlotta a kiadványt a fővárosi iskoláknak. 1901. január 5-én pedig Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter intézett leiratot a kir. tanfelügyelőkhöz az állatvédelem eszméjének terjesztése érdekében.

A Gyermeknaptár első évfolyamaiban is K. Nagy Sándor, a Büttner testvérek és Fülel Szánthó Lajos nevét találjuk legtöbbször, de még Herman *Oitóné*, Demuth Gyula, Monostori Ágnes, Jaskó Géza és Ferke Ágost is csatlakoznak az Ajándékkönyvecske munkatársaihoz.

Az 1903. évi Gyermeknaptárt Jaskó Géza, az 1904. évit Jaskó és K. Nagy Sándor rendezték sajtó alá, a következő két évit K. Nagy Sándor szerkesztette, azután Kukuljevic József dr. titkár, majd ismét Monostori Károly vette kezébe.

A földmívelésügyi miniszter 1903-ban 300 koronát adott a telepés községek állami iskolái között kiosztott 4000 darab Gyermeknaptárért, 1904-ben 150 koronát 1000 darabért, 1905-ben 100 koronát ugyanannyiért.

A Gyermeknaptárt eleinte ingyen is, pénzért is osztogatta az egyesület. A pénzért való eladás bevált, mert míg azelőtt ingyen csak 20.000-et tudott elosztani az egyesület, nem lévén többre tehetsége, addig az 1906-iki naptárból már 33.000 példányt sikerült pénzért eladni.

Az egyesület kérelmére 1904. december 21-én Berzeviczy Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter a tanfelügyelőségek pártfogásába ajánlotta a Gyermeknaptárt. Később még több miniszteri ajánlást kapott a Néptanítók Lapjában a Gyermeknaptár. A Néptanítók Lapja egyébként mindenkor készségesen szolgálta a Gyermeknaptár és az egyesület ügyét.

A terjesztésben segítségére volt az egyesületnek a Magyar Tanítók Eötvös-alapja is, mely az 1906. évtől kezdve 5 évig 20%-ot kapott a 10 fillérért eladott példányok után. Később csak 1 fillért adott az egyesület az Eötvös-alapnak és a kommunista év alatt semmit sem tudott adni; az átutalt összeg a mai napig 18.722 koronára emelkedett. Ebből 5165 koronát az Eötvös-alapnál létesítendő alapítványnak tartott fõnn az egyesület, a többi az alap folyóköltégeire engedte át.

A huszonkét évfolyam elterjedését a következő számok mutatják: 1899. év 23.000 példány, 1900. — 25.000, 1901. — 25.000, 1902. — 32.000, 1903. — 32.000, 1904.— 17.000, 1905. — 20.000, 1905/6. — 33.000, 1906/7. — 60.000, 1907/8. — 55.000, 1908/9. — 90.000, 1910. — 86.000, 1911. — 110.000, 1912. — 127.000, 1913. — 256.000, 1914. — 250.000, 1915. — 158.500, 1916. — 287.700, 1917. — 355.000, 1918. — 285.000, 1919. — 150.000, 1920. — 25.000.

Mindössze tehát 23 év alatt 2,502.200 példány léleküditő és erkölcsnemesítő könyvecskét adott az Országos Állatvédő Egyesület a magyar gyermekek kezébe; négy éven át ingyen, azután pedig hallatlan olcsó áron. Az 1903/5. évi Gyermeknaptárakat egyenkint 20 fillérjével, 50 példányát 6 koronáért, 100 példányát 10 koronáért adtuk. Azután 10 fillér lett a naptár ára egészen 1918-ig, mikor 20 fillérre emelkedett. 1919-ben 40 fillér, 1920-ban 1 korona lett az ára. Nem is volt az egyesületnek sohasem célja, hogy anyagi hasznot érjen el e kiadványával.

A Gyermeknaptár rendkívüli elterjedését az előbb említett segítségeken kívül még három körülmény okozta. Az egyik a kiadvány hangulatával és kiváló íróival szerzett közkedveltség, a másik M á d a y I z i d o r elnök és G r i m m G u s z t á v ügyvivőalelnök óriási ügybuzgalma és leleményessége a terjesztésben, a harmadik a miniszterek nagy pártfogása. A vallás- és közoktatásügyi miniszter 1912 óta portómentesen küldte szét az iskolák és hatóságok számára Gyermeknaptárunk mutatópéldányait. Az 1913. évi Gyermeknaptár példányszáma ennek következtében az előbbi 127.000-ről egyszerre 256.000-re szökött föl. 1917-ben a kereskedelmi miniszter külön portómentességet adott a tiszteletpéldányok szétküldésére, végre tetemes államsegélyeket is folyósítottak a földművelésügyi és a vallás- és közoktatásügyi miniszterek e célra egyesületünknek. 1914-ben a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevében Jankovich György dr., akkor osztálytanácsos, ma miniszteri tanácsos és egyesületünk elnöke, ajánlotta a Gyermeknaptárt a tanítósnak. Azóta a miniszter ajánlása majdnem minden évben megjelent a Néptanítók Lapjában. A vallás- és közoktatásügyi minisztérium minden kedvezményében nagy része van dr. J a n k o v i c h György-nek. 1910 óta K. Nagy Sándor fölkérése folytán jeles írók, mint Benedek Elek, Szabolcska Mihály, Gaál Mózes, Szöllőssy Oszkár és Tordai Grail Erzszi állandóan emelték a Gyermeknaptárunk értékét közleményeikkel. Egyszer Zempléni Árpád, Kozma Andor és Ágai Adolf is írtak a naptárba.

Hogy a tanítósnak is bevonja az egyesület a szellemi munkába, a Néptanítók Lapjában 1910 óta évenként pályázatot hirdetett.

Pályabírák lettek K. Nagy Sándor elnöklete alatt Monostori Károly és Fodor Árpád, 1913-ban még Selymessy Ferenc is. Máday Izidor és 1918 óta Jankovich György elnökök is tevékenyen hozzájárultak a művek megválasztásához, ezenkívül előszót írtak a naptárba. 1917-ben Monostori Károly meghalt és K. Nagy Sándor elköltözött Nagyváradra.

Az említettekén kívül Gyemeknapotárunk újabb évfolyamainak legkedveltebb írói a következők: Báthory Gábor, Budaváfy László, Csíte Károly, Bayné Tóth Erzs, Móra Ferenc, Nászái Elza, Szende Dárday Olga, Veveránné Wárlám Róza, Lengyel Károly, Tóth István, Vándor (Wurm Károly), Gonda János, Salamon Kornélia, Csánki Mariska és Szikray Gizella. Ez utóbbi, nevéhez méltóan, mint szikra tűnt föl és tűnt le, korán sírba szállván.

Gyemeknapotárunk páratlan sikeréhez hozzájárult még keresztény, magyar szelleme és gyermekvilágunknak kedves tárgyai: az állat- és növényvilág, a szeretet, könyörületesség és kímélet.

De nem kis hatása volt mindenkor művészi külsejének is, melyet Vezényi Elemér kiváló rajzoló és festőművésziünknek köszönhetünk.

Két és fél millió került eddig e könyvecskéből gyermekeink kezébe, de elfogyott volna még egyszer annyi, ha meg lettek volna hozzá az egyesületnek eszközei. 355.000 után 25.000 ! Nagyon fáj, de nem mi vagyunk az okai, ez szerencsétlen magyar hazánk tragédiája. Istenbe vetett hittel reméljük a jobb jövőt.

b) A madarak és fák napja.

Az Országos Állatvédő Egyesület közgyűlését 1900 február 25-ikén örökre emlékezetes ünnepé avatta halhatatlan alapítójának, Herman Ottó-nak felszólalása. Az ő sajátos művészetével emelt szót a könyörületesség nevében és a közgazdaság szükségéből az égi madarak védelmére és az amerikai madarak és fák napjának Magyarország iskoláiban való meghonosítását indítványozta.

A remek beszéd rendkívüli hatást tett a jelenvoltakra és azonnal huszonegyes bizottságot választottak a terv kivitelére. De épen e nagy bizottság kiküldése ad Graecas Kalendas halasztotta a madarak és fák napját. Hat év kellett hozzá, hogy az elvetett mag kikeljen.

1906 március 14-én Máday Izidor elnök előterjesztést tett az Országos Állatvédő Egyesület nevében a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez e tárgyban és Apponyi Albert gróf akkori vallás- és közoktatásügyi miniszter Herman Ottó írásbeli közbenjárására már a következő hónapban, április 27-én, kiadta a nevezetes rendeletet, mely meghonosította Magyarország elemi iskoláiban a madarak és

fák napját. A rendelet megkívánja, hogy május vagy június hóban minden évben meghatározandó külön nap szenteltessék kizárólag arra a célra, hogy azon a napon a tanító a hasznos madarak természetével, jelentőségükkel, e madarak védelmének és szaporításának szükséges voltával, az erre szolgáló módokkal és eszközökkel az iskolai ifjúságot megismertesse és ugyanezt a napot felhasználja arra is, hogy a fáknek, cserjéknek a hasznos madarak fészkelésére és szaporodására való befolyását felvilágosítván, a fák és a befásítás nagy jelentőségét is megmagyarázza és ahol ezt a helyi viszonyok megengedik és indokolják, hasson arra is, hogy a gyermekek a vidéki viszonyokhoz képest legtöbb előnyt szolgáló fák és csemeték ültetésével tegyék a madarak és fák napját emlékezetessé és állandóan hasznossá. Azután az Országos Állatvédő Egyesület útmutatójának megjelenéséig Herman Ottó-nak „A madarak haszna és kára” című könyvét ajánlja a rendelet, ültetésre pedig *a.* szederfát jelöli ki elsősorban.

Úgy a Magyar Kir. Madártani Intézet, mint az Országos Állatvédő Egyesület négy nyelven ismertette a nevezetes vívmányt az egész művelt világgal.

Azután megvett az egyesület 1000 példányt Vaday József nagyváradai iskola-igazgatónak „A madarak és fák napja” című könyvéből és azt ingyen osztotta szét a tanítók között. Majd pályázatot hirdetett útmutató könyv és mintaelőadások készítésére. K. Nagy Sándor, Vaday József, Tafferer Béla, Fehér Jenő és Hirsch Jenő lettek a nyertesek, kiknek munkáit egy kötetben kiadta az egyesület. A mű az 1907. és 1908. évben két kiadásban 6000 példányban került ingyenes szétküldésre.

1909-ben jelent meg a második pályázat e célból. Ezen dr. Mauritz Győző (Lúgos), Gonda János (Budapest), Benda László (Vasvár), dr. Wagner József (Arad) és Lakatosné Winter Adél (Komárom) nyerték el a díjakat. Ezenkívül közlésre alkalmasak voltak még: Hutter Rezső (Lépesfalva), Csöregi András (Mezőörményes) és Cseppán Rezső (Pozsony) dolgozatai. E nyolc mű együtt 5000 példányban osztatott ki ingyen az 1910. évben. Ennek a II. kiadása 1911-ben 3000 példányban jelent meg.

Már az 1908. év óta sok jelentés látott napvilágot az Állatvédelem-ben és más lapokban a madarak és fák napjának megünnepléséről. Az Országos Állatvédő Egyesület 1910-ben körlevélben kérte föl a kir. tanfelügyelőket, hogy az iskoláktól jelentéseket kívánjanak be és azokat küldjék meg az egyesületnek. A beérkezett jelentések feldolgozását Máday Izidor elnök e sorok írójára bízta. Meg is jelent a madarak és fák napjáról szóló iskolai jelentések I. évkönyve 1911-ben és az intézmény sikeréről számolt be.

Hét ilyen évkönyv jelent meg 1911-től 1917-ig, a nyolcadikhoz már nem kaptunk papírost.

E hét éven át a jelentést beküldő iskolák számai következők voltak: 1407, 2814, 6078, 6281, 7693, 7002 és 7776. Százalék szerint: 85, 170, 369, 386, 472, 430, 474.

Az anyaggyűjtés nagy körültekintéssel és munkával járt. 1911-ben 4000 kérdőívet nyomattunk és az érdeklődőknek szétküldtük. A következő évtől kezdve már a Néptanítók Lapjában jelent meg a kérdőív mellékletként, ennél fogva mind a 16.000 iskola megkapta kérés nélkül. 1911-től kezdve már évenként nemcsak a kir. tanfelügyelőkhez, hanem az egyházi főhatóságokhoz is küldtünk körlevelet, 1915-től kezdve pedig a törvényhatóságok közigazgatási bizottságaihoz is. Ennek eredménye az lett, hogy a lefolyt 7 év alatt a kir. tanfelügyelőségek 315, az egyházi főhatóságok 116 és a közigazgatási bizottságok 107, összesen 538 körlevelet adtak ki a madarak és fák napjának és a jelentések beküldésének érdekében. E körlevelek szebb részleteit mindenkor közöltük az Állatvédelemben és az évkönyvekben. Főpapjaink közül a legszebb pásztorleveleket írták: Csernoch János esztergomi érsek, bíboros hercegprímás, Zichy Gyula gróf pécsi, Bálás Lajos rozsnyói r. kath., Papp Antal munkácsi g. kath., Gyurátz Ferenc dunántúli, Scholtz Gusztáv bányai ág. h. ev. és Ferenc József unitárius püspökök.

Ez évkönyvekbe minden jelentéstevő iskola és iskolavezető neve belekerült és mindezek megkapták ingyen az évkönyveket.

Az évkönyvek anyagának beszerzésére Zichy János gróf vallás- és közoktatásügyi miniszter 1912. június 22-én kiadott rendeletével felhatalmazást adott az Országos Állatvédő Egyesületnek és ezt tudatta a kir. tanfelügyelőkkel is. A tanfelügyelők buzgalmának nagy része volt e munkásság rendkívüli sikereiben.

Ez évkönyvek tanfelügyelőségek szerinti fejezetei, statisztikai táblái, összefoglalásai sok érdekes kultúrtörténeti adatot örökítettek meg.

Az egyesület mintaelőadásai is ezekben jelentek meg ezentúl. 1913-ban hirdette az egyesület a harmadik pályázatot. Ez hat mintaelőadást eredményezett dr. Nógrádi László, Magdits Károly (Nagyvárad), dr. Gaál István, Ravasz István (Kassa), Ort János (Nagypáli) és Sztancsik László (Hatvan) tollából. Ezek páronkint a IV., V. és VI. évkönyvben jelentek meg, ezenkívül külön füzetekben is.

Legtartalmasabb volt a VI. évkönyv, mely az ünneplés tizedik évfordulójáról emlékezett meg. E kiadványban Csörgéy Titus, a Magyar Kir. Madártani Intézet titkára ad részletes útmutatást az ifjúságnak a madárvédelemre és különösen a fészekodvak házi előállítására.

Az 1914. évben megjelent IV. évkönyvtől kezdve külön fejezet ismertette a középiskolák állat- és növényvédelmi törekvéseit az iskolai értesítők alapján.

Mind sűrűbben fölhangzó kívánságok folytán többször kérte egyesületünk a vallás- és közoktatásügyi minisztert, hogy az állat- és növényvédelem iskolai eszközeit terjessze ki a középfokú iskolákra is. Erre 1916 ápr. 14-én dr. Jankovich Béla miniszter felkérte egyesületünket, hogy a békés állapotok helyreálltával tegyen újabb előterjesztést ez ügyben. Ez az újabb előterjesztés még többször is megtörtént, de ebben az időszakban még eredmény nélkül.

A madarak és fák napjának VIII. évkönyvét 1917-ben már legnagyobb sajnálatunkra nem tudtuk kiadni, mert nem kaptunk hozzá papiroost. A rendes viszonyok helyreálltával azonban meg kell feszítenünk minden erőnket, hogy régi bevált nemzetnevelő eszközeinket újra közoktatásunk és közgazdaságunk szolgálatába állítsuk.

E helyütt még meg kell említenünk azokat a műveket, melyek a felsoroltakon kívül még anyagot vagy útbaigazítást nyújtottak a madarak és fák napjához, avagy egyesületünknek ezt a vívmányát ismertették. Ezek a következők: marosi Máday Izidortól: Madárvédelmi törekvések Magyarországon (németül is 1911), Chernél Istvántól: A társadalom közreműködése (az előbr bivel egy kötetben), ismét Mádaytól: A madárvédelem fejlesztése társadalmi úton (németül is 1913); Fodor Árpádtól: A madarak és fák napja 1908; Társadalmunk madárvédelme 1909; Belezny-Vaday: Alkalmi dalfűzér; Dr. Fromm Gézátl: Madárvédelem I—III.; Kerekes József: Madaraink védelme; Szily József: Fákról és madarokról az iskolának (Szerencsji 1907); Krécsy Béla dr.: A fák és madarak az iskolában, ezenkívül több kis alkalmi színjáték jelent meg e napra K. Nagy Sándortól, Loveczky Ernőtől, Takách Emilnétől, Grósz Lipóttól és másoktól.

c) Az Országos Ifjúsági Madárvédő Liga.

A madárvédő liga az ő szóbeli és írásbeli fogadalmával jelentős része lett a madarak és fák napjának. Már az 1913. évtől kezdve voltak a soproni és a szentgotthárdi állatvédő egyesületekben úgynevezett tanulójegyek. Soproni egyesületünknek 1903-tól 1908-ig 6000, a szentgotthárdinak 11.000 ingyenes ifjúsági tagja volt. Ezek fogadalmi szövegű nyomtatványt írtak alá, mely szerint nemcsak maguk nem bántalmaznak semmiféle állatot, hanem másokat is lehetőleg megakadályoznak az állatkínzásban.

A Gyermeknap 1905/6-iki évfolyamának előszavában marosi Máday Izidor elnök felhívta a tanulóifjúságot, hogy ifjúsági állatvédő egyesületeket alakítsanak az említett fogadalommal.

1907-ben az Országos Állatvédő Egyesület is nyomtatott olyan jegyeket és az első évben 38.000-et küldött szét. Az egyesület felhívást intézett e tárgyban az ország tanítóihoz és ezzel megalapította az Országos Ifjúsági Madárvédő Ligát. Ennek országos jellegénél fogva megszűntek a vidéki tanulójegyek és szövetséges egyesületeink is a központ nyomtatványait terjesztették. Ki kell emelnünk, hogy a liga fogadalmában nemcsak a madarak, hanem a hasznos háziállatok is oltalmat lelnek, sőt a kínzás ellen az összes állatok. Ezt a fogadalmat az 1911. évi közgyűlés a növényekre is kiterjesztette. Ezenkívül kerek nemzetiszínű jelvényt is készíttetett az egyesület és azt 10 fillérjével terjesztette.

Apponyi Albert gróf vallás- és közoktatásügyi miniszter 1908-ban rendeletet adott ki, melyben értesíti az Országos Állatvédő Egyesületet, hogy a belügyminiszter hozzájárult a liga működéséhez és egyben felhívja a kir. tanfelügyelőket, hogy buzdítsák a tanítókat a liga megalakítására.

Ettől kezdve a liga szerves részévé lett a madarak és fák napjának, mert a szóbeli fogadalmat az ünnepély keretében tették a tanulók. A Gyermeknaptár évről-évre felhívta és buzdította a tanítóságot és tanulóifjúságot a liga megalakítására, fejlesztésére és terjesztésére és az évkönyv beszámolt az eredményekről. E szerint az utolsó (VII.) évkönyv jelenti, hogy az 1917. évig 800.000 liganyomtatvány fogyott el.

*

Eredményül mondható ki az az általános ítélet, hogy ahol ligát alakítottak, ott nem igen fordultak elő többé madárpusztítások és állatkínzások. Ugyanily erkölcszelidítő határról adnak híreket évkönyveink a madarak és fák napját illetően. Gyermeknaptárunk ható ereje pedig nagy keletén kívül abból a türelmetlen vágyból is kitetszik, mellyel az ifjúság az új évfolyamokat várja és fogadja.

Az egyesületnek ez a három iskolai eszköze így, együtt munkálván, fényesen bevált.

Hálával emlékezünk meg a rendkívül tevékeny szövetséges állatvédő egyesületekről, melyek nagy mértékben támogatták a központot országos munkájában.

A kiadványok terjesztésén, ifjúsági pályázatok hirdetésén és az eszme népszerűsítésén kívül nagy érdeme vidéki szerveinknek az, hogy a gyakorlati madárvédelmet meghonosították az iskolákban. Fészekodúkat és etetőházikókat készíttettek és ajándékoztak az iskoláknak és a madarak etetését szorgalmazták és ellátták. Előljártak e téren következő egyesületeink: a Soproni Állatvédő Egyesület Krump Miklós, Kőszegi Állatvédő Egyesület Chernel

István, Szentgotthárd és Vidéke Állatvédő Egyesület Pum Károly vezetése alatt, a Kassai Állatvédő Egyesület élén Arányi Antal és Ravasz István, Temesvárott Grósz József és Rolkó Rezső, Szegeden Lantos Béla, Baján Palotai Irén, Nyíregyházán Kubacska István, Czellödömlőkön Göttmann Bódog, Ipolyságon néhai Draskóczy Jenő, Székesfehérvárott Marosi Arnold, Esztergomban néhai Marosi József és Bárdos József, Miskolcon Koncs Sándor, Kecskeméten Kerekes József, Lúgoson Tafferner Béla, Eperjesen Ágoston Károly, Bohrandt Lajos és ifj. Thóbiás Gyula, Besztercén Székely Sándor, Resicabányán Gontza Miklós, Pozsonyban dr. Kováts Lajos, Pécsen Róna Jenő fejtettek ki rendkívüli munkásságot az iskolai madár- és állatvédelem terén.

Az 1918-iki közgyűlésen ünnepelte az Országos Állatvédő Egyesület 25 éves fennállását. Ez alkalommal alakult meg 16 egyesülettel a Magyarországi Állatvédő Egyesületek Szövetsége. Szövetséges egyesületeink száma 1913-ig 45-re emelkedett, most azonban csak 27 egyesületünk van működésben és ezek közül is 10 elfoglalt területen van.

Mindenesetre jellemzi e korszakot a madárvédelem előtérbe jutása és ez azért történt, mert az Országos Állatvédő Egyesület e téren talált legtöbb segítséget, legjobb utakat és ezek az ösvények végre is az általános állatvédelemhez vezettek. Évkönyveinkben, körleveleinkben, pályázatainkban egyébiránt mindenkor hangsúlyoztuk, hogy munkatársaink terjesszék ki tevékenységüket az általános állatvédelemre is.

*

Íme, egy gyümölcsökben gazdag korszak levirulását mutattuk be. E dús termést marosi Máday Izidor volt elnök, mostani díszelnökünk kitűnő gazdálkodásának köszönhetjük, az ezt követő sivár pusztulás a háború elvesztésének és a bolsevizmusnak tulajdonítható. „A sok kincsnek a tél csak hűlt helyét leli.” Bizony nem maradt meg másunk a jövőre, mint vetőmagunk és munkás karunk: terveink és hitünk.

III. korszak.

A középfokú iskolák kora 1920-tól kezdve.

Ami ezek után következik, az még nem a történelemé, az most folyik, él, fejlődik. A külföldi és hazai iskolai állatvédelem megismerése és összehasonlítása után leszűrődött egy tervezet, mely alapja lett egy újabb tevékenységnek.

Már 1918 április 28-án tartottam a Budapesti Katholikus

Tanári Körben egy felolvasást, melyben összehasonlítottam a külföldi és hazai állatvédelmi nevelőoktatást. Meg is jelent e tanulmány a Magyar Középiszkolában. Több egyébbel együtt le kell mondanom ezúttal ennek a cikknek ideiktatásáról. Egyéb-iránt ezt az összehasonlító munkát majd elvégzik önállóan az én kedves olvasóim és munkatársaim.

A főtebb említett tervezetet közöltem az Állatvédelemben (1920 május—júliusi szám) és az ennek alapján készített feltejesztést bemutattam az Országos Állatvédő Egyesület választmányának és elfogadása után küldöttségileg átadtuk a következő kérvényt Haller István vallás-és közoktatásügyi miniszternek.

296/1920.

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

Az, Országos Állatvédő Egyesület választmánya és a Magyarországi Állatvédő Egyesületek Szövetségének végrehajtó bizottsága e hó 19-én együttes gyűlést tartott, melyen elfogadta a főtitkárnak az állatvédelmi nevelőoktatásra vonatkozó tervezetét és megbízást adott az elnökségnek, hogy e tárgyban Nagyméltóságodhoz előterjesztést tegyen.

Kérelmeinket a következő pontokban foglaljuk össze:

1. Az állatvédelem helyet kapjon összes iskoláink tantervében és az ezekhez tartozó utasításokban.

2. Az összes iskolákban honosuljanak meg azok az állatvédelmi intézmények, melyek eddig csak az elemi iskolákban voltak elrendelve.

Azonban ne csak a madárvédelem, hanem az általános állatvédelem érvényesüljön. Tehát a madarak és fák napja helyett méltóztassék állatvédőnapot, az Országos Ifjúsági Madárvédő Liga helyett pedig az összes iskolákban ifjúsági állatvédő egyesületeket, köröket vagy önképzőköri szakosztályokat elrendelni, amelyek mint „Országos Ifjúsági Állatvédő Szövetség” az Országos Állatvédő Egyesület vezetése és felügyelete alatt állanak.

3. Az elemi iskolák tervezett gazdasági és háztartási tevékenységét méltóztassék kiterjeszteni az összes iskolákra és e tevékenység szellemét és gyakorlatát hasssa át az állatvédelem.

4. Engedje meg a nagyméltóságú Miniszter Úr, hogy az Országos Állatvédő Egyesület évenként minden iskolafaj számára állatvédelmi irodalmi pályázatokat hirdessen.

5. Engedje meg a nagyméltóságú Miniszter Úr, hogy az Országos Állatvédő Egyesület ezen egész tevékenység irányítására ifjúsági havi folyóiratot, számonvételére és áttekintésére évkönyvet adjon ki.

6. Az egész tevékenységben való tájékozódás eszközt, „A jó szívnevelése” című útmutató könyvet, kegyeskedjék a nagyméltóságú Miniszter Úr az összes állami és községi iskolák számára megrendelni és a többi iskoláknak ajánlani.

7. E tevékenység anyagi ellátására kegyeskedjék nagyméltóságú Miniszter Úr elrendelni, illetve ajánlani, hogy az összes iskolák, mint az Orsz. Ifj. Állatvédő Szövetség tagjai, legalább 30 korona évi tagsági díjat fizessenek a folyóirat és az évkönyv fejében és hogy az összes iskolák évenként gyűjtést rendezzenek e célra.

A tervezetet és az útmutatót ismerteti a mellékelt „Állatvédelem* 1920 május-júliusi számának két közleménye (20. és 21. lap). Egyéb-iránt „bármikor készségesen állunk szolgálatára nagyméltóságú Miniszter Úrnak, hogy élőszóval vagy írásban tüzetesebben ismertessük tárgyunkat és megokoljuk kérelmeinket.

Mély tisztelettel vagyunk
Budapest, 1920 szeptember 8.
nagyméltóságú Miniszter Úrnak
készséges hívei

Tódor Árpád
tanár, főtitkár,

dr. Jankovich György
miniszteri tanácsos, elnök.

*

Ehhez a kérvényhez utólagosan csatoltuk a főtitkárnak „Az állatvédelmi ismeretek a tantervekben” című tanulmányát, melyet alább egész terjedelmében közlünk.

Az ügy végigmegy a minisztérium ügyosztályain és minden iskolafaj külön állatvédelmi rendeletet kap. Eddig a következő-miniszteri rendeletek láttak napvilágot:

1.

115.114/1920. v.

Az állatvédelemre való nevelés a jellemképzésnek egyik kiegészítő része. Mivel azonban az állatvédelem gyakorlati kifejtéséhez nem elegendő a jó érzés, hanem a védelem eszközeit és módját is tudni kell, az Országos Állatvédő Egyesület ezirányú felterjesztésére felkérem a főigazgatóságot, hogy rendelkezésem és vezetésem alatt álló középiskolák tanári testületeinek figyelmét hívja fel az állatvédelem fontosságára és tegye kötelességükké az állatvédelemnek az ifjúság lelkébe való beplántálását és az állatvédelem gyakorlása eszközeinek és módjának megismertetését.

Elsősorban a természetrajz szaktanárai vannak hivatva ennek megvalósítására. Utasítsa a főigazgatóság őket, hogy minden egyes osztályban, melyben a természetrajzot tanítják, évenként egy-egy órát az állatvédelem ismertetésére fordítsanak. Másodsorban a magyar, esetleg a német nyelvi olvasmányok kitűzésénél legyenek figyelemmel az illetékes szaktanárok arra, hogy az állatvédelemmel kapcsolatos olvasmányokat is előíranyozzanak.

Azt is kívánatosnak tartom, hogy az önképzőkörök az Országos Állatvédő Egyesülettől iskolaévenként javaslatba hozandó állatvédelmi irodalmi tételt pályatételül kitűzzék.

Hívja fel továbbá a főigazgatóság a tanári testületek figyelmét az Országos Állatvédő Egyesülettől kiadandó „Oh Dicső Természet” című verses gyűjteményre, a „Jó Szív Nevelése” című vezérfonalra és az „Állatvédelem” című szakfolyóiratra.

Felhívom a főigazgatóságot, hogy a középiskolák hivatalos látogatásakor élőszóval is buzdítsa a tanári testületeket az állatvédelemnek az iskolákban való felkarolására.

Hatter István

m. kir. vallás- és közoktat., miniszter.

Valamennyi állami középiskola igazgatóságának.

78.472/921 szám.

III/b.

Az állatvédelemnek úgy gazdasági, mint nevelési szempontból nagy jelentőséget tulajdonítván, felhívom az igazgatóságot, gondoskodjék a legalkalmasabb módon és a tanártestülettel egyetértőleg arról, hogy az állatvédelem gondolata iránt a tanítóképző intézet ifjúságában, valamint a gyakorló iskola tanulóiban az érdeklődés felkeltessék, ápolassák és a védelem eszközei és módjai velük megismertettessenek.

Alkalmakul szolgálhatnak erre a természetrajz, gazdaságtan ezzel kapcsolatos fejezetei, olvasmánytárgyalás stb.

Különösen kívánatosnak s a tanítóképző intézet sajátlagos céljaihoz képest a legmegfelelőbbnek tartanám azt, hogy a tanítójelöltek próbatanításai alkalmával a tanítás tételül évenként 1—2 tétel az állatvédelem köréből vétetnék.

Egyúttal felszólítom az igazgatóságot, hívja fel esetleg az ifj. Önképző kör keretében s a tanártestülettel egyetértőleg az ifjúság figyelmét az Orsz. Állatvédő Egyesület által kítüzendő ily irányú irodalmi pályázatokra, valamint ezen egyesületnek az állatvédelem céljait szolgáló irodalmi kiadványaira. (Állatvédelem, havonként megjelenő közlöny; szerkesztősége: Budapest, IX. ker., Ernő-utca 11 — 13. Előfizetési ára: egy évre húsz korona.)

Budapest, 1921 március hó 24.

A miniszter rendeletéből:

Dr. Szűcs István

min. tanácsos.

Valamennyi áll. tanító-, tanítónő- és óvónőképző int. igazgatóságának.

AZ Országos Állatvédő Egyesületnek „A jó szív nevelése” és „Óh dicső természet!” című kiadványait a tanító-, tanítónő- és óvónőképző intézetek számára külön rendeletben ajánlotta a miniszter úr. E rendeletet az előszóban közöljük teljes szövegében. Megjelent 1921 október 19-én 167.851/1921. szám alatt a VIII. a) ügyosztály főnökének, dr. Szűcs István miniszteri tanácsosnak aláírásával.

89.656/1921.

VI/B.

Felhívom az igazgatóságot, hogy a tanártestülettel egyetértően gondoskodjék arról, hogy az állatvédelem gazdasági és nevelési szempontból egyaránt fontos gondolatát a felső kereskedelmi iskolák tanulóifjúságával megismertesse.

Nemcsak az érdeklődés felkeltésére helyezek súlyt, hanem arra is, hogy ez az érdeklődés fenntartassák, a tanulók megismerjék a módokat és eszközöket, mellyel az állatvédelem célját minden egyes egyén is szolgálhatja.

Kívánatosnak tartom, hogy a tanulók a természetrajz és mezőgazdasági munkadélutánok keretében gyakorlatban is irányítottassanak a gondolat megvalósítására.

Egyúttal felhívom az igazgatóságot, hogy a tanártestülettel egyetértően az ifjúsági önképzőkör keretében hívja fel az ifjúság figyelmét az Országos Állatvédő Egyesület által kitűzendő ily irodalmi pályázatokra, valamint ezen egyesületnek az állatvédelem céljait szolgáló irodalmi kiadványaira. (Állatvédelem, havonként megjelenő közlöny; szerkesztőség: Budapest, IX. ker., Ernő-utca 11—13. Előfizetési ára: egy évre húsz korona.)

Az ifjúság fokozottabb érdeklődése esetén az ifjúsági önképzőkör keretében e cél közelebbi szolgálatára állatvédelmi szakosztály létesítendő, mely a tanári testület valamely tagjának különös felügyelete és ellenőrzése alatt az Országos Állatvédő Egyesülettel közvetlen érintkezést tarthat fenn.

Végül elrendelem, hogy minden iskolai évben a munkadélutánok keretében a tanári testület valamely tagja egy előadással ismertesse az állatvédelem gondolatát, fejlődését, eszközeit stb. annál is inkább, mert az egyesület maga bizonyára készséggel járul az előadások megtartásához ösztönző erővel és kellő anyag szolgáltatásával.

A foganatosított intézkedésekről a megtartott előadás után az intézetek igazgatója most és minden következő tanévben jelen rendeletre való hivatkozással az előadás anyagát és összefoglaló jelentését a kir. főigazgatóság útján terjessze ide fel.

Budapest, 1921 április hó 25-én.

A miniszter rendeletéből:

Schindter Artúr
min. tanácsos.

Valamennyi állami felső keresk. iskola igazgatóságának.

5.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztertől valamennyi áll., közs., izr., társ. és magán polgári fiú- és leányiskola igazgatóságának.

189.500/1921. szám.

VI.

Növénynek, állatnak védelme nemcsak természetes folyamánya az ember lelki műveltségének, hanem egyúttal fontos követelménye a kor színvonalán álló gazdasági életnek.

Főképen e kettős szempontból ítélem meg az Országos Állatvédő Egyesület beadványát, melyben az állatvédelmi nevelőoktatásnak a polgári iskolákban való bevezetését kéri. Mert rendeltetésénél fogva éppen a polgári iskola az, amely egyrészt általában a lelki nevelésnek, másrészt különösen a gazdasági irányú oktatásnak letéteményese.

Ezért felhívom az igazgatóságot, gondoskodjék arról, hogy a vezetése alatt álló iskolában az állatvédelmi nevelőoktatásra kellő figyelem fordíttassék. Különösen a gazdaságtan és természetrajz tanárai ragadjanak meg minden alkalmat, mely az állat- és növényvédelem nemes és hasznos voltának elméleti és gyakorlati kidomborítására alkalmas. A magyar nyelvi olvasmányok közé vétessenek fel olyanok is, melyek ezt a célt szolgálni alkalmasak. Az önképzőkörök pedig állítsák be működésük körébe megfelelő módon az állatvédelmet is.

Egyben felhívom az igazgatóság és tanári testületek figyelmét az Állatvédő Egyesület kiadványaira:

az „Állatvédelem” című folyóiratra (Budapest, IX., Ernő-utca 11—13.); „A jó szív nevelése” című állatvédelmi vezérfonalra, az „Öh

dicső természet” című versgyűjteményre, továbbá a sajtó alatt lévő „Aranykalászok” című munkára és végül az Országos Állatvédő Egyesület irodalmi pályázataira.

Meghagyom, hogy az e rendeletem alapján tett intézkedésekről ide minden iskolai év végén az igazgatóság beszámoló jelentést tegyen. Budapest, 1921 december hó 1.

Miniszter rendeletéből:

dr. Gotthard Zsigmond s. k.
miniszteri tanácsos.

6.

89.371/1921.—VIII. a. szám.

A hazai tanítószag figyelmébe.

Valamennyi vármegyei kir. Tanfelügyelő úrnak és kir. tanfelügyelői kirendeltség vezetőjének.

Az állatvédelem gazdasági jelentőségére a többtermelés érdekében kiadott 1918. évi 6687/918. sz. rendelet már felhívta a figyelmet. Fel kell tételeznem, hogy a tanítószag az iskolában ennek a kérdésnek ezenkívül még jellemfejlesztő, nevelési oldalát is kellően kidomborítja és ezt az alkalmat is megragadja, hogy a zsenge ifjúságra ebben az irányban is hatni igyekezzék, hogy benne az állatoknak nemcsak kímélésére, hanem ápolására, gondozására, szeretetére is érzéket keltsen. A háború és forradalmak folytán eldurvult erkölcs megjavítására ennek az eszmének felkarolásával is törekednünk kell.

Midőn tehát emlékeztetem a tanítószagot az ebben a tárgyban kiadott 1906. évi 26.120. ein. sz. körrendeletre, egyszersmind arra is felhívom a figyelmet, hogy a tanulóifjúsággal tett kirándulásokat mindenestre fel kell használnunk arra, hogy ilyen alkalmakkor a tanulókat nemcsak az állatoknak kímélésére, ápolására, hanem egyszersmind a növényvilágnak, szóval a természetnek szeretetére is ráneveljük.

A természet szeretetét és az állatvédelem gondolatát az Országos Állatvédő Egyesület kiadványai (évenként megjelenő Gyermeknaptára, Állatvédelem című folyóirata) már évtizedek óta eredményesen terjesztik az ifjúság körében, ép ezért ezúttal is felhívom rajok a tanítószag figyelmét.

Budapest, 1921 április hó 27.

A miniszter helyett:

Gévay—Woff s. k.
h. államtitkár.

7.

A m. kir. földművelésügyi miniszter 1922. évi február hó 20-án 25.915/1922. IX.-a-l. szám alatt kelt és a kecskeméti m. kir. gazdasági tanítónő-képző intézet, valamennyi m. kir. földműves iskola és a sárvári tejjgazdasági szakiskola igazgatóságának, a kisbéri tejműködés-iskola és a szekszárdi téli gazdasági iskola vezetőségének, valamennyi magy. kir. gazdasági tanárhoz intézett rendelete.

A világháború, forradalmak és a megszállás által okozott szenvedések folytán olyan általános eldurvulás kapott lábra, mely az ifjúság fogékony lelkéből kiölhet minden jó és nemes érzést.

Az ország kulturális szüksége megköveteli, hogy gátat vessünk a nemzeti lélek pusztulásának.

Az iskolák hivatása és kötelessége az elméleti és különösen a gyakorlati tudás fejlesztése mellett figyelemmel lenni arra, hogy a szív és kedély képzése háttérbe ne szoruljon és minden alkalmas eszköz felhasználtassék a gazda-ifjúság-etnikai nevelésére.

A természet kincseinek okszerű kihasználására irányuló mezőgazdasági oktatásnál kínálkozik talán legtöbb alkalom úgy gazdasági, valamint nevelési szempontból a lélek képzésére.

Durva lélek, amely a természet szépségeiben gyönyörködni nem tud és ezen kincseket rombolni képes.

A hasznos állatok kinzásának, a növények, fák értelmetlen károsításának, sajnos, számtalan esetét látjuk.

Az állattenyésztés, növénytermelés, kertészet stb. gazdasági szak tárgyak oktatásának gazdasági vonatkozású részén kívül a múltnál fokozottabb mértékben kell mindezeknek a nevelés szempontjából való intenzív tanításával foglalkozni.

Az állat- és növényvédelemre vonatkozó elbeszélések és felolvasások, viták, ily irányú rendszabályoknak falun a gazdakör útján való bevezetése, a népies gazdasági előadások során való tárgyalása, mind alkalmasak a jóézés ápolására.

Mindezekre való figyelemmel felhívom a Címet, hogy az állat- és növényvédelem gazdasági és nevelési szempontból való intenzív oktatására kiváló gondot fordítson, egyben az eddigi oktatásnak intenzívebbé tétele mellett gondoskodjék az ifjúsági önképző gazdakörben, a népies előadások és minden felmerült esetben és kínálkozó alkalommal ily tárgyú elbeszélések, felolvasások stb. nevelési szempontból való rendezéséről is, mert úgy az állat-, valamint a növényvédelem elsősorban a gazdák (kertészek) h a z a f i a s kötelessége is.

Felhívom egyben a Címet, kísérje figyelemmel az Országos Állatvédő Egyesület ilyen irányú irodalmi pályázatait, valamint az Egyesületnek az állatvédelem célját szolgáló kiadványait.

Végül felhívom az intézmények igazgatóságait (vezetőségeit), hogy az „Állatvédelem” című, havonként megjelenő közlönyt (szerkesztőség Budapest, IX., Ernő-utca 11 — 13, előfizetés évenként 20 korona) költségadományuk terhére azonnal rendeljék meg.

A miniszter helyett:

Schandt Tivadar s. k.
államtitkár.

A m. kir. földművelésügyi miniszter 1922. évi március hó 24-én 2522/L-A-4. szám alatt kelt és a m. kir. erdőgazdasági szakiskolához Tatára intézett rendeletének másolata.

Úgy az erdőgazdasági szakiskolának, mint az erdőöri és vadöri iskolának a tanfolyam elvégzése után az ország különböző részeiben szétszóródó tanulóit szolgálati beosztásuk legtöbbszörre oly helyhez köti, ahol elsősorban reájuk vár az a feladat, hogy a forradalmak és a kommunizmus alatt eldurvult erkölcsöket tőlük telhetőleg megjavítsák, a népet hasznos tanácsokkal ellássák, oktassák és vezessék.

Különösen fontos feladat vár reájuk a gazdasági szempontból oly

nagy fontosságú állatvédelem terén, miért is felhívom a Címet, gondoskodják az iránt, hogy az állatvédelem fontosságát úgy az erdőgazdasági szakiskola, mint az erdőőri és vadőri iskolák előadásaik keretében fokozottabb mértékben ismertessék.

A miniszter helyett:

Thán Tivadar s. k.
államtitkár.

9.

198.863/1921.

M. P. ü. o.

M. Kir. Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium.

Hivatali elődeim már több ízben rámutattak arra a nevelő erőre, amely az állat- és növényvilág védelmezésének eszményében rejlik. Ennek szolgálatában honosult meg annak idején a madarak és fák napja, valamint ezzel a céllal alakult meg az iskolák kebelében az Országos Ifjúsági Madárvédő Liga.

Mint ahogy eddigelé a madarak és fák napjának megtartása és a Madárvédő Liga szervezése csak az elemi iskolákra szorítkozott, az idevonatkozó 1906. évi 26.120 számú és 1908. évi 27.171 számú rendeleteket valamennyi rendelkezésem és vezetésem alatt álló középfokú iskolára (polgári és középiskolára, óvó-, tanító-, tanítónőképzőkre) kiterjesztem.

Meg kell azonban jegyezni, hogy a madarak és fák napjának megtartására külön szünnapot nem engedélyezhetek s a részletekre sem kívánok közelebbi útmutatást adni, hanem utalok a fent említett alaprendeletekre.

Egyebekben pedig az intézetek belátására bízom, hogy a helyi körülményeknek, valamint a növendékek felfogásának megfelelően, a jelzett célra akár az egyik tanulmányi kirándulás fog szolgálni, akár pedig a természetrajzi órát használja fel a szaktanár. Mindenesetre helyénvalónak tartom, ha az előadók az állatvédelem szükségességét gazdasági szempontból és abból az okból is hangsúlyozzák, hogy a trianeni béke épen legszebb erdeinktől és az állattenyésztésre legalkalmasabb területektől fosztott meg bennünket.

A madarak és fák napjának megtartásáról az intézetek értesítőjükben számoljanak be és az értesítőt, az adatok feldolgozása végett, évről-évre küldjék meg az Országos Állatvédő Egyesület elnökségének. (Budapest, IX., Ernő-utca 11—13.)

A mikénti megtartásra vonatkozóan, valamint a természet védelmét szolgáló eszme terjesztése érdekében közelebbi útmutatást, továbbá az alkalmi előadásokhoz anyagot az Országos Állatvédő Egyesület kiadványai nyújtanak.

Értesítem végül a Címet, hogy hasonló intézkedések megtétele végett egyidejűleg az egyházi főhatóságokat is megkeresem.

Budapest, 1922. évi március hó 24-én.

dr. Vacs József

m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter.

A tanker. kir. Főigazgatóságnak, kir. Tanfelügyelőségnek és tanfelügyelő-ségi kirendeltség vezetőségének, a tanító- és tanítónőképző intézetek kir. Főigazgatóságának.

A kiadott kilenc rendeletet a legnagyobb hálával, örömmel és diadallal üdvözölhetjük. A köszönet és hála elsősorban Haller István előbbi és dr. Vass József mostani vallás- és közoktatásügyi miniszter urat illeti meg. Elismeréssel és köszönettel adózunk még a vallás- és közoktatásügyi minisztérium művelődési és politikai ügyosztályában Hidasi Sándor miniszteri tanácsosnak és Dénes Szilárd kir. tanfelügyelőnek, akik az egész akciót intézték, mindkét minisztérium ügyosztályvezetőinek, kik alá is írták a rendeleteket a miniszter helyett és az egyes ügyosztályokban az ügy előadóinak, kik véleményezték, tervezték, megfogalmazták az iratokat. Ezek között megemlékezünk Walter Béla tanker, kir. főigazgatóról a középiskolai ügyosztályban, Sztankó Béla igazgatóról a tanítóképzők ügyosztályában, néhai Farkas Sándor főigazgatóról és Krenner József tanárról a tanítóképzők főigazgatóságánál, Luby Margit tanárnőről a keresk. isk. ügyosztályban, dr. Boreczky Elemér min. titkárról a polg. isk. ügyosztályban és Gállos Aladár földművesiskolai kir. tanfelügyelőről a földművelésügyi minisztériumban.

*

Alábbi körlevelünket irodalmi iskolai pályázatunk hirdetésével, taggyűjtőívvel, tájékoztatóval és mintaelőadással 630 példányban megküldtük valamennyi közép-, polgári-, felsőkereskedelmi iskoláfiak, képzőintézetnek és iskolai hatóságoknak.

242/1921.

Budapest, 1921 június 6.

Igen tisztelt Igazgató úri

A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr 1920. évi november 15-én 115.114/1920. V. szám alatt a középiskolák, ez évi március 24-én 78.472/921. III. b) szám alatt a tanító-, tanítónő- és óvónőképzők és április 25-én 89.656/1921" VI. B. szám alatt a felső kereskedelmi iskolák számára rendeleteket adott ki az állatvédelmi nevelőoktatás tárgyában, ezenkívül a polgári iskolák is kapnak hasonló utasítást. Ezzel az állatvédelem érzülete és ismeretanyaga intézményesen bevonul összes középfokú iskoláinkba. Első kérésünk az, hogy kegyeskedjék ezt a tisztán erkölcsi célú intézkedést szeretettel fogadni és annak szívyszerinti fogatosítása érdekében minden lehető megtenni. Különösen pedig a következőket kérjük:

1. Szíveskedjék egy tanár urat vagy úrnőt különösen megnyerni az ügynek és felkérni őt, hogy vegye kezébe a dolgot és legyen összekötő kapocs az intézet és egyesületünk között. Ez a vezető tanár ismeresse az ifjúsággal egyelőre a mellékelt tájékoztató, később egyéb kiadványaink alapján az állatvédelem mibenlétét, eszközeit és különösen a tanulóifjúság teendőit e téren.

2. Kérjük mellékelt irodalmi pályázatunk kihirdetését, szel-

lemi és anyagi elősegítését. Ha egyelőre nem tud is az intézet vagy az önképzőkör jutalmakat kitűzni, az ne legyen akadálya a pályázat kihirdetésének. Dicséretért is lehet pályázni, időközben pedig talán kerül pályadíj is. Különbön elég kecsesgetők egyesületünk pályadíjai.

3. Egy kirándulás, játék- vagy munkadélután keretében kegyeskedjék a madarak és fák napját megtartani és azon az ifjúságot az általános állat- és növényvédelemre buzdítani és oktatni. Ez alkalommal ajánlatos valamely állattenyésztőtelep, állatkert vagy állatsereglet megtekintése is.

4. A miniszter úr ajánlja az iskoláknak „Állatvédelem” című lapunkat is. Kérjük azonban az igen tisztelt Igazgató urat, a tanár urakat és úrnőket, az intézeteket, osztályokat, önképzőköröket, állatvédelmi szakosztályokat, cserkészcsapatokat, egyes tanulókat és szülőket, hogy lépjenek be az Országos Állatvédő Egyesület tagjai sorába. A rendes tagoktól ez idő szerint legalább hús, az alapító tagoktól legalább kétszáz koronát kérünk. Gyűjtés révén azonban egy-egy osztály vagy iskola többet is küldhet az üdvös célra. Egyes tanulók csak tíz korona tagsági díjat fizetnek egy naptári évre. A begyűlt pénzt csakis a lap fejlesztésére és az iskolák évkönyvének kiadására fogjuk fordítani. Ezeket pedig a tagok ingyen kapják. Ha majd érdemes lesz, akkor külön iskolai lapot fogunk kiadni.

5. A miniszter úr a középiskoláknak az egyesületünk kiadásában megjelenendő két művet is ajánlotta. Az egyik „A jó szív nevelése” című állatvédelmi vezérfonal, mely útmutatásokat és tájékoztatást nyújt az egész ügy minden kérdésében a tanárságnak és ifjúságnak egyaránt. A másik az „Óh dicső Természet” című versgyűjtemény; ez a magyar költészet legszebb gyöngyeit foglalja egybe, melyek az állat- és növényvilág szépségét és jóságát tükrözik vissza. Ezenkívül lesznek még prózai szemelvényeink is, melyek „Aranykalászkok” cím alatt látják el ezt a nevelőoktatást anyaggal. Ezeket a segédkönyveket a mai nehéz viszonyok között azonban csak úgy adhatjuk ki, ha biztosítva vagyunk az ellen, hogy nem bukik bele egyesületünk a kockázatos vállalkozásba. Ezért kérjük a tisztelt Igazgató urat, szíveskedjék bennünket értesíteni, hogy a segédkönyvekből körülbelül hányat lehet intézetüknél elhelyeznünk. Ha keveset tudnak a tanulók rendelni, akkor annál több kell az ifjúsági és segélyegyleti könyvtárba. Egy-egy példány ára 30 korona lesz.

6. A képzők számára kiadott rendelet az önképzőkörökben állatvédelmi szakosztályok létesítését kívánja, mely a tanári testület valamely tagjának különös felügyelete és ellenőrzése alatt egyesületünkkel közvetlen érintkezést tarthat fenn. Ezt az intézkedést a

jövő tanévre minden középfokú iskolában kérjük célunk közelebbi szolgálatára. Az alsóbb osztályokat bele lehet kapcsolni az Orsz. Ifj. Madárvédő Ligába. Az állatvédelmi szakosztályok intéznék a pályázatokat, az ünnepély rendezését, szavaló és felolvasó gyűléseket tartanának és vezetnék az egész intézet gyakorlati állat- és növényvédelmét.

7. Ez ügyben tett és tervezett minden intézkedésről rövid jelentést kérünk külön cím alatt az iskola nyomtatott értesítőjébe és annak egy példányát szíveskedjék egyesületünknek megküldeni, hogy kiadandó iskolai évkönyvünk számára az adatokat az értesítőkből meríthessük. Közvetlen írásbeli jelentést is köszönettel fogadunk.

Ismételve kérjük az igen tisztelt Igazgató urat és tanári kart, hogy a jó szív nevelését teljes odaadással fölkarolni és ezzel egy jobb kor előidézéséhez hozzájárulni szíveskedjenek.

Kiváló tisztelettel

Tódor Árpád s. k.
főtktár.

Selymessy „Ferenc s. k.
alelnök.

*A fenti törvényhez a következő irodalmi pályázatot
csatolom*

Az Országos Állatvédő Egyesület kérelmére a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr felhívta a különféle középfokú iskolák figyelmét az állatvédelmi érzelmek és ismeretek terjesztésének nagy nevelő és gazdasági jelentőségére és a folyó tanévben kiadott rendeleteiben különösen az Országos Állatvédő Egyesület irodalmi pályázatainak felkarolására buzdítja a tantestületek útján a tanulóifjúságot.

E pályázatokat egyesületünk ki is hirdeti és pedig a következő feltételek mellett:

Csak az iskolák (önképzőkörök) pályázatában nyertes és az igazgatóságok által beküldött dolgozatok kerülnek az Országos Állatvédő Egyesület bírálata alá. Az iskolák a tanév végén hirdetik ki a pályázatokat szeptember 30-iki határidővel.

Pályatételek a következők: 1. Gimnáziumok, reáliskolák, felső leányiskolák és polgári iskolák felső osztályai számára: Mit tehet a tanulóifjúság az állatvédelem érdekében? 2. Polgári iskolai tanár-, tanító-, tanítónő- és óvónőképzők részére: Minő hivatása van a tanítóságnak az állatvédelem terén? 3. Felsőfokú kereskedelmi iskolák részére: Az állatok kereskedelemben, tekintettel az állatvédelemre. 4. A közép- és polgári iskolák alsó négy osztálya

részére: Állatvédelmi élmény vagy eset elbeszélése, vagy egy bizonyos állat leírása érdekes megfigyelésekkel, pl. Az én cicám.

A pályaműveket az ív hosszában, csak az egyik oldalra kell írni. A szerző nevét és osztályát alá kell írni. Terjedelem körülbelül 2—4 oldal lehet.

Pályadíjak mind a négy csoport számára külön-külön: 1. Egy kétszáz koronás. 2. Két száz koronás. 3. Károm 50#koronás jutalom. A pályadíjak (különösen az alsóbb osztályoknál) felaprózhatók.

A nyertes műveknek első közléséhez az Országos Állatvédő Egyesületnek joga lesz külön tiszteletdíj nélkül.

*

Felhívásaink, sűrű levelezésünk, lapunk tiszteletpéldányainak küldése és személyes utánajárásunk nyomán már is megtermettek az új korszak gyümölcsei.

Az 1921/22. iskolai évben kerekszámban 1000 tanulótag és iskolai csoporttag iratkozott be az Országos Állatvédő Egyesületbe. Ezek mind kapják az „Állatvédelem” című lapot, mely egyelőre hivatva van pótolni a tervezett ifjúsági szaklapot.

Hirdetett pályázatunkon kilenc iskolából huszonhat pályázó nyert pályadíjat és pedig: kettő 200 koronát, tizenkettő 100 koronát és tizenkettő 50 koronát. Ezentúl minden iskolai évre hirdet az egyesület pályázatokat.

Gyermeknapotárunk keletéről az előbbi korszakban az 1920. évig számoltunk be, amikor 25.000 példány fogyott el. 1921-ben csak 15.000-et nyomathattunk, 1922-ben azonban 72.000 fogyott el. Tehát e téren is javul a helyzet.

Az Országos Ifjúsági Madárvédő Liga hollandi mintára tervezett művészi kivitelű fogadalmi nyomtatványa Vezényi Elemér művésznünk bájos festményének színes sokszorosítmányával e könyvünkkel egyidejűleg lát napvilágot. Egy példány ára 5 korona lesz. Arra való kép lesz, hogy rámába tegyék. Körlevelekben és Gyermeknapotárunk hátlapján arra kértük az iskolákat, hogy a Liga fogadalmát ragasszák vagy írják bele egy könyvbe és minden új taggal írássák alá a fogadalmat e könyvben.

Mindenesetre nagy vívmányokra mutathatunk rá — hála istennek — épen általános válságunk idején és ezek közül leginkább kiemelkedik a madarak és fák napjának és az Országos Ifjúsági Madárvédő Ligának a középfokú iskolákra való kiterjesztése. Egyesületünk fennállásának negyvenedik évében évtizedes kérelmezés után értük el ezt az eredményt. Kérvényezéseinkben mindenkor mellettünk álltak segítőként hűséges szövetséges egyesületeink, különösen pedig kassai, temesvári és szegedi állatvédő egyesületünk.

D) Útmutatás.

I.

Az állatvédelmi nevelőoktatás a csecsemőtől a felnőttig.

Az állatvédelmi nevelőoktatás céljai: 1. az állatvédelem eszméjének és gyakorlásának terjesztése, 2. emberséges nemzedékek nevelése, 3. közgazdaságunk föllendítése.

Ez alkalommal csak a második pontot, a kérdés pedagógiai oldalát, jelentőségét, feladatait tárgyaljuk.

A német tanítók már a múlt század vége felé hangoztatták, hogy nagyobb súlyt kell helyezni a szívképzésre a betanulni való anyag nagy halmazával szemben. Ha ez égető szükség volt akkor, minek mondjuk most, a világháború és bolsevizmus külső és belső, anyagi és erkölcsi rombolásai után?

És miért beszélünk állatvédelemről és nem emberszeretetről? Mert az magában foglalja ezt is, míg megfordítva nem áll a dolog. Csak az lehet igazán jószívű, emberséges ember, aki az állatot is óvja a szenvedésektől, aki minden érző lény szenvedését részvéttel, együttérzéssel veszi tudomásul és segélynyújtással siet a szenvedés megszüntetésére.

Az állatvédelem az önzetlenség legtisztább példáit nyújtja, míg az állatkínzás oly visszaélés, mely a tudatlanság, érzéketlenség és ízléstelenség forrásaiból fakadva, a bűnök, az erkölcstelenség legundokabb csatornáiba vezet el.

Ezért kell az állatvédelmet elsőrangú pedagógiai feladatnak tekinteni.

Ez alkalommal nyomon kísérjük az embert a csecsemőtől a felnőttig, mikép növekedik Isten előtt, mikép jön érintkezésbe az őt környékező állatvilággal, milyen viszonyba jut vele, mikép hat az lelki tehetségeire és miféle befolyást gyakorolhatunk mi, nevelők, e hatás irányítására, szabályozására.

1. A csecsemőkor.

A csecsemőkor az élet első éve. Ekkor a gyermek csak negatív, testi életet él, de ez az élet sokkal sietősebb, mint a későbbi korban. A nevelő feladata ennek a gyors égésnek és anyagcserének szakadatlanságáról, zavartalanságáról gondoskodni, hogyha szükséges, a tejelő állatok segítségével is. Az ilyen tehénnek, mely az anya hiányzó tejét pótolja, a kiválasztása, gondozása, ápolása, takarmányozása megérdemli a kellő gondot, lelkiismeretességet, szeretetet.

A csecsemő állapota a teljes tehetetlenség. A nevelés e korban csak az ápolásra és a káros behatásoktól való megóvásra szorítkozik. Vigyázzunk tehát, hogy semmiféle állat ne férközzék hozzá a gyermekhez, nehogy annak épségében, egészségében harapásával, karmolásával, nyálasával, szőrével, piszkával kárt tegyen. Az állatokat is úgy lehet és kell szoktatnunk, hogy ne érjenek a csecsemőhöz. A kutyát a legkönnyebben rá lehet szoktatni, hogy vigyázzon a gyermekre, de ne érjen hozzá.

A csecsemőben még csak az érzékek fejlődnek, de értelme és erkölcsi érzelmei még alvó állapotban vannak. Foglalkoztatják már figyelmét az élénkebb színek, hangok, mozgások. Vigyük tehát ki őket, amikor csak lehet, a szabadba és mutassuk nekik a virágokat, lepkéket, madarakat, háziállatokat, utánozzuk azoknak'a hangját, mutassunk azok iránt szeretetet. A gyermek első benyomásai legyenek kellemesek, nyájasak, ezzel a meleg kedélykeltéssel alapozzuk meg a gyermek erkölcsi nevelését. Ha épen az ő felébredt érdeklődésében és szeretetében minden áron meg akarja érinteni az állatokat, ezt nagy vigyázzal engedjük meg neki. De játékuul ne engedjük át a gyermeknek az állatokat, mert az élő és érző állat nem játékszer, e helyett állatforma játékokat vehetünk gyermekünknek. Az óriásleánynak sem engedte meg atyja, hogy a szántó földművessel és ökrökkel játsszék. A kezébe került kis csirkét, madarat, házinyulat vagy más állatot már az egyéves gyermek is alaposan megtépázza. Igaz, hogy még nem kegyetlenségből teszi, de ez a körülmény a kis állatot nem vigasztalja és a megszokásból lesz a részvétlenség.

2. A kiseddkor.

Az ember fejlődésének második fejezete a kiseddkor, egytől hétéves korig. Ebben a korban hasonlít az ember leginkább az állatokhoz, meg is van köztük a vonzódás, ragaszkodás, úgyszólván játszótársaik egymásnak. Annál éberebbnek kell felügyelőtünknek lenni.

A kisdedkor elején még túlsúlyban marad a vegetatív életműködés a gyermek hároméves koráig. Ekkor tanulja meg a kis ember tagjainak használatát, a járást, a játékot, az erőpróbákat, a beszédet, de lelkiállapotát az alanyiasság jellemzi, mert öntudata még csak dereng. Ez az alanyiasság egyrészt abban nyilvánkozik, hogy a gyermek magát a világ középpontjának érzi és rendkívül önző, másrészt pedig abban, hogy a maga érzelmeit és helyzeteit átruházza más lényekre vagy tárgyakra. Jellemzi még e „kort a lelki élet és a külső tevékenység élénksége és változékonysága, mert még majdnem kizárólag a változó külső és belső érzéki ingerek hatása alatt áll. A beszédben is, játékban is a mozgások gyakorlása az első és fő indíték.

Nagy szerepet játszik még fokozatosan az utánzás és a képzélet is. Az utánzás az értelem első szárnypróbálgatása, mert a másolás már az összehasonlítás és megkülönböztetés képességeit kívánja meg. A gyermek csapongó képzelete különösen a játékban és művészkedéseiben nyilvánkozik.

Most nézzük, hogy e tulajdonságainál fogva milyen viszonyba jut a gyermek az állatvilággal és mik a nevelő teendői a viszony barátságossá tételére.

A gyermek mindent ki akar tapasztalni, mindent megfog és szétszed. Ezirányú tevékenységében nem tesz különbséget az érző lények és az érzéketlen tárgyak között. Különböztetést sem törődik más szenvedéseivel, szüleinek bánata is csak akkor érdekli őt, ha külsőleg nyilvánkozik. A sírást utánozza, de a részvét érzelme csak a kor vége felé jelentkezik nála. A szeretet jeleit is utánozza, de a verekedésben egészen eredeti. Az erő kifejtés, erőpróba ráviszi az állatok kínzására is. De ez nem kegyetlenség a gyermeknél, hanem tudatlanság, ártó ártatlanság. Zavarja, hajszoja a menekülő állatokat, mert kíváncsi rájuk és kívánja őket. Ha megfogott egy állatot, azt szét akarja szedni, rontani, mint a játékát, a virágot, a ruháját, hogy meglássa, milyen a belseje és milyenek egyes részei külön-külön.

Ha ellentáll az állat, akkor épen elemében érzi magát, mert hatalmát, erejét, ügyességét gyakorolhatja rajta. Ha eközben megsérül a gyermek, akkor már jogosnak tartja bosszúját és ki is tölti azt kedve szerint, ha csak nem nagyobb a fájdalom és ijedtsége. A részvét nem fogja őt visszatartani a megtorlástól. A gyermek a legkegyetlenebb lény a világon, monda egy angyali türelmű, áldott szívű, de elkeseredett pedagógus.

Hogy ne legyen igaza ennek a jóságos tanférfiúnak, résen kell állnunk felügyelő nevelésünkkel. Ez nem állhat csupa korlátozásból, hiszen akkor nem fejlődhetnének ki a gyermek képességei. Nem is lehet és nem is kell megóvnunk a gyermeket minden

kellemetlen tapasztalattól, melyek tettének következményeiként érik őt. Csak arra kell ügyelnünk, hogy szabad tevékenysége ne fájuljon állatkínzó hajszává, hogy az okulások jó irányba tereljék a gyermek lelkét, hogy utánzó kedvének jó példával nyújtsunk anyagot és hogy a szoktatás megalapozza jövőnk erkölcsi nevelését.

Mindenek előtt iparkodjunk szétszedő, dobáló és püfölő kedvét arra való játékokkal levezetni. Erre valók az összerakható és szétszedhető játékszerek, építő-kockák, a lapdák, kuglibabák, hajtani való csigák, pinckák és hasonlók. Más holmikát, virágokat, játékokat ne engedjük szétrombolni, legkevésbé lepkéket hajsolni, széttépni, legyeket szétszagatni, bogarakat föltűzni, madarak fészket kiszedni, kutyákat, macskákat hajsolni, dobálni, lovakat vagy más állatokat ütni.

A pálca és az ostor ismeretlen játékszerek legyenek gyermekeink előtt, még a falovat se verjék ostorral, annál kevésbé járjanak kutyakorbáccsal. Madarak lövöldözése, dobálása, gummi-puskázása és vadászat helyett lőjjenek, dobjanak célba gyermekeink és ifjaink.

Fontos dolog, hogy korán tudjanak különbséget tenni az érző lények és az érzéketlen tárgyak között és tanulják meg a részvétet amazok iránt, a kíméletet emezekkel való bánásmódjukban.

Játékaik között legyenek állatfigurák, hogy némi kárpótlást nyújtsunk nekik a korlátozásért. De ezek legyenek szépek és természetrajziak igaziak. Sebők Zsigmond mackó-történetei még humoruk révén tarthatnak igényt némi jogosultságra, de a divatos, otromba mackó-játékok, csinos babák vagy helyes állatfigurák helyett csak ízlését rontják gyermekvilágunknak.

Wilhelm Busch „Max und Moritz „-féle könyvei éktelen állatkínzó csinyekkel szörnyű rombolást visznek végbe a gyermekek lelki világában. (München, Verlag von Braun und Schneider.) Állatos képeskönyveink többet érnek Rontó Pali, Rosszcsont Ferke és Pajkos Jutka viselt dolgainak ábrázolatainál, de szövegük nagyjából nem felel meg a pedagógiai követelményeknek. Rossz szemét versek és leginkább csak az állatok hasznát éneklik meg a bőrükig és csontjukig. Az Országos Állatvédő Egyesület Gyermeknaptárának verseit már e korban meg lehet tanultatni a gyermekekkel. Annak meséit és elbeszéléseit is elmondhatja kisdedeinek a jó anya, gyermekkertésznő vagy dajka. Miért szeretik annyira a gyermekek a Hófehérke, Hamupipóke és a Rózsa Piroska meséit? Mert állatok is szerepelnek benne. A kis szívecskék nagyon melegen tudnak dobogni az Isten néma teremtményeiért, ha úgy irányítják őket. És mindegy nekik, hasznos állatok azok, vagy kártékonyak. Régi olvasókönyveink versecskéje a gyermekeinek cukrot vivő egér-

anyáról a legkedveltebb gyermekversek egyike. A Hamupipőke, Gyulai Pál Gonosz mostohája és Tompa Mihálynak a Jávorfáról szóló meséje, valamint más mesék kegyetlenségei nem felelnek meg a mi neveléstani elveinknek. Alaposan át kellene vizsgálni, rostálni és alakítani egész mesekészletünket és gyermekirodalmunkat. Gyulai Pálnak van több használható gyermekverse, de legtöbb van Pósa Lajosnak és Benedek Eleknek. E korban leginkább Pósa versei kelendők. Szeretnek verset mondani, színészkedni a kis művészek. Emberek és állatok hangjait, mozgásait, cselekedeteit szeretik utánozni. Vannak is alkalmas jelenetek, kis színdarabok, melyeket kisdédóvókban vagy a madarak és. fák napján elemi iskolákban előadhatnak a gyermekekkel.

Nagyon kedvesek tudnak lenni ezek a kis eleven ördögök kellő foglalkoztatás, vezetés mellett, különösen a kis leányok. Ezek sokkal szelídebbek a fiúknál és simulékonyabbak, állatkínzó nem igen akad köztük.

E kor második felében egyébként már hajlik a gyermek az engedelmességre és szoktatás által rá lehet szorítani bizonyos rendre is. Az ellentállással szemben inkább fortélyhoz folyamodjunk, mint erőszakhoz: vezessük félre a gyermek figyelmét más tárgyra vagy foglalkozásra.

Már korán ismertessük meg velük az állatokat és túlságos, alaptalan félelmüket oszlassuk el. Játéknak ne engedjük át az állatokat, de vezessük rá a gyermekeket, hogy jótékonykodhasanak velük, etethessék őket, gondoskodjanak fekvőhelyükről, ivóvizükről és beszélgethessenek az állatokkal.

Ügyeljünk reá, hogy a rossz példákat, nevelésre, alkalmatlan eseményeket és társakat távol tartsuk kisdedeinktől. Állatok megölését, mütéiteit ne végeztessük előttük, lovak kínzásától vonjuk el őket, nagyobb társaik, testvéreik erőszakoskodásaitól, cselédek, kocsisok, utcai nép durvaságaitól óvjuk meg őket.

Ezzel szemben vigyük ki őket az év minden szakában a szabadba, a gazdaságba és ismertessük meg velük az állatokat és növényeket, röviden intelmekkel neveljük őket kíméltre, szeretetre. Már az egyéves kisdednek se engedjük, hogy megdádázza az állatokat, inkább ajázza, cirógassa őket.

A nagyobb gyermekek behatása felügyelet nélkül hátrányos a kisebbekre. Azoknak a kíméletlensége, pajkossága követendő példaként hat rájuk. Viszont a nagyobbakra nagyon kedvező hatású a kisebbek gondozása.

A kisdedek nagyfokú művészkedő hajlamának nyújtunk állatvédelmi vonatkozású anyagot mondókakkal, szavalásokkal, párbeszéddek, kis színjátékok előadásával, állatok, virágok, lerajzolásával, kész rajzok kiszínezésével, anyagmintázással stb.

3. A gyermekkor.

A nevelőket legjobban érdekli a gyermekkor, az elemi és középfokú iskolások kora a felső osztályokig, a 7-ik évtől a 15-ik évig. Az egész életre kiható, rendkívül fontos korszaka ez az embernek, mert itt válik el, hogy milyen útnak egyengeti lábait, milyen életre készül föl. Nagy változásokon megy keresztül az ember ez években, hiszen úgyszólván minden évnek megvan a maga jellege. Mindazonáltal nem lehetetlen általánosan jellemezni ez évsort, elsősorban azokkal a vonásokkal, melyekben az előbbi életkortól különbözik.

A gyermek külső tevékenysége még most is igen nagyfokú és élénk, de figyelme már nem ugrál úgy, mint a madár, hanem kitaratóbb egy tárgy mellett és célját képes huzamosabban szem előtt tartani és követni. A csapongó képzeletet az emlékezet váltja fel és ez teszi a gyermeket képessé a szellemi tevékenységre. Az emlékezeten kívül segítségére van e munkában a tudásvágy firtatása. Az ismeretkörüeknek nagy határait járja be a kis elme e nyolc év alatt. Még mindig csak az érzéki dolgokra szorítkozik, de nem marad már a felszínen, hanem kissé be is hatol a tárgyak mivoltába. Környezetét állandóan kérdésekkel ostromolja és nemcsak azt keresi, hogy mi és milyen a tárgy és tevékenység, hanem ajkán lebeg állandóan a miért és hogyan kérdés is.

Korlátolt önösségéből kilép a gyermekek társaséletébe. Most is önmagát akarja érvényre emelni, de e törekvésében akadályokba ütközik. Már észreveszi, hogy nem maga van a házban, de nem hagyja magát, versenyre kel, vetélkedik társaival, sőt állatokkal is. Ez a verseny jellemzi játékait is az előbbi utánzás helyett.

Most is az önzés vezérli, de ellentálló társának nagyobb erejét kénytelen elismerni, sőt a felnőttek sokkal nagyobb ereje tiszteletet kelt benne. A testi erő és ügyesség általi érvényesülés az egyetlen célja e kornak és erkölcsi eszméi e felfogáshoz igazodnak. Most már nem annyira a tündérmesék tetszenek neki, hanem az indiántörténetek. Megfelel az ő szellemi fokuk és erkölcsi felfogásuk is a félvadak fejlődöttségének. A gyengébbek, kisebbek fölött hatalmaskodnak, hetvenkednek, a nagyobbak előtt meghajolnak, a küzdelem eszközeit nem válogatják meg, jó nekik az alattomoság, árulkodás, hazudozás, cselvetés, gáncsolás, hűtlenség is. Szóval a jellemességnek és erkölcsnek férfias ideáljától távol vannak a kis úrfiak és nőcskék, megbízhatatlanok és sekélyesek.

Többszörre felnőtteknek érzik magukat, de mindenesetre legfőbb vágyuk, hogy „nagyok” legyenek és állandóan szabadságharcot vívni.

Ennek folytán valóságos karrikatúrák lesznek a kis öregek,

de másrészt nemcsak öntudatlan, hanem öntudatos komikusok is. Ez egyik legfőbb jellemvonása e kornak. Nincs az a fejetetejére állított bohóság, ami ez agyafúrt kópéknak eszébe nem jut, ha alkalmuk nyílik rá. Túlkapásaik persze gyakran a jóízlés rovására mennek.

Az állatvédelmi nevelőoktatásnak legtöbb dolga akad és legtöbb tere nyílik a gyermekkorral szemben.

A gyermek nagy külső tevékenységét foglalkoztassa a gyakorlati állatvédelem feladataival. Nagyon üdvös újítást tett Apponyi Albert gróf mint vallás- és közoktatásügyi miniszter a gazdasági és háztartási oktatásnak az elemi iskolában való meghonosításával. Kívánatos, hogy ez ne maradjon papíron, váljék igazán gyakorlativá és hassa át az állatvédelem szelleme. Csak úgy lesz közgazdasági értéke, ha minden iskolánál egy-egy kis belső gazdaság lesz, csak úgy lesz pedagógiai értéke, ha a szív érzése fogja e törekvést mozgatni és az lehel bele erkölcsi életet. Kívánatos továbbá, hogy kiterjedjen e tevékenység az egész gyermekkorra.

Buzdítsuk a gyermekeket, hogy otthon is tartsanak és gondozzanak állatokat, de azután ne feledkezzenek meg róluk és ne okozzanak nekik fájdalmakat.

E nevelőoktatás támogatására készítenő Kátéra és vezérfonalra pályázatot hirdetett a minisztérium. Az Országos Állatvédő Egyesület felterjesztette azt az anyagot, melyet e segédkönyvekbe felveendőnek tart, de a közbejött zavarok miatt még nem született meg a két fontos tankönyv.

Ezek az ismeretek már a gyermek belső szellemi tevékenységének nyújtanak majd anyagot. Szükséges azonban, hogy a többi tantárgyak keretében is helyet kapjon alkalmilag az állat- és növényvédelem, elsősorban a természetrajz, a nyelvi tárgyak, földrajz, történelem, hittan, rajz, ének tanításának óráin. Ez a tanítás már megkezdődött a kisdedeknél az állatok szemléltetésével, verseléssel, rajzolásal, mintázással stb.

A tantárgyakba beilleszthető anyagot 1884 óta Németországban két vezérfonal nyújtja, ú. m. Peter C. V. és Klenk Fülöp kitűnő útmutatói. Ezek- felölelik az egész német állatvédelmi ifjúsági, nép- és szépirodalom színét, javát. Nálunk a most készülő tantervekbe kellene beleiktatni a megfelelő magyar anyagot. Kérte is ezt az Országos Állatvédő Egyesület a minisztériumtól.

A gyermekeknek e körbe vágó szokásos kérdezősködéseire készségesen és alaposan válaszoljunk. Értelmüknek e korbéli jó befogadó és megtartó képességét használjuk föl állatvédelmi dolgok, különösen versek betanulására.

Vetélkedő szenvedélyüket nem lehet és nem is szabad elnyomnunk, de ügyeljünk föl, hogy magukban vagy másokban

komoly kárt ne tegyenek és figyelmeztessük őket a küzdelem nemes eszközeire, megbélyegezván az illetleneket, izlésteleneket, kegyetleneket és lovagiatlanokat. Általában a középkori Iovag képét állítsuk eléje, például Szent Lászlót egyenes vitézségével, a gyengébbek védelmével, vallásosságával. Legyen bátorságuk mást a veszedelemtől vagy erőszaktól megmenteni. Kisebb gyermekek és állatok gondozását bizzuk rájuk. Ez jó ellenszere lesz hatalmaskodó vágyuknak kellő felügyelet és utasítások mellett. Leánykák pompásan értenek az anyáskodáshoz. Figyelmeztessük a nagyobbakat, hogy ők a kisebbek védői és követendő példái.

Nagyon természetes, hogy mi se legyünk hozzájuk durvák és kegyetlenek, hanem még a büntetésben is szerető apák, jóindulatú nevelők. Másokhoz is legyünk szelídek a gyermekek előtt, különösen cselédekhez. Gyermekeket vagy másokat ne illessünk állatnevekkel, mert ezáltal lealacsonyítjuk őket is, magunkat is, de az illető állatokat is. Ezekhez nagyobbbrészt igazságtalanok is vagyunk, pl. ha ostoba számárnak, hamis kutyanak, részeg disznónak mondunk valakit. Állatnevekkel csak úgy illehetünk embereket, ha szeretetből történik, pl. galambocskám, kis madaram, cicám, báránycám. De ne menjünk túl a jóízlésen, ne mondjunk például valakit kis kutyanak.

Se állatot, se embert ne mondjunk dögnek vagy más utálatos dolognak.

A szitkozódást, átkozódást, istenkáromlást már csak azért is üldözzük környezetünkben, mert tettlegességre vezetnek, a vak dühnek és lelki durvaságnak kitörései.

Olvasmányainkra is ügyeljünk. Toldi Miklós alakjában világítsuk meg azt a szép oldalt, mily szelíd volt édesanyjához, megbocsátó bátyjához, jóindulatú Bencéhez, jószívű az állatokhoz, egyenes a cseh ellenséggel szemben. Emeljük ki Robinson jószívűségét Péntek és kedves állatai iránt. Óvjuk őket némely kegyetlen indiántörténettől, vagy imposztorkalandoktól, melyből mindent tanulnak, csak azt nem, hogyan kell viselkednie egy rendes, tisztességes tanulóknak és állatvédőnek. Ilyenek például Twaintól Tamás úrfi és Huckleberry Finn kalandjai.

Rossz példát sohase mutassunk se magunkon, se másokon, se olvasmányainkban, mert a rossz mindig ragadósabb, mint a jó. Elég baj, ha elkövetés esetén nem lehet elkerülni annak megbeszélését.

Itt ejtjük sorát a gyermekek komikumának.

A komikum a legkényesebb valami: a legártatlanabb kedélyfrissítő öröm és egy hajszál választja el a balgaságtól, izléstelenségtől és kegyetlenségtől. Ez a hajszál könnyen elszakad.

A komikum már Aristoteles szerint valamely hiba vagy rútság,

mely fájdalmat és bajt nem okoz. Örülünk, nevetünk másnak kisorszerű hibáján vagy kudarcán, ha az épen nem szerencsétlenség. Csakhogy a hiba vagy rútság mindig elég baj az illetőre nézve és csak a fölény, elégtétel, káröröm és biztonságérzet enged bennünket nevetni, és annak a bajnak vagy fájdalomnak megítélése mindig értelem és ízlés dolga. Ebből látszik egyrészt, hogy a komikum nem fér össze a lelki nagysággal, mert a mi részünkről is kell gyarlóság, hogy más gyarlóságán nevéssünk, másrészt nagyon szubjektív dolog a komikum, vagyis a mi felfogásunktól függ, hogy nevéssünk-e valamin, vagy se.

Azt tehát nem kívánhatjuk egy gyermektől, hogy a bölcs, a tragikus vagy epikus hős magaslatára emelkedjék és sohase nevéssen, nem is foszthatjuk meg őt az élet legnagyobb áldásától, a vidámságtól, de mindenesetre nevelnünk kell arra, hogy ne nevéssen olyan dolgon, amit értelmes, jóízlésű és jóérzésű ember nem tart nevésségesnek. Például ostobaság minden hibásan kiejtett vagy leírt szón nevetni, alacsony ízlésre vall ocsmányosságokat élvezni és nevetni, végre szívtelenség más szerencsétlenségén örülni és nevetni. Azt mondja a meghatározás, hogy csak olyan hiba vagy rútság komikum, mely fájdalmat vagy bajt nem okoz. Az érzés azonban a komikus alakban is, a közönség tagjaiban is különböző. Ez tehát nagyon kétes, ingadozó meghatározás. Igaza van Diderotnak, mikor azt mondja, hogy a nevetés mindig csalhatatlan próbaköve ízlésünknek, igazságszeretetünknek, jóságunknak és nem tudhatjuk, mily veszélyesek alapjukban azok a dolgok, melyeken, mint látszólag ártatlanokon, nevetünk.

De térjünk már vissza az állatvédelemre. Nem lehet művelt és jóérzésű ember, aki egy érző lény fájdalmán, szerencsétlenségén, pusztulásán nevetni tud, még ha az a lény állat is. Például nevetni állatok fájdalmának nyilvánulásán, halálküzdelmén, kutyák megdobálásán, egy elesett és fölkelni nem tudó beteg lovon vagy egy állati hullán: igazi alacsonylelkűség. Ilyen gonosz mulatságtól vagy épen ennek előidézésétől tehát tartsuk vissza gyermekeinket, mert ez nagy pusztítást visz végre jóérzésükben, erkölcsükben.

Ide tartozik az is, hogy tanítsuk rá a gyermekeket, hogy az állatvédő szón, törekvésen és cselekedeten ne nevéssenek, tréfálkozzanak, csúfolódjanak, hanem tartsák azt tiszteletben.

Még mindig nem beszéltünk a magyarországi elemi iskolák nevezetes állatvédelmi eszközeiről: a madarak és fák napjáról, az Országos Ifjúsági Madárvédő Ligáról és a Gyermeknaptárról. Ezeket annyira és oly előnyösen ismeri tanítóágunk, hogy nem kell részletesebben tárgyalnom hatásukat. Ezekről tartottam részletes előadást a Budapesti Katholikus Tanári Körben, megjelent a „Magyar Középiszola” 1918 május-júniusi számában. Nincs az a testi-

lelki erő, melynek fejlesztésére nem szolgálnának ezek az intézmények, az ünnepély az ő együttességével és nyilvánosságával, a liga az ő akaratedző fogadalmával, a Gyermeknaptár az ő lélekszelidítő tartalmával. Csak azt lehet kívánni, hogy ezek minél tágasabb kört nyerjenek, ne csak az összes elemi iskolákban, hanem valamennyi iskolánkban.

A madarak és a fák napjáról szóló évkönyveinkből eddig hét évfolyam jelent meg, az utolsó 1917-ben. Ezekben az évkönyvekben mindig hangsúlyoztam, hogy ez az ünnepély egész évi előkészületet kíván és hogy nemcsak a madarakra és fákra vonatkozik, hanem az általános állat- és növényvédelemre, nemkülönben a liga is. Az évkönyvek telve vannak dicsérő nyilatkozatokkal, melyek ez intézmények gyakorlati és erkölcsi eredményeiről számoltak be. Ebből kitetszik, hogy gyermekvilágunk nemcsak elszokott az állatkínzástól, madár- és fapusztítástól, hanem nagymértékben mívelte már a gyakorlati madárvédelmet és gyümölcsfanesesítést is.

Hogy mi leit ezekből a szép eredményekből? Fáj rágondolni! Újra kezdhethük a dolgot előlről. De ne restelljük újra kezdeni, csak meglegyenek hozzá a békés állapotok. Buzgó tanítóságunk és tanárságunk bizonyára szíves-örömet fog bele újra a szizifuszi munkába.

4. Az ifjúkor.

Aranyos ifjúság, te költészet kora, nem illik terólad prózában beszélni! Tavasz tele madárral, virággal, félig kinyílt virág illatozó kelyhe, hímporos szirmok és hamvas gyümölcs érintetlensége; érzelmektől duzzadó kebel, lüktető ütőér, szeméremtől és egészségtől piruló orca; eszmék, eszmények és ábrándképekkel benépesített elme; minden szép-s jótetre kész, ruganyos izmok! Titőletek várhatunk majdnem mindent mi is, örökké váró állatvédők. Amely törekvés, mozgalom a fiatalságot megnyerte, annak nyert ügye van, mert az ifjúság előtt nincs lehetetlenség. Ilyen ideálokért lelkesedő, önzetlen harcosokra van nekünk is szükségünk. Csoda, hogy eddig ezt nem láttuk be. Sem a 15—18 év közötti, sem a 18—24 év közötti fiatalságot nem vontuk bele eddig nagyobb mértékben működésünkbe. Legfeljebb irodalmi pályázatok voltak még a 90-es években Szalkay Gyula dr. főtítkárral rendezésében. Ezeket legújabbán rendszeresítettük és évről-évre megújítjuk. Az önképzőkörökben is ki lehet tűzni pályatételeket díjakkal és könyvjutalmakkal. A meglevő állatvédelmi könyveket be kell szerezniök az ifjúsági könyvtáraknak és egész új irodalmat lehet teremteni e téren, főleg az egyetemi ifjúság és a fiatal tanárok segítségével. Nemcsak szépirodalmi érték, hanem tudományosat is.

Legyenek az ifjak a szervezői az Országos Ifjúsági Madár-
védő Ligának és e révén az egész magyar állatvédő gyermekvilág
vezetői, nevelői, támaszai.

Voltak eddig is itt-ott ilyen törekvések, pl. Nagyszombatban
a gimnázium Természettudományi Köre ünnepélyes előadást és
kiállítást rendezett madárvédelmi tevékenységének bemutatására.
Déván és a budapesti tisztviselőtelepi állami főgimnáziumban
madárvédelmi szövetségek alakultak, sok középiskolában művelték
a gyakorlati madárvédelmet, másutt pedig másképp törekedtek e téren
valamit tenni (méhészet, gyümölcsfanemesítés), mindez azonban
csak kezdet volt, melyet a háború elmosott.

Az Országos Állatvédő Egyesület régi kívánságának teljesül-
tével, t. i. azáltal, hogy a minisztérium az állatvédelem elemi
iskolai eszközeit a középfokú iskolákra is kiterjesztette, nagyon
szép feladatuk lett a felsőbb osztályok tanulóinak különösen a
madarak és fák napjának rendezésében.

Célunk egy országos ifjúsági állatvédelmi lapot is indítani,
mely e törekvéseket irányítaná, egységesítené és közhírré adná.
Ennek nagy keleté és jövője lesz.

Csakis így lehetne állatvédő közönséget nevelni és magát
az állatvédelmet tökéletesíteni és terjeszteni.

Az ifjak, kik az apák új, javított kiadásai, legyenek minta-
képei az embernek és útmutatói az életkor delén és alkonyán
levőknek is. Az idealista ifjaktól ezt joggal el is várhatjuk a napi
munkában és küzdelemben elfásult apákkal szemben. A jövő
embereinek haladniok is kell, tökéletesebbeknek kell lenniök az
elődöknél. Ők az értelem felfogó képességének teljében virulnak,
ennélfogva előbbre is vihetik e tárgy kutatásait, kitágíthatják
ismeretköreit és létrehozhatnak belőlük egy új tudományt.

E törekvések sok ifjat fognak elvonni a kávéházaktól és hasz-
nosabbak lesznek sok, egyébként nem káros, fiatalkori foglalkozás-
nál. Mindenesetre nemesítenék ifjúságunk szellemét, sok bűnnek
vonnék elejét és sok erénynek lennének forrásai.

E törekvések az ifjúság társadalmi életét is megszerveznék,
éltetnék és nemesítenék.

Az ő nevelésük persze már nem olyan sűrű beavatkozásból
áll, mint a gyermekeké, de irányítás azért nekik is kell. Erre
a feladatra egy fiatal, kezdő vagy más tanárnak kellene vállal-
koznia minden intézetnél, kinek kedve és tájékozottsága is van
a dologban.

Első dolog volt tehát egy kézikönyv készítése, mely egybefoglalja
az elárgyra vonatkozó tudnivalókat, útmutatásul a tanárok, egyetemi
hallgatók, a tanulók, tanítónövendékek és a többi fiatalok számára,
íme a könyv.

Az itt előadottak megszívülésére, megfontolására, terjesztésére és megbeszélésére kérem tanító és tanár kartársaimat. Remélem, hogyha meglátják e törekvésekben a rendszert, észreveszik, hogy az állatvédelem tágabb erkölcsi érdekeket érintő, átlátják annak fontosságát és felfüggesztik lekicsinylő mosolyukat, megunt tréfáikat és nem okos ellenvetéseiket.

II.

Az állatvédelmi ismeretek a tantervekben.

Abban a nagy tervezetben, melynek megvalósításán épen most fáradozik az Országos Állatvédő Egyesület, tekintélyes helyet foglal el az a kívánság, hogy az állatvédelem szelleme és ismeretei vonuljanak be a tantervekbe, tankönyvekbe. Nem kívánjuk, hogy külön tárgy legyen az állatvédelem, hanem azt, hogy minden tárgyba behatoljon mint érzelem, mint erkölcs. A jó érzés az első föltétel, ebből fakad alkalmilag a részvétel és a segíteni akarás. Itt azonban nem állhatunk meg, szükségünk még van a segítő tudásra is. Az erre való készséget, ismereteket és ügyességet is hivatva lesz ez az állatvédelmi nevelőoktatás nyújtani. A jó szív az alapja az egész emberi létnek, boldogságnak, de ez magában véve nem elég: képesség is kell másokon segíteni. Ezzel a követelménnyel túlszárnyaltunk minden külföldi programot, valamint azzal is, hogy tervezetünket immár a legfőbb döntő tényező is elfogadta..

A Néptanítók Lapjának 1920. évi 21—24. számában általánosságban ismertettem az állatvédelmi nevelőoktatás pedagógia hivatását a csecsemőkortól az ifjúkorig, most valamennyi iskola tantervébe próbáljuk beleilleszteni ismeretanyagunkat.

Iskolai utasításaink általános része, valamint egész nevelés-tanunk általában abban a hibában szenved, hogy a nevelés felosztását nem végzi következetesen lélektani alapon. Erkölcsi, esztétikai és értelmi nevelést különböztet meg a jó, szép és az igaz alapján, szóval tárgyi alapon, holott célravezetőbb volna a lelki elemek és képletek alanyi szempontjából az érzetek, érzelmek, indulatok, akarat, képzetek, tudat és figyelem folyamatai alapján végezni az osztályozást. Ez esetben nem történnék meg az, hogy erkölcsi nevelésről beszél az elemi iskolai utasítás hosszú szakaszokon át anélkül, hogy minden erkölcs alapját: az önzetlenséget, részvétet, mások érzelmei iránti figyelmet meg is említéné; Isten, haza, embertársaink és népünk iránti szeretetről

beszél anélkül, hogy a jószívnek legelemibb és legigazibb megnyilvánulását, az állatok védelmét, érintené. A középiskolai utasítás általános része ennyit se tesz meg, hanem csak a tantárgyról szól.

Már pedig, ha minden tanításnál az egyszerűből indulunk ki s így megyünk fokozatosan az összetett, bonyolult fejlettségekre: akkor az Isten imádatát sem lehet az δ érző teremtményei iránti vonzalom és részvét nélkül a gyermekek lelkébe önteni.

Az elemi iskolai utasítás inti a tanítót, hogy „első legyen az erkölcsi érzés, azután az erkölcsi cselekedet és végre az erkölcsi belátás: ezt a sorrendet nem szabad a nevelésben megfordítani, nem szabad erkölcsi okoskodást adnunk, még mielőtt a gyermek nem érezné az erkölcsöt. Első az érzés! Ezt kell fejlesztenünk, ápolnunk, óvnunk”. Igen ám, de legtöbbször nekünk kell ezt azt érzést és különösen a részvétet az önző kis emberben felkeltenünk. Igaz, hogy nem hosszú erkölcsi prédikációkkal, hanem rámutatásokkal, példákkal, olvasmányokkal és személyes példaadással kell elérnünk a célt. Aki maga nem állatvédő, az nem is pedagógus. Abban az esetben pedig, ha állatkínzás, madárpusztítás, növényrongálás fordul elő, csakugyan nem lehet elkerülni a prédikációt, sőt a büntetést sem.

A cél elérésére pedig jó lesz szem előtt tartani Peter iskolaigazgatónak, a német állatvédelmi iskolai vezérfonal jeles írójának jelmondatát; „Amit védeni akarunk, azt ismernünk, értékelnünk és szeretnünk kell”. Mi azonban tovább megyünk a védeniakárságnál egészen a védenitudásig.

A sorrend pedig ez: 1. rámutatunk a természetben az állatok szépségére, kedvességére, követni való jó tulajdonságaira; 2. a szervezetek csodálatos tökéletességében föltüntetjük a Teremtő végtelen bölcsességét és jóságát; 3. felhívjuk a tanulók figyelmét az állatok hasznos voltára, de egyúttal a természet célszerű berendezésére is, mely szerint mindennek megvan a maga rendeltetése és létjoga; 4. figyelmeztetni kell a növendékeket az állatok érző voltára, az irántuk való részvételre és a rajtuk való segítségére; 5. mindezeket mondókákban, versekben és olvasmányokban is tárgyalni kell; 6. oktatnunk kell őket a segítségnyújtás módjaira, a gyakorlati állatvédelemre; 7. figyelmeztessük a fiatalságot, hogy mindezek a kötelességek még fokozottabb mértékben fönállnak embertársaival szemben, sőt felebarátainak még lelkivigaszt és támaszt is tartozik nyújtani.

Ehhez a nevelőoktatáshoz nem kívánunk külön tantárgyat, hanem nagyobbrészt a mostani tantárgyak keretei között kívánjuk elhelyezni anyagunkat. E célból áttekintjük összes iskoláink tanterveit, megállapítjuk, hol, mit lehet beléjük illeszteni és különö-

sen ügyelünk arra, hogy meglegyen az állatvédő szellem folytonossága ifjúságunk egész nevelése során.

E folytonosság fenntartására legalkalmasabbnak tartjuk a szellemünkben vezetett vallástan! és magyar nyelvi oktatást, mert ezek az egész tanítás folyamán végigvonulnak. Ezek után természetesen legtöbbet várhatunk a természetről, gazdaság és háztartás oktatásától. A többi tárgyak is felhasználhatók célunkra, de már csak itt-ott alkalmilag. Betetőzése az egész nevelőoktatásnak a bölcsélet és neveléstan hasonló kiegészítéssel.

E szemlénk folyamán három nagyobb hézagot találunk eddigi közoktatásunkban a mi szempontunkból és pedig 1. az elemi iskola III. és IV. osztályában, ahol csak a múlt évben indították meg (a tervezett Káté és vezérfonal nélkül) a gazdasági és háztartási oktatást, 2. a gimnázium III., a reáliskola, leányközépiskolák és polgári leányiskola III. és IV. osztályában, hol nincs sem természetről, sem gazdaságtan (vagy háztartástan) és végre 3. a középiskolák VII. és VIII. osztályában, hol alig van oly tárgy, melynek keretébe lehetne illeszteni a mi anyagunkat.

A két felső osztályt azonban nem akarjuk még jobban túlterhelni, csak azt kívánjuk, hogy a lélektan kiterjedjen az állatlélektanra és a gyermek szellemi fejlődésére és hogy ezek a legnagyobbak vezessék az ifjúság állatvédelmi tevékenységét (Ifj. Állatvédő Liga, állatvédő nap, pályázat, a folyóirat és évkönyv ismertetése, adatok küldése az Országos Állatvédő Egyesületbe). Az említett osztályokban azonban legnyomatékosabban kívánjuk a gazdaságtan gyakorlati tanítását, még pedig a mi szellemünkben, élén az állattenyésztéssel.

Vallástan. Mint az erkölcsi nevelés általában, úgy az állatvédelmi nevelőoktatás is egyik legfőbb erősségét, alapépítményét, vasement-talapzatát találja a vallástani oktatásban, annak minden fokán és ágán. Végig húzódik ez két-két heti órával az egész alsóbb és középfokú iskolarendszeren.

Nézzük először is a bibliát. A legelső és legfőbb állatvédő maga a teremtő Isten, aki külön napot szentelt a vízi állatok és szárnyasok alkotására és egy közös napot a szárazföldi állatok és az ember teremtésére. Az Alkotónak e ténykedéséből nyilvánuló végtelen szeretetét megkapóan állítja élénk Raffael remek képe, melyen mintegy kileheli magából az élő és érző világot, a lelketől lelkedzett gyönyörű természetet az Atya Úristen. Alkalom nyílik itt a hitoktatónak arról a viszonyról, mely az ember és állat között van, gondolatokat kelteni a gyermeki lelkekben. Az egész világot az ember javára teremtette az Isten, de azért mindennek megvan a maga külön élete, létjogosultsága, érzésvilága, melyet ok nélkül fölöslegesen megzavarnunk nem

szabad. Az ember az ő felsőbbiségével uralkodik a világon, de annak nem zsarnoka, hanem gondviselője.

A paradicsomi élet oly idillikus kedves kép, melyet a kiváló meseköltő, Andersen is fölhasznált, bemutatván, mint éltek együtt az állatok az ártatlan emberpárral; akkor még nem bántották az emberek egymást sem, az állatokat sem, így hát azok sem féltek tőlük és szívesen kedveskedtek nekik szolgálataikkal és szelíden kellettük magukat a mai vadállatok. Az ember pedig mindegyikkel beszélt és jót tett. Ámde az egyikben csalódnunk kellett összeleinknek: a kígyóban. Azóta hordja magán ez a szerencsétlen állat az emberiség átkát. Pedig nem minden kígyó gonosz, sátán és romlásba rántó, nem is mindegyik mérges; még a kígyók között is van ártatlan, amely csak a kellemetlen szúnyogokat és legyeket pusztítja el. És midőn az embernek már verejtékével kellett kenyerét megszereznie, ott álltak mellette segítőként a kedves állatok, sorsát megosztva és könnyebbé téve.

Az ősi pásztoréletnek mily színes és érzelmes képét mutatják az ószövetség lapjai s különösen a zsoltárok. (23., 36., 65., 104., 109., 114., 148. zsoltár, Hiob 39—41. Dániel 3., 57.)

De visszaélések már akkor is voltak; ezek ellen szólnak Mózes állatvédő törvényei. (II. könyv 20, 10; 23, 4-19. III. könyv 17, 10, 19, 15; 22, 28; 22, 24. IV. könyv 22, 21-34. V. könyv 25, 4; 22, 6. Bírák könyve 15, 4; Salamon példabeszédek könyve 1.2, 10; 11, 25; 16, 6; 31, 8. Sir. 7, 24.) És ki az emberek között a legnagyobb, legősibb állatvédő? Nem Noé apánk-e, aki nemcsak az emberi nemet, hanem az állatvilágot is megmentette a jobb kor számára? Őt is lefestette a nagy mester, Raffael, amint meleg szeretettel elhelyezte az állatokat párosan bárkájában.

Hát az újszövetség legjellemzőbb képei: a betlehemi jászol a jámbor állatok között, az Üdvözítőt vivő szamár, mely még most is hátán viseli a keresztet, a jelképes húsvéti bárány, a Szentlélek galamb képében, mindezek nem azt mutatják, hogy a krisztusi szeretet kiterjedt az összes érző lényekre? Hiszen Krisztus Urunk a jó pásztor volt, aki életét adta az ő juhaiért. Az evangélisták igazolják az ő szeretetét az állatok iránt. (Máté 6, 26; 10, 29; 12, 11; Lukács 14, 5; 13, 15; 6, 36; 12, 6. János 10,1-14. A rómaiakhoz írt levél 8, 19-23.) Azután a szentek, élükön szent Pállal, szintén kiterjesztették szívük melegét az állatokra.

A katekizmus tanításánál különösen a tízparancsolat nyújt alkalmakat az állatvédelemre való kitérésekre, főképen az V. parancsolat. Ezt az állatokra vonatkoztatva úgy kell értelmezni, hogy kellő ok nélkül és kegyetlenül nem szabad őket elpusztítani. Mi végre vagyunk a földön? E kérdés magyarázata is alkalmat ad tárgyunk kifejtésére.

Az erkölcsstanban meg lehet magyarázni, hogy mind az Isten, mind a felebarátunk, mind a magunk iránti szeretetet szolgáljuk és erősítjük az állatok iránti, okos szeretettel és az ő helyes gondozásukkal. Az irgalmasság cselekedetei kötelezők az összes érzőlényekkel szemben.

A hitvédelem során meg kell magyaráznunk az ember és állat közötti közösséget az érzésben és különbséget az értelemben.

A hittan tanításában értetjük meg a gyermekekkel, hogy az állat is isten teremtménye, ő is érez, az ember szolgálatára van rendelve, de nem bántalmazunk, hanem gondozunk kell az állatokat, még pedig nem csupán a haszon szempontjából, hanem azért, mert ez erkölcsi törvény.

Kérjük a hitoktatókat és más lelkészeket, hogy tartsanak alkalmilag szentbeszédet az állatok iránti emberséges érzületről. Erré különösen kínálkozik alkalom az evangéliumok említett helyeivel kapcsolatban, szent Vendel, assisi szent Ferenc, nazianzi szent Gergely, szent Hubert és más állatkedvelő szentek napjain. Az evangélikusok sokat beszélhetnek Luther állatszeretetéről, a zsidók ősi ünnepüket, a fák napját használják föl e célra. Vannak az egyházi énekek között is olyanok, melyek a célt szolgálhatják, ilyen Gerhard Pál éneke „a természetről, Gellért ünnepi karéneke, Aeterne rerum conditor (Örök mindenható Isten) kezdetű himnusz a kakasról, szent Vendelhez szóló ének, az előbb megjelölt zsol-tárok, Úrnapiján a negyedik oltárhoz menetközben mondandó ének: „Minden alkotmányok az Urat áldjátok...” és mások.

Beszéd- és értelemgyakorlat. Az elemi iskola 1. és II. osztályában heti hét órát fordítanak e tárgyra. E foglalkozás hivatva van pótolni az olvasmányok tárgyalását akkor, amikor még nem tud érthetően és használhatóan olvasni a gyermek. Ez okból a beszéd- és értelemgyakorlat anyaga helyet is foglal az olvasókönyvekben és a magyar órákon nem kívánhatjuk, hogy e fejtegetésekkel foglalkozzanak, bár egy-egy alkalmas helyen elejtett szó mindig termékeny talajra talál.

Az I. osztályban a szülői ház tárgyalásánál a tanterv szerint sor kerül a háziállatokra is. Az utasítások több alkalommal kívánják a háziállatokkal való foglalkozást, így az 5. és 6. héten az udvarral kapcsolatban a kutya, macska, tyúk, a 12. héten az apa munkájával kapcsolatban a ló, tehén, az állatok etetése, gondozása, a 18. héten a házi- és gazdasági állatok összefoglaló ismertetése (ló, tehén, disznó, juh, szamár, ökör, kutya, macska, tyúk, liba, kacsa, galamb), a 19—20. héten a háziállatok növekedése, táplálkozása, élete, játéka, munkája szerepel a tanítás rendjén, a 27. héten a tavaszi munkával kapcsolatban a „háziállatok a legelőn, pásztorok” kerülnek megbeszélésre. „Az ember

tartja, gondozza, használja a háziállatot és legyen óvatos a háziállatokkal szemben.” Ezek a dolgok tanítandók a tanterv szerint. Alkalom van tehát a mi irányunk érvényesülésére, de egy árva hang sem utasít arra, hogy az állat érző voltát is megemlítsük s ezzel kapcsolatban kíméletes bánásmódra intsük a gyermekeket és közvetve azoknak szüleit. Enélkül a gyermek igazán csak kihasználható dolognak ismeri meg a háziállatot.

A II. osztályban a tanterv a község határával kapcsolatban említi a határ állatait (a házi- és vadállatokat), az utasítások pedig a téli foglalkozások között említik a disznóölést, az állatok gondozását és a 25-27. héten a határ állatait az emberrel való viszonyukban (és pedig a medvét, rókát, farkast, nyulat, vakondokot, sast, vércsét, gólyát, fecskét, pacsirtát, békát, gyíkot, kígyót, csigát, lepkét, méhet, pókot). Az állatvédő tanító tehát ki tudja használni, az alkalmat, de az utasítások ezt nem követelik. A természetben való gyönyörködés, a teremtett lények iránti szeretet fölébresztéséről egy szó sincs e sorokban, azért ezek a mi szemünkben valóban szív és lélek nélküli holt betűk.

Az olvasókönyvnek kell e foglalkozáshoz az anyagot szolgáltatni, tehát abban kell már az állatvédelemnek érvényesülnie. E tekintetben elismerés illeti a budapesti ábécés- és olvasókönyveket, ami azt mutatja, hogy van már elég elsőrendű anyagunk e tárgykörből. Ezt az anyagot fel kell használnunk az egész tanításban, mert a beszéd- és értelemgyakorlatok heti hét órájának erre szánt csekély része még kellő fölhasználás mellett is kevés eredményt biztosíthat.

E kezdő fok verses és prózai állatvédelmi anyagát is fel fogja ölelni a készülő két gyűjtemény, az „Óh dicső természet !^{fc} és „Aranykalászkok”, de ki kell emelnem, hogy e korban majdnem mellékes a dolog verbális része. A természetben, kertben, udvaron, erdőn, mezőn kell rámutatni az állatok szépségére, kedvességére, irántuk rokonszenvet kelteni; nem hosszú beszédekkel, olvasmánymagyarázatokkal és verstanulásokkal, hanem csak figyelmeztetésekkel lehelni növendékeinkbe az érző lelket.

Magyar nyelv. Hódításunknak legszebb eredményei a magyar nyelv tanítása keretében lehetnek, mert ez tanrendjeink legnagyobb területét foglalja le. Az elemi iskola alsó 4 osztályában heti 9 órával szerepel e nemzeti tantárgy, az V. osztályban 7, a VI.-ban, valamint a középfokú iskolák alsó két osztályában 5, a középfokú iskolák III. és IV. osztályaiban 4 és felsőbb osztályaiban 3 órát szentelnek e tantárgynak.

Az állatvédelem legínségesebb ellátásban részesül az elemi iskola III. és IV. osztályában, mert ott nincs már beszéd-és értelemgyakorlat és nincs még természetrajz. Az 1917-ben tervezett

gazdasági és háztartási oktatás szerencsére kiterjedt a III. és IV. osztályra is. A tanterv a III. és IV. osztályban csak nagyon kis szerepei juttat a természetrajzi tárgyú olvasmányoknak, gazdasági és háztartási olvasmányok pedig egyáltalán nincsenek. Legutolsó helyen mindössze annyi van a különös részben a mi tárgyunkról: „A természetrajzi tartalmú olvasmányokra nézve megjegyzendő, hogy a természeti tárgyaknak ne külső leírását tartalmazzák, amit szemlélni, nem pedig olvasni kell, hanem inkább biológiai mozzanatok, főként pedig a természeti tárgyaknak az emberhez való vonatkozását. Így válnak az efféle képek alkalmasokká a szép-prózai feldolgozásra, de ily módon nyerhetnek nemzeti karaktert is”. Olyan távol van ez a felfogás a miénktől, mint Makó Jeruzsálemtől.

A III. osztály olvasókönyvének tartalmáról szólva ezt írja az utasítás: „A természeti tárgyú olvasmányok az előbbi olvasmányokkal (t. i. a tárgyismeretekkel) összevágának, tehát olyan állatokról szólnak, melyek az erdön, mezőn, a folyóban előfordulnak”. A IV. osztályban a földrajzi olvasmányokkal összefüggő állatok (tehát háziak) tárgyalását kívánja az utasítás. Ez keretnek jó, de csakis üres keret, melyet a mi érzelmes tartalmunkkal kell \ megtölteni.

Az utasításnak külön fejezete van az olvasókönyvekbe fölveendő jeles mondásokra és költeményekre. Ez utóbbiak közül a mi irányzatunkat szolgálják a következők: Az I. osztályban: Gyulai Páltól „A két cica, meg a hamis gyerek”. Pósa Lajostól „Szentjánosbogár*.”. A II. osztályban: Gyulai Páltól „Géza úrfi”, „A pulyka és a veréb”, „A szarka és a gerlice”. Petőfi Sándortól < „Anyám tyúkjá”. A III. osztályban: Arany Jánostól „A rab golya”, „Családi kör” 3., 6. és 8. szakasz, csakhogy épen az 1. és 2. szakasz írja le a házi- és a háznál lakó állatokat. Gyulai Páltól „Krisztus és a madarak”. A IV. osztályban: Gyulai Páltól „A tyúk és a farkasverem”. Tompa Mihálytól „Tavasszal”.

Az V. és VI. osztályok és az egész középiskola magyar nyelvi tananyagában nincs semmi állatvédelem, természetrajzi vagy gazdasági dolog, a felső leányiskola és a polgári iskolák újabb utasításai azonban már fölvettek néhány alkalmas darabot, így Endrődi: „Tyúk anyóka”, Vargha Gyula: „Kakas történet”, „Télen a nyaraióban”. Népköltemény: „A párja vesztett gerlice”. Mikszáth Kálmántól: „A néhai bárány”, „A ló”, „A bárányka és a nyúl”. A IV. osztályban pedig Kozma Andornak „A fecskéfészek” című költeménye.

Mindezekon az utasításokon és valamennyi tankönyvön túl kimagaslanak e tekintetben a Havas István, Peres Sándor és Pósa Lajos együttes szerkesztésében a budapesti elemi iskolák számára

megjelent magyar olvasókönyvek. Ezekben már nemcsak jószívű állatmesék és művészi állatleírások, hanem valódi állatvédelmi olvasmányok is vannak, ilyenek: Móra Ferenc: „Bölcs Palkó”. Mikszáth Kálmán: „Madárfészek”. Sebők Zsigmond: „A szentjánosbogár”, „A király nyulai” (népmese) stb.

A középiskolákban is ajánlatos a tanító- és kiseddévőkép-zőknek az az eljárása, hogy gyermekeknek való verseket, meséket iratnak össze a növendékekkel a gyűjteményekből, folyóiratokból és az ifjúsági és népirodalmat tanulmányozzák. E munkásságban különös tekintettel lehet lenni a mi anyagunkra.

Azt a szépirodalmi anyagot, mely alkalmas lesz e nevelő-oktatásra, meg fogja találni a tanárság és tanítóság abban a két gyűjteményben, mely már munkálatban van. Az egyik versgyűjtemény, anthológia lesz, a másik e tárgyra vonatkozó prózai olvasókönyv.

Az „Óh dicső természet!” című versgyűjteményben több mint százhusz költemény van legjelesebb költőinktől. Petőfi Sándor, Arany János, Vörösmarty Mihály, Garay János, Faludi Ferenc, Mindszenti Gedeon, Madách Imre, Berzsenyi Dániel, Déngi János, Reviczky Gyula, Vargha Gyula, Pósa Lajos, Feleki Sándor, Gyulai Pál, Endrődi Sándor, Győry Vilmos, Ábrányi Emil, Bartók Lajos, Szabolcska Mihály, Báthory Gábor, Farkas Imre, Kozma Andor és mások remekművei foglalnak helyet e természetvédelmi kötetben. A könyv felosztása a következő lesz: 1. a Teremtő dicsősége, 2. az ember gyarlósága, 3. házi állataink, 4. nemes vadjaink, 5. a madarak, 6. a rovarok (méh, hangya, pók, lepke), 7. a növények, 8. az évszakok és a természet szépsége.

Az „Aranykalászkok” című prózai olvasókönyvben is szemelvények lesznek a hazai és a világirodalomnak tárgyunkra vonatkozó termékeiből. A biblia, a Szakuntala, Aesopus, a magyar szépirodalomból vett részletek, mesék, közmondások, természetrajzi, állatlélektani cikkek, az állatok okosságáról és más jeles tulajdonságaikról tanúskodó esetek, az állatok szerepe a történelemben, e tárgy etikai és pedagógiai vonatkozásai útmutatások a gyakorlati állat-, (madár-) és növényvédelemre: mindezek tárgyai, részei lesznek e kiadványnak. E könyv az előbbivel együtt minden fokon kellő anyagot fog nyújtani a tanulóifjúságnak, de számot fog tartani az egész magyar közönség érdeklődésére is. Hiszen mindenki érdeklődik a kedves és titokzatos állatvilág iránt. És ki fog tűnni, hogy ily irányú irodalmunk aránylag nem szegényebb és alábbvaló a német állatvédelmi ifjúsági irodalomnál. Hivatva lesz különben mindig új és új anyaggal táplálni e tevékenységet a Gyermeknaptár, a tervbe vett ifjúsági folyóirat és az állatvédelmi ifjúsági évkönyvek.

Most még csak annak a kívánságnak adok kifejezést, hogy az állatvédelem foglaljon helyet az iskolai dolgozatok (helyes- és szépírás, fogalmazás) tárgyai között is. Ezenkívül lesznek majd irodalmi pályázatok minden fokú iskolákban, még az egyetemen is.

A magyar nyelvi tanítás körébe tartozik az állatvédő-ünnepélyekre, ifjúsági egyesületi gyűlésekre való előkészítés is. Ezeknek anyaga szintén a felsorolt költők versei és a vázolt próza-irodalom köréből vehető.

A szépírás, helyesírás és fogalmazás tanításánál is fölhasználható ez az irodalmi kincs, de a természet és az élmények alapján is készülhetnek dolgozatok. Egy ünnepély, kirándulás, megtörtént állatvédelmi eset vagy tevékenység előadása először élőlészóval, azután írásban: meghozza a maga gyümölcseit. Rossz példát, állatkínzást azonban sohase használjunk föl e célra. Egy-egy kedves, ismert állat leírása is alkalmas tárgy lehet, pl. a tanuló kutyája, madara, csirkéje, macskája stb.

A középfokú iskolák felsőbb osztályaiban már elmélgedések is lehetnek, pl. az ember és az állatok viszonya, a ló és az ember, a kutya és az ember, az emberi műveltség és az állatvilág, az állatok szépsége, az állatok okossága, érzései, jó tulajdonságai, példákban, az állatvédelem módjai, alkalmi, haszna stb. A középfokú iskolák túltengő irodalmi oktatásában igen jótékonyan fog hatni ez a kis változás. Bár az irodalmi oktatásba is beleilleszthető a mi tárgyunk. Szép tételek lehetnek az ilyenek: Toldi Miklós és az állatok. Szerette-e Arany János az állatokat, Tompa Mihály a virágokat, Petőfi Sándor a természetet stb.

Kívánatos szónoki beszédek készíttetése és előadása is a középiskola felső osztályaiban, képzőkön és s főiskolákon. A retorikai olvasókönyvekben Pázmány Péter kalauzának egy része: „Hasznai a teremtett állatokról való elmélgedésnek”, használható föl alapul egy ilyen beszédhez.

Sőt még a főiskoláknak is tudunk tárgyakat ajánlani. A művelt fiatalság a filozófiának, pedagógiának, fiziológiának, biológiának, állatorvostannak, gazdaságtannak az állatvédelem ismeretkörét átmetsző íveit dolgozhatja föl. Legelső feladat annak a kérdésnek megvilágítása, minő hivatása van a főiskolai ifjúságnak az állatvédelem terén. Ez kínálkozik legelőször értekezési tételnek.

Természetráajz. E tárgy keretében lehet legtöbbet tenni az állatvédelem terjesztése érdekében és a legkevesebb történt eddig. A szívnek és kedélynek kevés szerep jut a természetrajzi utasításokban. Az állatok és növények megszerettetéséről egy árva hang se szólal meg ezekben. Az állatokat is a természeti tárgyak közé sorozzák az utasítások. Főcél a megfigyelő tehetség fejlesztése.

A természet szeretetéről és szemléletének esztétikai, erkölcsi, sőt vallási hatásairól is megemlékeznek az elemi és középiskolai utasítások, de az állatok iránti részvétet teljesen figyelmen kívül hagyják. Sajátságos és érthetetlen pedagógiai mulasztás! Az elemi iskolai utasítás külön is kiemeli a gyakorlatiasság elvét; hangsúlyozván az állatoknak az emberrel való viszonyát, a hasznosság és kártékonyosság áll előtérben. Egy helyen az állatokkal szemben való óvatosságra inti a tanterv az ifjúságot, a kártékony állatok különféle irtásáról pedig külön szakaszok szólnak. Ezenkívül hézagok vannak a tanítás folyamán, pl. az elemi iskola III. és IV. osztályában csak a magyar olvasás keretében van szó természetről, mert a gazdasági oktatás még nem lépett életbe, a gimnázium 111., a reáliskola, leányközépiskolák és polgári iskolák III. és IV. osztályában nincs természetrajz.

A polgári iskolában a gazdasági és háztartási oktatás még némiképp pótolja a mulasztást.

A felső osztályok növény-, ásvány- és vegytana végre kevés tekintettel van az állatvilágra. A tanítóképzők 1. osztályában növénytan van, a II.-ban áliaitan, a III.-ban kémia és ásványtan 3-3 órában; a tanítónőképzőkben szintén. A tanítóképzésnek 1920 szeptemberében kelt új szabályzata szerint mind a hat évben 2-2 óra természetrajz van. Egyelőre csak az I. osztály tanításterve jelent meg; ebben a természetrajz anyaga az ásványtan. Itt különös tekintettel kellene lenni az állattenyésztéssel való kapcsolatokra. A kiseddóvóképző I. osztályában 12 héten át tanulnak állatokról. A leányközépiskolák legújabb tanterve (horribile dictu!) kisebb állatoknak gyűjtését kívánja. Bár a gimnáziumi tanterv e tekintetben mérsékletre int, mégis tudunk róla, hogy nem egy helyen kis madarakat préseltek le a tanulók. Elemi iskolákban semmi értelme sincs a tanulók gyűjtésének. Középiskolákban így szól az utasítás: „A tömeges gyűjtés meghatározott cél és terv nélkül elítélendő. Különösen állatok gyűjtésében erkölcsi szempontok is kívánják, hogy a növendék tanulja megbecsülni az élet értékét és gyűjtéseit ehhez alkalmazza. A bogarászás is bizonyos korlátok közé szoríandó. Madártojások gyűjtése semmi körülmények között sem engedhető meg”. Még hozzá tehetne volna az utasítások írója, hogy a rovarokat ne szúrják föl elevenen és a hasznos rovarokat és mezei állatokat ne pusztítsák. Mosolyra készíti az embert a középiskolai utasításnak az az állítása, hogy a nagyobb háziállatokat még kitömve sem mutathatja be a tanár, ennél fogva csak egyes jellegzetes testrészeket és képeket mutasson be. Igazán Madách falanszterére gondol az ember, arra az időre, mikor már nincs egy ló, kutya és szarvasmarha sem. Máskülönben nagyon értik természetrajz tanáraink a szemléltetést: tudomá-

sunk szerint nem egy tanár békák, csirkék, kutyák élveboncolását mutatja be. Ezek a legsúlyosabb fegyházbüntetésre méltó pedagógiai merényletek egész életre kiható sebeket ütnek a gyermekifjak érzelmi világán. A kirándulások nagyobbbrészt vandál dűlások, melyek minden őröt elsöpörnek a föld színéről s melyeknek nyomán nem nő többé fű. Az ilyen természetrajzi tanításból nem kérünk, hanem mindazt kívánjuk, ami ezzel ellenkezik és ami ezeket a hibákat orvosolja, hiányokat pótolja.

Elsősorban pedig a következőkre hívjuk föl a vallás- és közoktatásügyi minisztérium figyelmét.

1. A természetrajz egyik kifejezett célja a szívjóóság képzése legyen.
2. Az állatok érzéseit és érzelmeit, jó tulajdonait, szolgálatait növendékeink szeméi elé állítsuk.
3. Az állatok hasznosságáról és kártékonyságáról önzetlenebb, magasabb felfogást terjesszünk.
4. Éz embernek az állatvilággal szemben való jogairól és kötelességeiről részletes, hű képet nyujtsunk.
5. A természetrajz tanulása legyen összeköttetésben a többi tárgynak állatvédelmi vonatkozásaival és különösen a magyar nyelvvel, a gazdaság- és háztartástanal.
6. Az állattan lépjen homloktérbe és a természetrajz és gazdaságtan minden ágában szem előtt legyen.
7. Az állatok természetével kapcsolatban már itt lehet szó a velük való bánásmódról, az okszerű állattartásról.

Mindenek előtt lebegjen szemünk előtt Peter C. V. német állatvédő pedagógus jeligéje: „Amit az ember védeni akar, ismernie, értékelnie és szeretnie kell”. Ez a tisztult, emelkedett felfogás az eddigi önöscélú megismerést és haszonelvet is a segítség, a szeretet szolgálatába állítja. Nem jelentéktelen feladata a természetrajznak az egyes állatokra ráfogott balhiedelmek, babonák eloszlatása sem.

Gazdasági és háztartási ismeretek és gyakorlatok. Ez a tárgy volna a legalkalmasabb az állatvédelem ismereteinek és gyakorlatának elsajátítására, csakhogy ez idő szerint még — sajnos — nagyon kevés helyet foglal el közoktatásunkban. Vannak azonban tervek, melyek hazánk mezőgazdasági jellegének megfelelő szerepet kívánnak juttatni a gazdasági oktatásban, de ezekben sem emelkedik ki különösen az állattenyésztés és állatvédelem elsőrendű fontossága.

Eddig az elemi iskolának csak V. és VI. osztályában szántak 2—2 órát a gazdasági és háztartási gyakorlatokra, de legújabban a III. és IV. osztályban is. Az általános falusi ismétlőiskolákban az olvasókönyv alapján van egy kis gazdaság- és háztartástan, de a gazdasági ismétlő-iskolákban télen 5 órai elméleti, máskor 5 órai gyakorlati tanítás van. A középiskolában nyoma sincs e fontos tárgynak még Pintét Jenő főigazgató tervezeteiben sem. A III. osztályban legújabban rendszeresített közgazdasági és

jogi ismeretek távol állanak a mezőgazdaságtól és még ahol tehetnék, ott sem mutatnak rá az állattenyésztés és állatvédelem nagy jelentőségére. A polgári fiúiskola I—V. osztályaiban 1—1 óra, a VI. osztályban 2 óra van e célra, de csak a III. és IV. osztályban foglalkoznak az állatokkal (III. osztály háziállatok, IV. osztály méhészet, baromfi- és házinyúltenyésztés). A polgári leányiskolának csak a IV. osztályában van 3 órás háztartás. A leányközépiskolák alsó tagozatában semmi sincs, de a felső leányiskola utolsó (VII.) osztályában vannak háztartási és gazdasági ismeretek. A tanítóképzőkben gazdasági gyakorlat és kézimunka van, az I.—II. osztályban 4—4 órában és a III. osztályban 2 órában, a IV. osztályban pedig elméleti gazdaságtan van 2 órában. A tanítónőképzőkben eddig csak az utolsó osztályban volt 1 órás háztartás fél évig, de gazdasági gyakorlat semmi. 1920 szeptember óta a tanítóképzőknek mind a hat évfolyamán 2—2 órás gazdaságtan (és közgazdaságtan) van az V. osztály kivételével; az anyag pedig azonos a többtermelésre vonatkozó rendeletben megállapított anyaggal. Ez az 1918. évi többtermelési rendelet pedig nagy haladást mutat e téren.

Legfőbb kívánság tehát e téren a középiskolák ellátása gazdasági ismeretekkel és gyakorlatokkal, különösen pedig a polgári leányiskola, gimnázium III. és a reáliskola és leányközépiskola III. és IV. osztályában, mert ezekben természetrajz sincs. Azután az állattenyésztésnek nagyobb tért kívánunk és komolyabb kezelést,

A gazdasági és háztartási tanításba szánt állatvédelmi ismereteket egyszer már felterjesztettük a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz. E munkálat sok tanulságos dolgot tartalmaz, melyeket az állatvédelmi[^] nevelőoktatás egész területén felhasználhatunk. (Megjelent az „Állatvédelem” 1917. évi utolsó számában.)

Az említett beosztásokban nem eléggé érvényesül az állatvédelem, sőt még az állattenyésztés sem. Egy kis baromfitenyésztés, méhészet és selymészet az egész, de a többi háziállatra nagyon kevés idő és figyelem jut. És ezekkel is csak a gazdasági haszon, termékek tekintetéből foglalkoznak.

Vannak azonban már tervek több irányban. Így nagyon kedvező a hétosztályú polgári leányiskolának az V.—VII. osztályra vonatkozó tantervjavaslat. Ebben a háztartási munkáknak 3—3 óra jut mindenik osztályban és a baromfitenyésztésnek 4 óra a VI., 3 óra a VII. osztályban, ámbar itt is csak a baromfitenyésztés érvényesül, ezenkívül még a sertésnek hizlalása, és a mi szempontunkból csak az utolsó osztály számít, mert a többiekben könyvviteli dolgokat tanulnak.

Nagyon kedvezne tanirányunknak, ha az utasításokban az elemi leányiskolák V. és VI. osztálya számára kívánt dolgok csak-

ugyan meglennének. E szerint a foglalkozás gyakorlását meg kell kívánnunk. „Ezért kell, hogy minden iskolának ne csak kertje, de lehetőleg baromfiudvara, óljai, istállója, konyhája, mosókonyhája és egyéb háztartási helyiségei is legyenek, hol a növendékek gyakorlatilag is foglalkozhassanak. Ezek nemlétében egyes magánháztartásokban — eshetőleg a tanítónő magánháztartásában (?) való segédkezésre kell a növendékeket utalni vagy őket egyes helyi mintagazdaságokba kell csoportonként ilyen gyakorlatokra elvezetni”. íme, így szól már az 1905. évi utasítás. Csakhogy, hol vagyunk még mindettől, a mi ábrándvilágunktól?

Német nyelv. Klenk Fülöp mainzi főtanító, iskolai állatvédelmi útmutatójában példát ad arra, hogyan kell a nyelvkincs adatait célunkra fölhasználni. Elősorolja a német nyelvnek azokat a szavait, kifejezéseit, közmondásait és szálló igéit, melyek az állatokra és az állatvédelemre vonatkoznak. Ilyen munkát végezhet minden nyelv tanára, de legjobb volna, ha az olvasókönyvekben megvolnának a szükséges csoportosítások.

Ki lehet keresni a nyelvnek azokat a kifejezéseit, melyek az állatok iránti szeretetre mutatnak, ilyenek pl. „das liebe Vieh” (kedves jószág), Männchen, Weibchen (mandi, weibi), Jungen, Kinder (fiókák), Ameisenfieiss, Bienenfleiss (hangya és méhszorgalom), Bienenvater-Imker (méhész), Mäuschen, Kätzchen becéző nevek, mint a magyar cicuskám, tubicám stb.

A német Rabenvater, Rabenmutter és Rabeneitern és a magyar „varjúanya” kifejezésekkel alaptalanul nevezték el a rossz szülőket a hollókról és varjakról. A Sündenbock — bűnbak — szónak ótestamentumi eredete van, Mózes 3. könyv 16—22. szerint az engesztelés ünnepén a zsidó főpap egy ártatlan bakkecske nyakába varrja kézrátevással a nép összes bűneit, azt azután kivezetik a pusztába és ott éhen hagyják elpusztulni. A Pechvogel, Lockvogel, auf den Leim gehen, sich leimen lassen kifejezések is állatvédelmi érdekűek. A Schwein im Vogelreiche, Schiff der Wüste, Tiger des Oceans, Affe des Vogelreichs, Papageien Deutschlands, Nachtigall des Nordens kifejezések rendkívül jellemzők az állatokat.

A választékosság, nemesebb nyelvérzék és lelkület érdekében üldözzük a fressen, saufen, verrecken, kaputgehen, Kadavern (zabálni, vedelni, megdöglenni, felfordulni, dög) szavakat, még ha állatokról van is szó. Hiszen némelyek még az eleven állatot, sőt embert is dögnék mondják.

Felhasználhatók az ilyen kifejezések: die Pferde hinter den Wagen spannen; — mit fremdem Kalbe pflügen; — vom Pferde auf den Esel kommen; — die Katze im Sack kaufen; — den Bock zum Gärtner machen; — den Hafer von der Gans kaufen;

— etwas mitschleppen, wie die Katz ihr Junges; — für die Katze sein; — den Löwenanteil davontragen; — das Hasenpanier ergreifen.

Vannak bibliai mondások és közmondások, mint a következők: Der Gerechte erbarnt sich seines Viehes. — Viele Hunde sind des Hasen Tod. — Man muss nicht nach jeder Mücke schlagen. — Das Auge des Herrn macht die Pferde fett. — Goldener Zaum macht das Pferd nicht besser. — Das Pferd, das den Hafer verdient, bekommt ihn nicht. — Mach die Thür nicht erst zu, wenn die Kuh hinaus ist. — Eine Schwalbe macht keinen Sommer. — Das Pferd ist klüger, als der Reiter. — Die Katze lässt das Mäusen nicht.

Közkedvelt versikék és mondókák:

Quäle nie ein Tier zum Scherz,
Denn es fühlt, wie du den Schmerz,
Quäle nie ein Tier,
Denn es fühlt wie wir.
Gibt Gott Häschen, gibt er auch Gräschen.
Wer gut futtert, gut buttert.
Was du nicht willst, dass man dir tu,
Das füg auch keinem andern zu.
Nimmst du dem Vogel Nest und Ei,
Ist's mit Gesang und Obst vorbei.

Alle sind voll Honig die Blumen, aber die Biene nur findet die Süßigkeit aus. (Goethe.)

A betanulandó és olvasandó versek közül említi Klenk füzete a Hey-Speckter-féle meséket, Aesopus meséit, a berlini állatvédő egyesület kiadványainak darabjait. Az olvasókönyveknek ide vonatkozó versei: Die Kuh (G. H. Bürger), Was hab ich dir getan, (Gefok), Dieffenbach, I. Mosen, Unland, Kranmacher, E. Rittershaus, Schiller (Der Alpenjäger) költeményei.

Hasznos olvasmányok Hebel I. P. állairajzai. Clemen németországi elemi iskolai olvasókönyvében nagyon sok olvasmány van egyes állatok szerint csoportosítva.

Egy népnek sincs a Reineke Fuchs-hoz hasonló állatéposza. A felsőbb osztályokban ez is tárgyalható.

Latin és görög nyelv, görögpótló irodalom. Az óklasszikus irodalomban találjuk meg számos újabb idevonatkozó irodalmi termék eredetét, gyökerét. Nem lesz gyümölcstelen fáradság, ha ezeket a forrásnál keressük föl. Aesopus és Phaedrus állatmeséinek s ezek között különösen az állatvédő irányúaknak fordítását és erkölcsi magyarázatát, Horatiusnak a házi- és mezei egérről szóló meséjét, Gellius Noctes Atticae-jéből Andronicus és az oroszlán történetét, az Odysseiának 17. énekéből Odysseus hű kutyájáról való megható megemlékezést, Vergilius, Lucretius és más költők-

nek és íróknak az állatvilágra vonatkozó remek szép részleteit, a *Batrachomomachiát* (béka-egérharcot) és más felhasználható szemelvényeket, a latin- és görögtanároknak figyelmébe ajánlom.

Hasznos lesz a görög és latin nemzet felfogásának és érzésének különbségére is rámutatni a történelmi anyagnál említett adatok felhasználásával, nemkülönben az óklasszikus írók, bölcselek nézeteire az állat és ember közötti különbséget illetőleg.

Mindez anyag még szorgalmas és melegszívű kutatóit, összeállítóit és feldolgozóit várja és keresi és nem lesz hálátlan azok iránt, kik figyelmükre és fáradságukra méltatják.

Történelem, Mint az egyes embert, úgy a nemzeteket is jellemzi az állatokkal való bánásmódjuk. Tanulságos dolog tehát kiterjeszkedni ebbe az irányba is az egyes történelmi személyeknél épúgy, mint a nemzeteknél.

A mi történelmünk különösen kínálkozik e feldolgozásra. A mi nomád népünk ősidőktől kezdve szoros kapcsolatban volt az állatvilággal. Nimródtól, az ős vadászkirálytól, kezdve a csodaszarvas, az őseinket vezérlő turul, a fehér ló mondáján, az állatáldozatokon keresztül a Toldi Miklós lováig, András herceg sólymáig, Mátyás király hollójáig, Ferenc József nemes vadászfelfogásáig, Széchenyi István gróf lónemesítéséig és a világhírű Kincsemig eleget lehet beszélni a magyar ember állatszeretetről.

Így a többi vadász- és pásztornépnél is tanulságosan elmélkedhetünk az ember és állat közötti viszony fölött és kimutathatjuk, hogy az állatok szelidítésével mennyire szelidült az emberiség is. Rajzolhatjuk az ókor népeinek az állatokhoz való viszonyát: az egyiptomiak állatimádását, a hinduk állattiszteletét (lélekvándorlás), a görögök állatvédő törvényét (madárkínzó gyereket halálra ítélték), a rómaiak embertelenségeit (cirkuszok, Ínyencségek madárnyelvekkel, rabszolgák húsával etetett halak), a germánok és szlávok állatszeretétét. Ha a germánoknál meghalt a ház ura, ezt hírül adták minden állatának, sőt még a fáknak is; az állatgyilkost nagy büntetéssel sújtották; az Edda szerint egy macska megöléséért büntetéspénzt (Wergeld) kellett fizetni; a lólopást is szigorúan büntették; a lóra esküdtek; lótejeket akasztottak ki a házakra; Freia istennő tiszteletére fehér lovat neveltek és áldoztak. A szlávok Sventevit isten tiszteletére szintén fehér lovakat tartottak szent berkeikben, melyeket Schwerin néven állatkerteknek neveztek; ezeket a lovakat nem használták semmi másra, mint hogy mozdulataikból jósoljanak. Volt még több istenük az állatok védelmére. Június 24-én, Kupaló istennő ünnepén, nagy tüzeket gyújtottak és ezeken áthajtották a marhákat, hogy megóvják őket a boszorkányságtól.

A történelmi alakoknál ki kell emelni az e tárgyra vonatkozó

ismert adatokat, pl. Nagy Károly, II. Friedrich német császárok állatszeretét. Nagy Frigyes elítélte a hajtóvadászatok tömeges öldöklését, Ferenc József pedig a galamblövéversenyeket.

Néró, Caligula, Tiberius kegyetlen római császárok kiskorukban állatkínzók voltak.

Mint Romulust és Remust egy farkasanya, úgy Sigurdot és szent Genovéa kisdedét szarvastehén szoptatta.

Vannak mythológiai és történelmi szerepű állatok is, mint Cerberus, Minotaurus, Pegazus, Bukephalos, Alberak, Argos, Odysseus kutyája.

Földrajz. E tantárgy keretében bennünket különösen egyei vidékek állatvilága, állattenyésztése, állattartása és egyes népek felfogása és magatartása érdekel az állatokkal szemben. Legfontosabb a honismeret (Heimatkunde), de tanulságosak a külföldi példák is. A magyar ember viszonyát az ő lovához, kutyájához, a magyar kutyafajokat, a magyar szarvasmarhát, a magyar állatvédelmi intézkedéseket mind tüzetesen kell ismertetni. Az arabok lótarását, az olaszok madárpusztítását és lókinzását, az indiaiak túlzó állattiszteletét, a párisi és londoni hölgyek oktalán kutyakényeztetését, a németek kifejlett állatvédelmét (állatvédő egyesületeit), a kamcsatkaiak kutyakínzásait, a strucc és más madarak pusztítását a tollaikért, az angoloknál a rókavadászokat, kakasviadalokat, galamblövéversenyeket, a spanyolok bikaviadalát stb, mind a földrajz körébe esik ismertetnünk követendő avagy elvetendő példaként, elismerő vagy elítélő magyarázatokkal kísérvé^

Számтан. A számтан nem az érzelmek tantárgya, de azért a jó vagy rossz szellem, a vallásos, nemzeti és emberies vagy ezekkel ellenkező érzelem ebbe is belevihető. Szellem nélkül nincs szellemi foglalkozás, miként tér nincs levegő nélkül és mihelyt nincs meg valamely tanulmányban a jó szellem, legott az istentelenség van benne. Azért első feladatunk, hogy minden ferde irányt vagy félreértést távoltartsunk tanításunktól.

A számтанban leginkább példák során érvényesülhet irányzatunk. Feladatokat adhatunk a háziállatok hasznáról, a rovarok szaporodásáról, a rovarévő madarak munkájáról, a postagalambok gyorsaságáról, a megfogott halak számáról, az állatok munkabírása és táplálása köréből stb. Néhány példát mutatok be.

1. Egy cinege naponként 800 rovartojást fogyaszt el. Hány rovarot pusztít el egy cinegepár 4 fiókájával július hónapban?

2. Egy tyúk évenként 140 tojást tojik. A konyhahulladékon kívül 25 kg. árpát eszik meg. Mennyi tiszta hasznot hajt egy évben?

3. Egy tehén az évnek 290 napján átlag 8 liter tejet ad, a) mennyit ad egy évben, b). mennyit lehet bevenni a tejért különféle tejárák mellett?

Ének. E tárgynál külön ki kell emelni, hogy nem kell állatos növényvédelmi tárgyú énekek betanítására külön órákat és fáradságot szentelni, hanem az egész év tanmenetébe be kell osztani ezeket úgy, hogy a madarak és fák napjára vagy az állatvédőnapra ne kelljen külön készülni.

Külön énekfüzetünk azonban nekünk is van e célra, nemcsak a németeknek (Liederstraus), Beleznay-Vaday: Alkalmi dalfüze.

Egyébként a műsorokból következő dalok látszanak közkedvelteknek: Répa, retek, mogyoró . . ., Kinyílt a piros rózsa, Az almafa, lei-pici nyúl, Debrecenbe kéne menni, Mulatunk nagyokat, Beültettem kiskertemet, Meghagytam a ház népének, Hol jársz, pici méh, Jön a hajnal, Egy kis madár (Polácsi), Erdők-mezők, Isten hozott, Dalra fel, Levegőben szépen szól, Akkor szép az erdő, lei kis virágom, Azt beszéli a pitypalatty, Bimbóból lesz a pirps rózsa, Vettem én kis kertembe, Jöjj pici fecském, Egy fiúcska, Árva madár, Vándorol a daru madár, Rejtve szende rózsa, Dalos madár, Erdő, erdő, sűrű erdő, A nap a fényes égről, A virágnak megtiltani nem lehet, Bányászdal, Alkonyodik már a nap, Kicsi fülemile dalol, Járjatok be miden földet, Csörgedező kis patak, Üdvözlő (Goll János), Ne bántsд fészket a madárnak, Nyári \ TeSéi (Poldini), Esik eső, Ha madárka, Tavaszi dal (Dürner Gyula), Fészek mellett (Beleznay Antal), Rózsabokor, Sárga rigó, Üres a fészek (Sajó Géza), Nyissuk ki a galambházat, Kinyíltak a mezei virágok, Májusi dal, Árnyas erdőben szeretnék, Rajta kis társak, Dal a madarokról, Cinege dal, Nádi rigó, Füzike nóta, Fülemilefogás.

Ezek nagyobb részét madarokról szólnak, de a lóról, kutyáról, tehénről stb. szóló nép- és műdalainkat is fel lehet használni némi szövegváltoztatással. Ezenkívül az említett Liederstraus szövegeit is le lehet fordítani és készen van egy pompás énekgyűjtemény.

Az éneklésnél leginkább megnyílik a szív a nemes érzelmek befogadására, azért ne kicsinyeljük ennek a tárgynak a jelentőségét, melyet már a régi görögök is felismertek.

Az egyházi énekről a hittannál szóltunk.

Eszthétikai képzés, (rajz, kézügyességi gyakorlatok). A szépérzék egyik főforrása az állatok iránti szeretetnek a részvét és a haszon mellett, tehát fontos dolog, hogy felhívjuk ifjúságunk figyelmét az állatok szépségének tudatos élvezésére.

Rajzoltassunk, festessünk, mintáztassunk eleven állatokat és eleveneket ábrázoló kitömötteteket. Szemléltessük a művészetek állat-tárgyú remekeit, így Raffael: Az állatok teremtése, Noé bárkája, Rubens: A paradicsomban, Dürer: Szent Hubertus stb., állatfestők (Pállik Béla) képeit. Ismertessük a klasszikus istenek és keresztény egyház szentéit kísérő szimbolikus állatokat, a középkor állat-diszítványait.

A kézügyességi gyakorlatokat használjuk föl mesterséges fészkek, fészekoduk és házikók, etetők és itatok készítésére, állat- és tojás-formák alakítására.

Ismertessük Greguss Ágost esztétikájának felosztását, mely szerint az önzetlenség a szépséggel és az önzés a rútsággal azonos és két ellenkező sarkpontra foglalnak helyet: Ebben a köralakú felosztásban a jószívűség kellemes és kedves, az ezzel ellenkező gonoszság pedig undok, utálatos.

Tanulságos itt a komikum fonák fogalma is. Ez t. i. kizárja a mások fájdalmát és károsodását. Kutathatjuk az állati életben nyilvánuló igazi komikum nyilvánulatait és a romlott, szívtelen ízlésnek a nyomor, betegség és halál fölötti sátáni diadalát.

Embortan, testtan, egészségtan. A tanítóképzők nevelés-tana az I. évfolyamon a test nevelésével foglalkozik. Van egészségtan a középiskola felsőbb osztályaiban is. E tanulmányt összeköttetésbe lehet hozni a megelőző természetrajzi oktatással és annak betetőzéséül felhasználni.

A testi szervezet és érzés, a földi lét és sors azonossága összeköti az emberiséget az állatvilággal. Testileg némely állat tökéletesebb is az embernél (takaró, érzékszervek, erő, ügyesség, gyorsabb fejlődés).

Az egészségtanban tanultakat fordítsuk az állatok védelmére is, különösen az első segélyt, mentést.

Különösen fontosnak kell tartanunk az állategészségügynek a közegészségüggyel érintkező részeit (veszettség, marások, csípések, a legyek és élősködők elleni védekezések, ragályok, fertőtlenítés).

Az embortan Pintér Jenő középiskolai tervezete szerint az utolsó-előtti osztályban kap helyet, mint a biológiai tanítás betetőzése.

Bölcsélet- és nevelés tan. A középiskola felső osztályában már alig lehet helyet juttatni az állatvédelemnek a tantervben. Azért jó volna a bölcsélettant a neveléstannal összeházasítva kiterjeszteni ez irányba.

Ez az ismeretanyag azután összefüggésben lehetne a megelőző természetrajzi, embertani és egészségügyi tanulmányokkal és kiterjeszkednék az állatlélektanra és az állatvédelem nevelés-tani teendőire is. Mindannak helye volna a nevelés tanban, ami csak az állatvédelmi nevelőoktatásról tudnivaló.

Ugyanezek a kívánságok a tanítóképzők nevelés tan tárgyaira is vonatkoznak, nemkülönben a tanárképző intézetek és bölcséleti karok filozófiai és pedagógiai tárgyaira.

Magánolvasmányul legmelegebben ajánlom Székely István dr. egyetemi tanárnak „Ösztön és ész” című kétkötetes munkáját, Brehmtől „Az állatok világát”, Hermann Ottó, Chernel István műveit. Ezeknek alapján azután megindulhat a gyümölcsöző

öntevékenység, tudományos kutatás, anyaggyűjtés, megfigyelés és kísérlet. A magasabbra törőknek ajánlhatom Wundt, Wasmann, Perty, Flügel és más filozófusok műveit.

*

Ezzel egyelőre befejezzük, jobban mondva abban hagyjuk a szaktárgyak különféle irányában folytatott szemlénket. Munkánk tanulmánynak nem teljes, tantervnek azonban sok, leghelyesebb útmutatásnak tekinteni egy megindított nagy nemzeti kullurmunkához. Annyit mindenki elismerhet ezek után, hogy e munkásság gyümölcsözőnek ígérkezik és hogy nem valami szűkkörű rögeszméről, túlhajtásról van szó, hanem az emberséges, tisztult, emelkedett szellemről, melynek be kell hatolnia tavaszi napsugárként és illatként az értelem minden műhelyébe, az iskolai foglalkozás és tudomány minden szakába.

Tárgyunk ezáltal olyan nagy kiterjedésű lett, hogy tanulmány tárgyául kínálkozik minden szakon. Ez az értekezés és ez a könyv csak távlatnyitás, kedvkeltés a jövő nagy ifjúsági munkához, az elmékedések megindítása, az elmék megtermékenyítése.

És e nagy munkásság megindításakor nem kívánunk újabb megterhelést, újabb tantárgyat; az iskolai rendszer és a tanmenet fölforgatását. Némi változtatásokon kívül, melyek már a gazdasági gyakorlati oktatás homloktérbe jutásával úgyszintén vannak, nem kívánunk egyebet, mint új vért, új szellemet, illetőleg még ezt sem, hanem csak a mindenkor hirdetett szeretetnek megvalósítását, hogy egyszer már elmondhassuk boldog kebellemmel: „Az Ige testté lőn!”

Erkölcsei nevelésünk alapjává csakis az altruizmust tehetjük. Szép lelkeket csakis ez úton formálhatunk, boldoggá csakis így tehetjük a jövő nemzedéket. Az érzelmek művelését kell ezentúl megalapoznunk, hogy szilárd talajban álljanak a jellem és erkölcs oszlopai, a vallásosság és hazafiság pillérei. Az Isten imádásához és a haza szereléséhez nem tud a kis lélek egyszerre fölszárnyalni, az evangéliumi felebaráti szeretet is magas neki; sőt bármi hihetetlennek látszik is, még az édesanya szeretetét is csak élvezni tudja, de viszonzni nem a természettől fogva önző kis teremtmény.

Legelőször a kezeügyébe eső élettelen dolgok kímélésére kell szoktatnunk a gyermekeket, elpusztításuktól el kell tiltanunk őket. Azután a növények, majd az állatok kímélésére neveljük őket. Érzelmi nevelésünknek középpontja azonban az állatok védelmére esik, mert ezek már úgy éreznek, mint mi. Az érzelem művelése sokkal fontosabb a nevelésben az értelemnél, de azért e tervvezetből az is kitűnik, hogy irányunk az értelmi oktatásnak is elég anyagot nyújt.

Az itt vázolt anyaghoz hozzá kell számítani még a gyakorlati állatvédelem és gondozás ismereteit, melyeket már csak az „A r a n y k a l á s z o k”-ban közölhetünk.

Zárszó.

Szerencsétlen hazánk, gyönyörűséges nagy Magyarországunk romokban hever. Megcsonkítva hátramaradt és kifosztott törzsünkön is az ellenség térdel boszútól és kapzsiságtól lihegő indulattal. Egymás között a legválságosabb időkben, átkos hagyományainkhoz és öröklött természetünkhöz híven, testvérharcot vívunk. Minden Mohácsot mutat ! Memento mori!

És íme céltudatosan vezetett közoktatásügyünk a gyászos pusztulás közepette mutat föl eredményeket, sikereket, haladást. -Az önzés zavaros hullámai között vívódó hajónk előtt az erkölcsi tisztaság világitó tornyának fényoszlopját gyújtja meg. E kis fátyolos fény az egész vészes magyar éjszaka első derengése, a magyar nemzet új hajnalának rózsás percenése.

És ez a pitymallat felírja egünkre azt a régi, szent igazságot, hogy semmi más nem tartja fenn a világot, semmi más nem ad életet, semmi más nem boldogíthat, hanem csupán csak a tiszta, az igazi, a mélységes, a meleg, a mennyei szerejét.

Megjelent a szeretet fénysávja és megújul a föld színe.

A szeretet csillaga gyulladt ki előttünk, az vezérel bennünket az üdvösséghez.

A szeretet dobbantotta meg a szívünket feltámadunk!

Tartalomjegyzék.

	Lap
Előszó	3
A) Bevezetés	
I. Nevelés az emberséges érzelmekre.....	6
II. Iskolai útmutatónk és a jövőnk munkásság.....	9
B) Elmélet	
I. Éreznek-e az állatok?	13
II. Az állatok érzései és érzelmei	15
III. Az ember kiváltságos fájdalomcsillapítói	18
IV. A szeretet és szeretetlenség	22
V/Az állatvédelem a nevelésben	24
C) Történet	
I. Németország iskolai állatvédelme	27
II. Ausztria iskolai állatvédelme	35
III. A külföld többi országainak iskolai állatvédelme	40
IV. Magyarország iskolai állatvédelme	
I. korszak. Pályázatok kora 1882—1900.....	44
II. korszak. A madarak és fák napjának kora 1900—1920.....	48
III. korszak. A középfokú iskolák kora 1920- tól kezdve.....	56
D) Útmutatás	
I. Az állatvédelmi nevelőoktatás a csecsemőtől a felnőttig.....	68
II. Az állatvédelmi ismeretek a tantervekben	79
Zárszó.....	98